Janneke Lommertzen
Tessa Jenniskens
Josien Lodewick
Paul den Boer & Bianca Leest

Cultuureducatie in het mbo: Anders, meer; beter?

Monitor en evaluatie pilot MBO Cultuurkaart met budget

ResearchNed
KBA Nijmegen

november 2024

Cultuureducatie in het mbo: Anders, meer; beter?

Monitor en evaluatie pilot MBO Cultuurkaart met budget

Janneke Lommertzen, Tessa Jenniskens, Josien Lodewick, Paul den Boer & Bianca Leest

November 2024

© 2024 ResearchNed Nijmegen en KBA Nijmegen in opdracht van het Ministerie van OCW

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting 4

1 Inleiding 6

1.1 Aanleiding 6
1.2 Leeswijzer 6
1.3 Beleidsreconstructie 6
1.3.1 Historie 6
1.3.2 Doelen van de MBO Cultuurkaart (met budget) 11
1.3.3 Uitvoering 13
1.3.4 CJP Cultuurkaart in het voortgezet onderwijs 13
1.3.5 Verschillen tussen cultuureducatie in het mbo en vo 16
1.4 Culturele ontwikkeling 16

2 Methode 17

2.1 Verloop van het onderzoek 17
2.1.1 Enquêtes: 0- en 1-meting onder studenten, docenten en culturele aanbieders 17
2.1.2 Enquête budgethouders 19
2.1.3 Overige enquêtes 19
2.1.4 Secundaire data-analyse 20
2.1.5 Interviews mbo-instellingen 20
2.1.6 Werkbezoek CJP 22

3 Resultaten Cultuureducatie en -participatie 23

3.1 Gebruik van de MBO Cultuurkaart met budget (doelstelling 1.1) 23
3.2 Passend aanbod vanuit de culturele instellingen (doelstelling 1.2) 27
3.3 Deelname mbo-student aan culturele activiteiten (doelstelling 1.3) 33
3.4 Casusbeschrijving 44
3.5 Culturele ontwikkeling 45
3.5.1 Het begrip culturele ontwikkeling 45
3.5.2 Meten van culturele ontwikkeling 47
3.6 Samenvatting met betrekking tot cultuureducatie en -participatie 51

4 Resultaten inzet van CJP 53

4.1 Versterken cultuuronderwijs en stimuleren culturele ontwikkeling in het mbo (doelstelling 2.1) 53
4.2 Passend (cultuureducatief) aanbod vanuit de culturele sector (doelstelling 2.2) 58
4.3 Verhogen cultuurparticipatie (doelstelling 2.3) 60
4.4 Samenvatting met betrekking tot de resultaten van de inzet van CJP 62

5 Resultaten behoeften van docenten, studenten en hun omgeving 64

5.1 Aanwezigheid passend aanbod (deelvraag 3a) 64
5.2 Informatiebehoefte en – aanbod (deelvraag 3b) 65
5.3 Samenvatting met betrekking tot de behoeften van docenten, studenten en hun omgeving 67

6 Resultaten doeltreffende en doelmatige inzet van middelen 68

6.1 Doeltreffendheid en doelmatigheid (deelvraag 4.1) 68
6.2 Doelstellingen MBO Cultuurkaart 69
6.3 Financiële opbrengsten 70

6.4 Samenvatting met betrekking tot de doeltreffende en doelmatige inzet van middelen 73

7 Slothoofdstuk en aanbevelingen 76

7.1 Conclusies 76
7.1.1 Het behalen van de doelstellingen 76
7.1.2 Reflectie op culturele ontwikkeling in het mbo 78
7.1.3 Impact van de activiteiten van CJP 79
7.2 Richtinggevende uitspraken 79
7.3 Aanvullende aanbevelingen 81

8 Bijlagen 83

8.1 Bijlage: Overzicht van tabellen en figuren 84
8.2 Bijlage: Terminologie 86
8.3 Bijlage: Doelstellingen en onderzoeksvragen 87
8.4 Bijlage: Onderzoeksverantwoording 0- en 1-meting 88
8.5 Bijlage: Interviewleidraad MBO Cultuurkaart – mbo-instellingen 95

Managementsamenvatting

Voor het monitoren en evalueren van de pilot MBO Cultuurkaart met budget is gebruik gemaakt van een 0- en 1-meting onder studenten en docenten in het mbo en onder cultuuraanbieders; een enquête onder budgethouders; kengetallen over de MBO Cultuurkaart van CJP en verdiepende interviews met budgethouders. Ook is er op basis van deskresearch en gesprekken met experts geïnventariseerd hoe de effecten van de MBO Cultuurkaart met budget op de culturele ontwikkeling van mbo-studenten in kaart gebracht kunnen worden. Op basis van al deze methoden is onderzocht in hoeverre de doelstellingen van de pilot zijn bereikt, en zijn er richtinggevende uitspraken geformuleerd.

De pilot MBO Cultuurkaart met budget loopt nog tot eind 2024. Uiteindelijk doet een ruime meerderheid van alle bekostigde mbo-instellingen (43 BRIN hoofdvestigingen, 78%) mee met de MBO Cultuurkaart. Samen hebben deze mbo-instellingen voor ruim 263,5 duizend mbo-studenten (55%) cultuurkaartbudget vrijgemaakt en aangevraagd. De wervingscampagne van CJP is daarmee tamelijk succesvol geweest. Veruit de meeste mbo-instellingen kozen voor de collectieve kaart (voor het ondernemen van culturele activiteiten in schoolverband). Slechts enkele mbo-instellingen kozen voor de MBO Cultuurkaart met individueel budget, voor een fractie van de Nederlandse mbo-studenten (4% van de mbo'ers kreeg een individueel cultuurkaartbudget). De individuele MBO Cultuurkaart, zoals deze in de pilot is ingezet, heeft daarmee op dit moment geen aantoonbare toegevoegde waarde.

De pilot heeft een positieve impuls gegeven aan kunst en cultuur voor het mbo. Alle deelnemende mbo-instellingen hebben geld en tijd vrijgemaakt om deel te nemen. Het cultuurkaartbudget is een van de belangrijke redenen voor mbo's om aan de MBO Cultuurkaart mee te doen.

Cultuureducatie - Meer cultuuronderwijs in het mbo

Het cultuurkaartbudget heeft bij de teams die er gebruik van maken een boost gegeven aan het cultuuronderwijs. In de meeste gevallen is het totale budget dat een school beschikbaar heeft voor kunst en cultuur toegenomen en wordt het cultuurkaartbudget ingezet voor culturele activiteiten die niet eerder op het programma stonden. Het integreren van culturele activiteiten in het mbo-onderwijs gaat echter niet vanzelf. Daar is tijd voor nodig. Aanjagers binnen de mbo-instellingen kunnen hier een belangrijke rol in spelen om docenten en opleidingen mee te krijgen om tijd vrij te maken in het rooster voor culturele activiteiten. Visie en beleid op het niveau van de mbo-instellingen (of zelfs landelijk), gericht op cultuureducatie en inzet van culturele activiteiten in de onderwijsprogramma's kan de budgethouders hierbij ondersteunen.

Meer passend aanbod

Als gevolg van de pilot is er **meer en beter passend cultureel aanbod voor mbo-studenten** (ontwikkeld) en is er meer samenwerking tussen culturele aanbieders en mbo-instellingen. Budgethouders, docenten en studenten zijn tevreden over het aanbod en de gepercipieerde effecten van culturele activiteiten zijn positief.

Culturele instellingen lijken zich meer bewust te zijn van het mbo als potentiële doelgroep. Passend cultureel aanbod sluit aan bij thema's uit de belevingswereld van studenten en/of de opleiding die ze volgen. De MBO Cultuurkaart met budget kan een stimulans zijn voor samenwerking tussen scholen en culturele partners in het ontwikkelen van nieuw passend aanbod. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de netwerken van de penvoerders van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). CmK-penvoerders hebben veel ervaring met het stimuleren van samenwerkingen tussen scholen en culturele partners om bij de school passend aanbod te ontwikkelen.

De zoekmachine van CJP (educatie.cjp.nl) wordt door docenten gebruikt om culturele activiteiten te zoeken en te boeken en docenten kunnen zelf nieuwe activiteiten aandragen. Echter, de zoekmachine is nog niet optimaal op het mbo ingesteld. Het zoeken wordt soms nog als lastig ervaren, onder andere omdat filters gericht op mbo-vakken, maatschappelijke thema's of regio ontbreken. Ook zou men graag activiteiten kunnen zoeken passend bij de beroepsinhoud van de opleiding.

Cultuurparticipatie - Meer deelname aan culturele activiteiten door mbo'ers

In september 2024 was ruim een derde van het cultuurkaartbudget besteed (36%). Uit de interviews kwamen **positieve geluiden over de geboekte activiteiten**. De verwachting is dat het aantal boekingen voor culturele activiteiten in het kader van de mbo-opleiding tot eind 2024 nog zal toenemen. Studenten en docenten zijn overwegend positief over het culturele aanbod en de ervaren effecten ervan op studenten: het biedt hen onder andere inspiratie en vergroot het inlevingsvermogen. Docenten blijken culturele activiteiten vaak in te zetten om maatschappelijke thema's bespreekbaar te maken. In die zin kan de MBO Cultuurkaart, als middel om culturele activiteiten te stimuleren, ook een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van het burgerschapsonderwijs. Mbo-studenten ondernemen zelf culturele activiteiten omdat het leuk is, ter ontspanning, om nieuwe dingen te leren of omdat ze het interessant vinden. Onbekendheid, tijdgebrek en kosten zijn drempels voor het ondernemen van culturele activiteiten in de vrije tijd.

Richtinggevende uitspraken

- *De budgethouders van de mbo's noemen het budget dat aan de cultuurkaart gekoppeld is (een van) de belangrijkste redenen om er aan mee te doen.*
- *Als de MBO Cultuurkaart wordt voortgezet bevelen we – op basis van de resultaten van de pilot – aan om alleen gebruik te maken van het collectieve cultuurkaartbudget.*
- *Hoewel culturele ontwikkeling lastig te definiëren en te meten is, is het in aanraking komen met kunst en cultuur een belangrijke voorwaarde voor de culturele ontwikkeling van studenten. De MBO Cultuurkaart met (collectief) budget is een sterke impuls voor deze eerste stap in culturele ontwikkeling.*
- *Gezien de tot nu toe bereikte resultaten, adviseren we om de MBO Cultuurkaart met budget voort te zetten in een structurele regeling. Er zijn in een relatief korte tijd veel mbo-instellingen bereikt en er is veel in gang gezet om culturele activiteiten in het kader van het mbo-onderwijs te stimuleren. De meerderheid van de budgethouders zegt bij een verlenging van de regeling weer mee te zullen doen. De resultaten van het onderzoek laten zien dat bereikte studenten en docenten positief zijn over culturele activiteiten. Het kost echter tijd om een dergelijke nieuwe voorziening te laten landen in het onderwijs. Dit werd verder bemoeilijkt door de start tijdens een lopend studiejaar. Voortdurende onzekerheid over de voorzetting (wanneer gekozen zou worden voor tijdelijke verlenging van de pilot in plaats van een structurele regeling) draagt niet bij aan duurzame inbedding van de MBO Cultuurkaart en culturele activiteiten in het onderwijs. Een structurele regeling geeft de mbo-instellingen en -docenten houvast om voor de langere termijn cultuurbeleid te ontwikkelen en culturele activiteiten op te nemen in de onderwijsprogramma's. Nu stopzetten van de MBO Cultuurkaart zou betekenen dat inzet van de middelen en de ontwikkeling en beweging die in gang zijn gezet, zowel in het mbo als bij culturele instellingen teniet worden gedaan.*

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Op verzoek van het ministerie van OCW monitort en evalueert ResearchNed de (werking van de pilot) MBO Cultuurkaart met budget. Daarbij wordt gekeken naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van deze pilot. De doelstellingen van deze pilot zijn:

1. cultuuronderwijs in het MBO versterken en daarmee de culturele ontwikkeling van studenten stimuleren;
2. het stimuleren van passend (cultuureducatief) aanbod door de culturele sector;
3. het verhogen van de cultuurparticipatie van mbo-studenten.

Voor elk van deze drie doelstellingen zijn deelvragen geformuleerd, deze staan in uitgewerkt in bijlage 8.3.

1.2 Leeswijzer

In het vervolghoofdstuk 1 beschrijven we de beleidsreconstructie en gaan we in op het begrip 'culturele ontwikkeling'. In hoofdstuk 2 komen de onderzoeksmethoden aan bod. In de daaropvolgende hoofdstukken (3 t/m 6) worden de onderzoeksresultaten beschreven. Daarbij wordt telkens uitgegaan van de per onderzoeksvraag gestelde doelstellingen en bijbehorende deelvragen zoals opgenomen in de offerte. Een overzicht van de doelstellingen en onderzoeksvragen met deelvragen is opgenomen in bijlage: Onderzoeksvragen en doelstellingen.

Hoofdstuk 3 beschrijft de resultaten met betrekking tot Cultuureducatie en participatie; hoofdstuk 4 de effecten van de inzet van CJP op de doelstellingen; hoofdstuk 5 de behoeften van docenten, studenten en hun omgeving; hoofdstuk 6 gaat in op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de MBO Cultuurkaart en van daaruit naar het toekomstbeeld. In hoofdstuk 7 tot slot, worden de belangrijkste resultaten samengevat en aanbevelingen en richtinggevende uitspraken geformuleerd.

1.3 Beleidsreconstructie

1.3.1 Historie

Begin maart 2015 werd de MBO Cultuurkaart[1] door toenmalig minister Bussemaker van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangekondigd in het Rijksmuseum. Mbo-studenten konden met deze cultuurkaart, net als leerlingen in het voorgezet onderwijs (zie tekstvak[2]), met korting naar museum en theater. De kaart was een initiatief van de organisatie achter het Cultureel Jongerenpaspoort (CJP) en de Jongerenorganisatie Beroepsonderwijs (JOB MBO), dat financieel ondersteund werd (met € 4 miljoen) door het ministerie. Zowel de minister als de directie van CJP benadrukten dat juist voor vakmensen verbeelding en creativiteit in de vorm van kunst en cultuur belangrijk zijn. Naast het (financieel) aantrekkelijker maken voor mbo-studenten om culturele activiteiten te ondernemen, was het belangrijk dat scholen zelf het initiatief namen om met

1 De MBO Cultuurkaart ging van start onder de naam MBO Card. Omwille van de duidelijkheid heeft CJP besloten de naam te veranderen, vergelijkbaar met de CJP Cultuurkaart in het vo. In deze tussennotitie zullen we daarom deze nieuwe naam hanteren.

2 Ministerie van OCW et. al (2022). Plan van Aanpak MBO Card pilot – concept v2.0 en CJP (2022). CJP in het VO. Geraadpleegd op 7 november 2022 via https://educatie.cjp.nl/cjp-in-vo

De MBO Cultuurkaart met budget is sterk verwant aan de CJP Cultuurkaart, die primair is gericht op leerlingen en docenten in het *voortgezet onderwijs*. De CJP Cultuurkaart bestaat uit budget voor cultuuronderwijs en uit individuele CJP-kaarten voor leerlingen en docenten. De kaart biedt scholen in het vo financiële middelen om gebruik te maken van het aanbod van culturele instellingen die zijn aangesloten bij CJP. Dit kan in klassikaal verband, maar de leerlingen en docenten kunnen ook individueel culturele activiteiten ondernemen met de CJP Cultuurkaart. Scholen die per deelnemende leerling een bedrag beschikbaar stelden van €10,50 (in 2023, in 2024 is het bedrag €11,-) op de Cultuurkaart, kregen vanuit OCW in 2023 €5,25 en in 2024 €5,50, waarmee het maximale Cultuurkaart-budget dat deze scholen in kunnen zetten voor (klassikale) culturele activiteiten in de periode 2022-2024 in totaal in 2023 €15,75 en in 2024 €16,50 bedraagt. Daarnaast krijgen leerlingen en docenten ook een eigen digitale CJP-pas waarmee zij onder andere korting krijgen op bioscopen, musea, theaters, festivals en concerten. Op deze manier beoogt de Cultuurkaart bij te dragen aan de culturele en creatieve ontwikkeling van jongeren. Jongeren tot 30 jaar, die niet op het vo of mbo zitten, kunnen een CJP cultuurkaart kopen als kortingskaart voor culturele activiteiten. Deze kost in het eerste jaar €10,-, daarna €17,50.

studenten naar een voorstelling of museum te gaan. Zo werd er materiaal aangeboden ter inspiratie voor studenten en ter inhoudelijke ondersteuning van docenten die kunst en cultuur wilden integreren in hun lessen. Ook moest de MBO Cultuurkaart musea en evenementen stimuleren om programma's te ontwikkelen die aansloten bij de interesses van de mbo'ers: dit werd door verschillende instellingen gedaan.[3,4,5,6] De MBO Cultuurkaart komt in de kamerstukken bovendien naar voren in het kader van de versterking van burgerschap in het mbo: de kaart zorgt ervoor dat het voor mbo-scholen meer voor de hand ligt om culturele ontwikkeling te integreren in het onderwijsprogramma via het burgerschapsonderwijs.[7]

De MBO Cultuurkaart ging op 1 januari 2016 van start. Mbo-instellingen konden hun studenten vanaf het najaar van 2015 aanmelden en in juli 2016 had 88 procent van de mbo-studenten de kaart geactiveerd.[8,9] De subsidie werd verlengd tot eind 2020[10].

Onderzoeksbureau Berenschot voerde in 2019 een evaluatie uit van de MBO Cultuurkaart.[11] Voor dit onderzoek werden gesprekken met kenners, beleidsmakers en financiers uit het onderwijs- en cultuurveld gevoerd en enquêtes uitgezet onder mbo-studenten en docenten. Het bleek dat er minder kaarten werden geactiveerd dan beoogd en dat mbo-studenten de kaart vooral gebruikten in de vrije tijd (versus onder schooltijd) voor activiteiten die zij ook zonder MBO Cultuurkaart zouden ondernemen. Studenten gebruikten de MBO Cultuurkaart voor de bioscoop, maar ook voor festivals, concerten, theatervoorstellingen en musea. Daarnaast genoot de kaart, ook onder docenten, geen brede bekendheid. De kaart droeg wel bij aan de culturele ontwikkeling (zijnde: in aanraking komen met kunst en cultuur), maar in mindere mate dan in het voortgezet onderwijs, waar al veel langer de CJP Cultuurkaart bestaat. Dit had er waarschijnlijk mee te maken dat er op het mbo zelf minder aan cultuuronderwijs werd gedaan; er waren weinig culturele activiteiten op of via mbo's en culturele ontwikkeling en/of vorming hadden geen vaste plek in het curriculum. De onderzoekers gaven dan ook mee dat het ontbreken van deze cultuureducatie, culturele vorming en de ontwikkeling van artistiek-creatief vermogen in het mbo-curriculum gemist werden. Financiering van culturele activiteiten voor scholen via de MBO Cultuurkaart zou drempels kunnen wegnemen. Het toevoegen van budget aan de cultuurkaart was wenselijk: zo zijn scholen niet langer afhankelijk van incidentele (regionale) potjes.[10]

3 Hamer, M. (2015). Ook mbo'ers krijgen cultuurkaart. NOS. 2 maart 2015.
4 Keultjes, H. (2015). Mbo'ers met kaart met korting naar museum en bios. Het Parool. 2 maart 2015
5 JOB MBO (2015). MBO Card: CJP-korting nu ook voor mbo'ers. 2 maart 2015.
6 CJP (2022). CJP in het mbo. Geraadpleegd op 7-11-2022 via https://educatie.cjp.nl/cjp-in-het-mbo
7 Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 300 VIII, nr. 13 2
8 Ministerie van OCW (2016). Cultuur in Beeld 2016
9 LKCA (2019). Kunsteducatie in het mbo: van en met elkaar leren. Een evaluatie van de eerste programmaregeling Kunsteducatie voor mbo'ers. LKCA: Utrecht.
10 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 31 524, nr. 471
11 Vinkenburg, B., Broeks, L., Pielage, I. (2019). Culturele ontwikkeling in het mbo op de kaart – Evaluatie MBO Card. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW. Utrecht: Berenschot. geraadpleegd van: https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f08e7697-3aae-4052-9d56-9754795c6800/pdf op 26-09-2024.

De toenmalige minister van OCW, Van Engelshoven, concludeerde uit de evaluatie van Berenschot dat de toegevoegde waarde van de MBO Cultuurkaart in de huidige vorm (te) beperkt was. Zij was (in 2020) in eerste instantie dan ook voornemens om de subsidie voor de MBO Cultuurkaart niet te verlengen en in plaats daarvan het mbo met kunst en cultuur te verrijken door directe samenwerking tussen mbo- en culturele instellingen (in vrijheid) te stimuleren, en stelde hiervoor van 2021 tot en met 2024 jaarlijks €500.000 beschikbaar via de koepelregeling cultuureducatie voor kinderen en jongeren. Dit sloot wat de minister betreft aan bij het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK), het stimuleringsprogramma dat al langere tijd bestaat voor cultuur en onderwijs in (met name) het primair onderwijs.[10,12]

Vanuit de Tweede Kamer werden vragen gesteld over de conclusies die de minister trok uit het onderzoek en de naar aanleiding daarvan gemaakte plannen.[12] Een vijftal Tweede Kamerleden diende daarop een motie in met het verzoek de MBO Cultuurkaart in stand te houden en de middelen niet toe te voegen aan de koepelregeling Cultuureducatie met Kwaliteit. Omdat zowel mbo-studenten en -docenten als de kunstensector de MBO Cultuurkaart waardeerden, vond men het van belang dat deze kaart bleef bestaan.[13] De motie werd aangenomen[14]: de €500.000,- werd de komende vier jaar ingezet om de MBO Cultuurkaart in stand te houden. Daarnaast gaf de minister aan de MBO Cultuurkaart vanaf 2021 te willen versterken: hiervoor was ze in gesprek met de MBO Raad, JOB MBO en CJP voor het verkennen van de mogelijkheden.[15]

Uit de nadere gesprekken met CJP bleek dat €500.000,- niet meer voldoende was om de kaart in stand te houden voor alle mbo-studenten. De Minister besloot het toe te kennen bedrag aan CJP daarom te verhogen tot €715.000,- per jaar (vanuit de begroting BVE[16]). De opbrengst van de kaart in de huidige vorm was echter niet voldoende en de minister besloot middels een pilot te willen onderzoeken of het toevoegen van budget op de MBO Cultuurkaart effectief kon zijn om cultuuronderwijs in het mbo te versterken. Hiervoor kwamen wat de minister betreft drie mbo-instellingen in aanmerking en zouden 1.500 studenten een MBO Cultuurkaart met budget ontvangen; hiervoor was € 150.000 beschikbaar.[17]

De voormalige staatssecretaris van OCW liet in mei 2022 weten dat zij in 2022 en 2023 wilde investeren in de MBO Cultuurkaart, zodat het voor alle mbo-scholen en -studenten makkelijker zou worden om cultuuronderwijs te ontwikkelen en tijd te besteden aan kunst en cultuur. Vergelijkbaar met de Cultuurkaart in het voorgezet onderwijs, komt er met de MBO Cultuurkaart een budget per student beschikbaar en in plaats van voor 1.500, werd de kaart nu voor alle mbo-studenten beschikbaar voor een periode van twee jaar. De pilot MBO Cultuurkaart met budget heeft drie doelstellingen: het cultuuronderwijs in het mbo versterken (doelstelling 1); zorgen voor meer passend cultuureducatief aanbod voor mbo-studenten (doelstelling 2) en het vergroten van de cultuurparticipatie van mbo-studenten, zowel in schoolverband als in de vrije tijd (doelstelling 3). Daaraan gekoppeld zijn weer enkele subdoelstellingen, zoals het bevorderen van de culturele ontwikkeling en burgerschapscompetenties van alle mbo-studenten.

Om het cultuuronderwijs in het MBO verder te versterken werd daarnaast het programma CmK in dezelfde periode uitgebreid naar het mbo. Er was de ambitie *"om voor de verdere integratie van cultuur en onderwijs, de samenwerking tussen het culturele en het onderwijsveld te stimuleren. Hierbij is specifieke aandacht voor de samenwerking tussen CJP, FCP, JOB, LKCA en het Kennispunt MBO Burgerschap"*.[17]

12 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, No 3803. Aanhangsel van de Handelingen. Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden.
13 Tweede Kamer, vergaderjaar 2020–2021, 35 570 VIII, nr. 54. Motie van het lid Van der Molen c.s.
14 Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 31524, nr. 481
15 OCW (2020). Beantwoording moties en toezeggingen middelbaar beroepsonderwijs. 15 december 2020
16 BVE: beroepsonderwijs en volwasseneducatie.
17 Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021. 31 524, nr. 497

Ten aanzien van doelstelling 3 moet worden opgemerkt dat Cultuurparticipatie een breed begrip is. Het kan zowel gaan om *actief* iets doen of maken, als om iets beleven, bekijken, of beluisteren (*receptief*). *Maken en meemaken*. Daarnaast kan het in schoolverband plaatsvinden, of in de vrije tijd. Deze doelstelling maakt geen onderscheid tussen deze verschillende vormen van cultuurparticipatie.

Nieuw aan deze pilot is de beschikbaarheid van cultuurkaartbudget. Scholen die mee wilden doen, konden uit twee varianten kiezen:

1) als een school zelf €10,50 investeert per student, dan wordt dit bedrag door het ministerie verdubbeld; in totaal is er dan €21,- per student, voor de duur van de pilot beschikbaar voor culturele activiteiten in schoolverband, bijvoorbeeld in burgerschapslessen.
2) als een school zelf geen €10,50 kan of wil inleggen (voor de duur van de pilot), kan school kiezen om individuele cultuurkaarten aan te vragen. Dan ontvangen studenten een initieel bedrag van €5,25 (per jaar) voor individuele activiteiten buiten school om. De school draagt dan €2,50 bij per student aan administratiekosten;[18]

De minister wilde middels een monitorings- en evaluatieonderzoek achterhalen wat de effecten zijn op de culturele ontwikkeling van studenten. Gesteld werd dat het cultuuronderwijs zou worden ingezet ter verrijking van het voor alle opleidingen verplichte burgerschapsonderwijs. Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) kreeg een adviserende en aanjagende rol en geeft in opdracht van OCW advies aan het onderzoeksbureau dat de evaluatie van de pilot van de CJP MBO Cultuurkaart uitvoert.[19,20,21,22] De begeleidingscommissie die voor dit onderzoek is samengesteld bestaat naast LKCA uit vertegenwoordigers van studenten (JOB MBO) en mbo-instellingen (MBO Raad). BVMBO, de vereniging voor mbo-docenten, was ook uitgenodigd als lid van de begeleidingscommissie, maar heeft zich teruggetrokken.

Voor de MBO Cultuurkaart zijn in twee fasen subsidies verstrekt. In juni 2021 ontving CJP de toezegging dat zij voor de periode van vier jaar 2021-2024 jaarlijks €715.000,- projectsubsidie zou ontvangen voor de uitvoering van de MBO Cultuurkaart, toen nog zonder budget.[23] In november 2022 kwam daar een bijdrage van € 4.114.500,- bij, bestemd voor de pilot met cultuurkaartbudgetten.[24] Hierbij ging men uit van 375.000 studenten waarvoor cultuurkaartbudget van € 10,50 zou worden aangevraagd. In december 2023 heeft CJP de begroting bijgesteld naar €4.058.075,- op basis van een lager geschat aantal deelnemende studenten en hogere kosten voor acquisitie en marketing. In de meest recente beschikking is toegezegd dat achteraf wordt afgerekend.[25]

18 Rijksoverheid (2023). Geraadpleegd op 20 maart 2023 via https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/01/30/cultuurbudget-voor-mbo-studenten. Parallel aan de invoering van de twee varianten van de MBO Cultuurkaart werd het CJP-lidmaatschap gratis beschikbaar gesteld voor alle studenten en docenten uit het mbo. Dit is een digitale kortingskaart voor onder andere culturele activiteiten in de vrije tijd.

19 Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022. 32 820, nr. 467

20 CJP (2022). Pilot MBO Card met budget van start. 25 mei 2022

21 Tweede Kamer, vergaderjaar 2021-2022. 32820, nr. 479

22 Ministerie van OCW (2022). CJP MBO Card met budget: een verrijking voor het cultuur- en burgerschapsonderwijs! Geraadpleegd op 28-11-2022 via https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2022/11/nieuwsbrief-mbo-november/cjp-mbo-card-met-budget-een-verrijking-voor-het-cultuur--en-burgerschapsonderwijs

23 OCW: Verlening subsidie MBO Card 2021-2024, d.d. 24-6-2021

24 OCW: Verlening projectsubsidie Pilot MBO Card met budget, d.d. 01-11-2022; en: Subsidieaanvraag Pilot MBO Card met budget, Stichting Cultureel Jongeren Paspoort, d.d. 29 september 2022.

25 OCW: Wijziging verlening projectsubsidie Pilot MBO Card met budget, d.d. 04 december 2023.

Tabel 1.1: Beschikbare middelen voor de MBO Cultuurkaart (vanuit OCW)

	Wat?	Periode	Bedrag
1	MBO Cultuurkaart	2016-2020	€ 4.000.000,-
2	Middelen toch niet naar koepelregeling cultuureducatie maar naar MBO Cultuurkaart in stand houden (n.a.v. motie)	2020	~~€ 500.000,-~~
3	Middelen #2 volgens CJP niet afdoende: (jaarlijks € 715.000,-)	2021-2024	€ 2.860.000,-
4	Pilot MBO Cultuurkaart met budget (€10,50 per kaart)	2022-2024	€ 4.114.500,-

Overige invloeden

Uiteraard spelen er, naast de ontwikkeling van de MBO Cultuurkaart zelf, zijdelings nog andere zaken die van invloed zijn op de ontwikkeling van cultuureducatie in het mbo. Zo vond er in 2022-2023 een herijking plaats van de kwalificatie-eisen in het burgerschapsonderwijs in het mbo. In het adviesrapport[26] dat is uitgebracht, wordt enkele keren voorbeeldmatig benoemd dat bepaalde vaardigheden (of life skills) ingevuld kunnen worden met behulp van cultuureducatie.

Externe financiering werkte als katalysator. Zowel het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) als de Gemeente Groningen hebben via CJP extra bijgedragen aan de MBO Cultuurkaart. FCP stelde in totaal € 900.000,- beschikbaar aan CJP (voor vo, vso en mbo samen). In de eerste ronde is daarvan € 63.765,- ingezet voor de MBO Cultuurkaart om de drempel te verlagen voor zes mbo-instellingen/colleges die nog niet eerder meededen en bij deze instellingen het totale cultuurkaartbudget per student te verhogen. Een ander deel is ingezet voor de Cultuurkaart in het vo en vso. De overgebleven € 671.470,- is in een tweede ronde door CJP herverdeeld onder alle deelnemende scholen met een collectieve cultuurkaart (in vo, vso en mbo). Hiermee werden alle collectieve cultuurkaartbudgetten in het mbo verhoogd met € 0,66 per student, in totaal een bijdrage van € 162.111,-.[27]

De gemeente Groningen droeg € 49.980 via CJP bij aan de MBO Cultuurkaart, waarmee het beschikbare cultuurkaartbudget voor 24.262 mbo-studenten van drie Groningse mbo-instellingen is verhoogd tot € 23,06 per student voor de looptijd van de pilot[28]. Daarnaast meldt LKCA dat er meerdere andere gemeenten zijn die ook geld vrijmaken voor cultuur in het mbo, zoals de gemeenten Den Haag, Amsterdam, Amersfoort, en Rotterdam. In de periode dat deze extra bedragen zijn ingezet is een sterke toename te zien in het aantal deelnemende instellingen.

Naast de cultuurkaart voor het mbo, is het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) sinds 2021 ook gericht op het mbo. Het programma CmK wordt uitgevoerd door het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) en heeft als doel om cultuureducatie in het po, vo en mbo onderwijs te versterken door onder andere scholen te stimuleren een visie op cultuureducatie te formuleren en te zorgen voor uitwisseling tussen culturele partners en scholen. Sinds 2020 is er in het kader van het programma CmK een landelijk netwerk ontstaan van 13 mbo-adviseurs/ penvoerders die lokaal en/of regionaal aanspreekpunt zijn voor cultuuronderwijs in het mbo[29]. Uit de recente evaluatie van het programma CmK3 kwam naar voren dat de penvoerders CmK

26 Burgerschapsonderwijs in een veranderende samenleving. Herijking kwalificatie-eisen burgerschapsonderwijs mbo
27 CJP – 1e Rapportage bijdrage Fonds voor Cultuurparticipatie – CJP maart 2024
28 CJP en LKCA melden dat er meerdere gemeenten zijn die hebben bijgedragen aan de MBO Cultuurkaart (waaronder Gemeente Den Haag). Dit is echter niet terug te vinden in de financiële verantwoordingen van CJP.
29 Telefonisch contact LKCA d.d. 10-6-2024

moeite hadden om in contact te komen met de juiste personen binnen de mbo-instellingen[30]. In het mbo zijn cultuurcoördinatoren minder vanzelfsprekend dan in het po en vo. De verwachting is dat de MBO Cultuurkaart en het programma CmK elkaar kunnen versterken. Met de komst van budgethouders in het mbo is er een duidelijkere ingang in de mbo's voor de penvoerders CmK en via de netwerken van de penvoerders met culturele partners en scholen kan er gemakkelijker kennis en ervaring worden uitgewisseld over het inzetten van kunst en cultuur in het mbo. Daarnaast kan het MBO Cultuurkaartbudget aanvullende financiele ruimte bieden voor culturele activiteiten in het kader van CmK.

Daarnaast heeft het FCP de regeling Cultuureducatie mbo, die bedoeld is voor culturele aanbieders of mbo-instellingen zonder winstoogmerk om cultuureducatieve projecten te ontwikkelen voor mbo-studenten die normaliter weinig in contact komen met kunst en cultuur.[31]

De penvoerders CmK hebben, ondersteund door het LKCA, ook een rol in het opleiden van cultuurcoördinatoren in het po en vo. Recent is een trainingstraject gestart voor cultuurcoördinatoren in het mbo. Dit is een samenwerking van LKCA, penvoerders CmK en mbo-instellingen die voorlopen op het gebied van cultuureducatie[32]. Dit traject zal bestaan uit ca. acht sessies verdeeld over het hele schooljaar 2024-2025. Visievorming en het creëren van draagvlak zullen onderdelen zijn van deze training. Dit traject kan als voorbeeld dienen voor de training van cultuurcoördinatoren van andere mbo's.

1.3.2 Doelen van de MBO Cultuurkaart (met budget)

In deze evaluatie wordt de doeltreffendheid en doelmatigheid van de MBO Cultuurkaart onderzocht. Bij het evalueren van de doelmatigheid gaat het om de vraag in hoeverre kosten in verhouding staan tot het bereiken van doelstellingen. Doeltreffendheid zegt (alleen) iets over de mate waarin een beoogd doel bereikt wordt, onafhankelijk van de kosten in termen van inspanningen of geld; het gaat erom of de resultaten in lijn zijn met wat er beoogd is, met andere woorden, of de doelen worden bereikt.[33]

Daarbij geldt: iets wat niet doeltreffend is kan per definitie ook niet doelmatig zijn. Om de doeltreffendheid en doelmatigheid van de MBO Cultuurkaart met budget te kunnen beoordelen, moeten dus allereerst de doelen helder zijn. Daarbij is het onderscheid tussen doelstellingen op het vlak van *output* (activiteiten) en *outcome* (effecten) van belang. De beleidstheorie is opgenomen in figuur 1.1.

30 Lommertzen, J., Termorshuizen, T., Luyten, E., Notten, N. (2023) Evaluatie Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024 (CmK3). Onderzoek in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie. Nijmegen: ResearchNed ism. Gelijkschap

31 Regeling Cutluureducatie mbo. Geraadpleegd van: https://cultuurparticipatie.nl/subsidie-aanvragen/44/educatie-cultuureducatie-mbo op: 26-9-2024.

32 Proeftuin Cultuurcoördinator MBO: geraadpleegd van: https://www.lkca.nl/artikel/proeftuin-cultuurcoordinator-mbo-van-start/ op: 26-9-2024.

33 Ministerie van Financiën (2022). Handreiking beleidsdoorlichtingen. Geraadpleegd op 7-11- 2022 via https://archief.rijksfinancien.nl/handreiking-beleidsdoorlichtingen?language_content_entity=nl

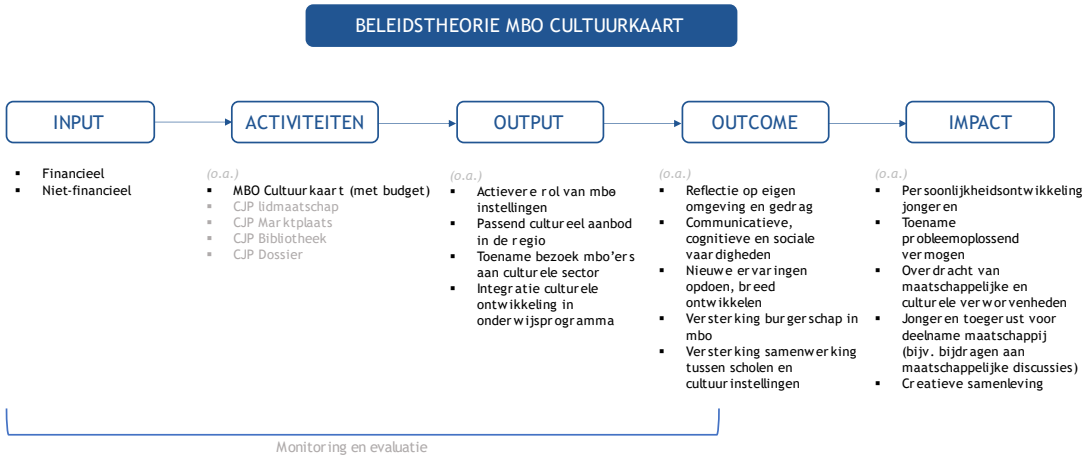

Figuur 1.1: Beleidstheorie MBO Cultuurkaart [33, 34,35,36,37,38,39,40,41,42,43]

Onder *input* kunnen naast de financiële bijdrage van OCW, ook niet-financiële middelen worden geschaard, zoals het netwerk, de ervaring en technische infrastructuur van CJP. Met *activiteiten* worden die zaken bedoeld, die (in dit geval door CJP) worden gedaan om met de ingezette middelen de doelen te bereiken. In deze evaluatie richten we ons voornamelijk op het meten en in kaart brengen van de *output* en (een deel van de) de *outcome*. De *impact* volgt daaruit en kan worden gezien als effecten op de langere termijn.

In de subsidieaanvraag van CJP is een drietal kritische succesfactoren opgesteld "*in samenspraak met LKCA, op basis van relevante onderzoeken en evaluaties uit het recente verleden*":

- MBO Cultuurkaart met een geoormerkt budget draagt bij aan de verhoging van het aantal culturele activiteiten op school en in de les;
- met het budget komt de student met meerdere vormen van kunst en cultuur in aanraking die (soms) ook buiten de persoonlijke interesse liggen;
- de techniek en infrastructuur zorgt ervoor dat docenten zonder tussenkomst van derden contact kunnen leggen met deelnemende culturele instellingen en activiteiten makkelijk kunnen boeken en betalen (emancipatie van de docent).

Bij deze succesfactoren zijn de volgende kenmerken van succesvolle integratie van culturele activiteiten in de klas geformuleerd:

- het aantal culturele activiteiten in samenwerking met een culturele instelling in de klas/les stijgt;
- student komt in aanraking met een of meer kunstdisciplines.

34 CJP (2022): Plan van Aanpak MBO Card pilot – concept v2.0 en CJP (2022). CJP in het VO. Geraadpleegd op 7-11-2022 via https://www.educatie.cjp.nl/cjp-in-vo
35 Hamer, M. (2015). Ook mbo'ers krijgen cultuurkaart. NOS. 2 maart 2015.
36 CJP: CJP in het mbo. Geraadpleegd op 7-11-2022 via https://educatie.cjp.nl/cjp-in-het-mbo
37 JOB (2015). MBO Card: CJP-korting nu ook voor mbo'ers. 2 maart 2015.
38 Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 300 VIII, nr. 13 2
39 OCW (2022). CJP MBO Card met budget: een verrijking voor het cultuur- en burgerschapsonderwijs! Geraad-pleegd op 28-11-2022, via: https://www.nieuwsbrievenminocw.nl/actueel/nieuws/2022/11/nieuwsbrief-mbo-november/cjp-mbo-card-met-budget-een-verrijking-voor-het-cultuur--en-burgerschapsonderwijs
40 Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 300 VIII, nr. 13 2
41 Ministerie van OCW (2016). Cultuur in Beeld 2016
42 LKCA (2023). Vormgeven aan kunst en cultuur in het mbo. Inzichten van voorlopers in het mbo over kansenenbeleid voor kunst en cultuur. Geraadpleegd op: 21-6-2024, via: https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/Vormgeven-aan-kunst-en-cultuur-in-het-mbo.pdf
43 Tweede Kamer, vergaderjaar 2019–2020, 31 524, nr. 471

1.3.3 Uitvoering

Om de hiervoor genoemde doelen te behalen, zijn er, naast het beschikbaar stellen van budget voor studenten en mbo-instellingen aanvullende activiteiten ontplooid, met name door het CJP.

Aanvullende activiteiten van CJP[44]

CJP heeft tools ontwikkeld om het mbo-onderwijs en de cultuursector te ondersteunen bij het vormgeven van (o.a.) burgerschapsonderwijs waarbij kunst en cultuur worden ingezet.[45] Dit aanbod bestaat naast marketing en communicatie verder uit:

Marktplaats… waar culturele en maatschappelijke partijen hun projecten, workshops, voorstellingen e.d. kunnen aanbieden aan mbo-scholen. Het betreft zowel betaald als gratis aanbod.[46]

Bibliotheek... ook wel docentenportaal genoemd, waar docenten ontwikkeld lesmateriaal voor burgerschapsonderwijs kunnen bewaren en delen met andere docenten. Het zal naast lesmateriaal nieuws over burgerschap en artikelen bevatten.

Dossier... voor studenten, waarin de persoonlijke ontwikkeling van studenten rond burgerschap kan worden bijgehouden, bijvoorbeeld door opdrachten te koppelen aan het gekozen aanbod uit de marktplaats. Of door *rubrics* in te vullen. Het is door de mbo-instelling flexibel in te vullen.

1.3.4 CJP Cultuurkaart in het voortgezet onderwijs

De MBO Cultuurkaart is gebaseerd op de principes en infrastructuur van de CJP Cultuurkaart in het voortgezet onderwijs (vo). Daarom wordt hieronder de ontstaansgeschiedenis van de Cultuurkaart in het vo toegelicht.

Het Cultureel Jongeren Paspoort werd al ingevoerd in 1961. Iedereen jonger dan 27 kon het toen aanschaffen om korting te krijgen op culturele activiteiten, later werd de maximumleeftijd verhoogd naar 30 jaar. Het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) werd in 1999 ingevoerd in de bovenbouw van het havo en vwo met als doel scholieren kennis te laten maken met allerlei vormen van kunst.[47] Daarbij konden leerlingen eenmalig tegoedbonnen (CKV-bonnen) krijgen ter waarde van €22,70 (50 gulden) voor culturele activiteiten, of werden deze bonnen door de school opgespaard voor gezamenlijke CKV-bezoeken.[48] Vanaf 2008-2009 zijn de CKV-bonnen vervangen door een digitale Cultuurkaart met een tegoed van €15 euro voor alle scholieren in het vo.[49] De Cultuurkaart verschilt van de CKV-bonnen doordat deze voor alle scholieren beschikbaar is, niet alleen voor de CKV-leerlingen in de bovenbouw.[50] Bovendien is de Cultuurkaart een digitale pas in plaats van papieren bonnetjes, wat administratieve lasten zou schelen. Daarnaast wordt bij de

44 In een eerdere versie van het Plan van Aanpak waren ook nog Digitale identiteitsbescherming en verbinding met de echte wereld opgenomen als activiteiten van CJP.

45 CJP (2022). Subsidieaanvraag Pilot MBO Card met budget.

46 De CJP-marktplaats is al langer in gebruik voor de CJP Cultuurkaart in het voortgezet onderwijs: www.educatie.cjp.nl. Hier adverteren cultuuraanbieders hun culturele activiteiten voor scholen in vo en mbo.

47 Barth, A. (2022, 11 juli). *Culturele en Kunstzinnige Vorming: een verplicht vak - Kunsteducatie.nl*. Kunsteducatie.nl. https://www.kunsteducatie.nl/artikelen/culturele-en-kunstzinnige-vorming-een-verplicht-vak/

48 CJP: geraadpleegd op 16 april 2024, van: educatie.cjp.nl/scholen

49 Van Gelder, L. (2022, 12 maart). Is de CJP-pas anno 2022 nog relevant? 'Die korting is niet meer genoeg; je moet het lekker maken'. *Het Parool*. https://www.parool.nl/ps/is-de-cjp-pas-anno-2022-nog-relevant-die-korting-is-niet-meer-genoeg-je-moet-het-lekker-maken~bcd85fd6/

50 Visser, J. (2008, 1 oktober). Alle leerlingen een Cultuurkaart. *Onderwijs van* Morgen. https://www.onderwijsvanmorgen.nl/alle-leerlingen-een-cultuurkaart/

Cultuurkaart het tegoed jaarlijks beschikbaar gesteld, in plaats van eenmalig in de schoolcarrière. De Cultuurkaart wordt, net als voorheen de CKV-bonnen, uitgevoerd door de Stichting Cultureel Jongeren Paspoort (Stichting CJP) in opdracht van de minister van OCW. Dat betekent dat Stichting CJP de Cultuurkaarten verstrekt en de betalingen aan culturele instellingen afhandelt.[51]

De overgang van de CKV-bonnen naar de Cultuurkaart verliep soepel: in het eerste jaar van de Cultuurkaart werd er al meteen veel gebruik van gemaakt. 78 procent van het beschikbaar gestelde geld werd uitgegeven aan culturele activiteiten. Om de minister te citeren: "*Grote aantallen leerlingen (926.000), docenten (14.000) en culturele instellingen (1.200) moesten wennen aan de Cultuurkaart en toch is bijna hetzelfde bestedingscijfer gehaald als met het vertrouwde vouchersysteem.*"[52] Iedere Cultuurkaart had een tegoed van €15,- per leerling per jaar om aan culturele activiteiten te besteden. Dit werd door het VSBfonds met €10,- verhoogd; een budget voor culturele activiteiten van €25,- per CKV-leerling per schooljaar.[53]

Het kabinet Rutte I schafte in 2011 vanwege bezuinigingen de Cultuurkaart af. Door een initiatief van CJP en de culturele sector kon de Cultuurkaart toch worden voortgezet in een nieuwe vorm. De Cultuurkaart werd toen gefinancierd door een aantal private fondsen, zonder rijksbijdrage.[54] Vanaf dat moment werd er ook een eigen bijdrage van de scholen verwacht aan het cultuurkaartbudget.

Dankzij bijdragen van het private fonds Cultuur en School, deelnemende culturele instellingen en een bijdrage van €10,- per leerling van de scholen kon de cultuurkaart in 2012-2013 dus blijven bestaan.[55] Op deze manier bleef er €15,- per leerling per jaar beschikbaar voor de Cultuurkaart.

Nadat van 2008-2009 tot 2011-2012 nagenoeg alle leerlingen (99%) een Cultuurkaart hadden, daalde de deelname in 2012-2013 naar 57 procent van de vo-leerlingen. Tachtig procent van deze leerlingen had beschikking tot de Cultuurkaart met de eigen bijdrage van €10,- vanuit de school, waarmee er voor hen €15,- per jaar beschikbaar was.[56]

Vanaf het schooljaar 2013-2014 wordt er door de inmiddels nieuwe regering Rutte II weer structureel €5 miljoen per jaar vrijgemaakt vanuit het ministerie van OCW om de Cultuurkaart in het vo te financieren.[57] OCW droeg €5,- bij per leerling per jaar aan de nieuwe Cultuurkaart. Tachtig procent van de scholen koos ervoor om vanuit hun eigen budget jaarlijks €10,- extra bij te dragen, waardoor er net als voorheen jaarlijks €15,- per leerling beschikbaar kwam voor culturele activiteiten.[58]

Op dit moment bedraagt de bijdrage vanuit OCW €5,50,- per jaar per leerling, en de bijdrage van scholen €11,- waarmee er in totaal €16,50 cultuurkaartbudget beschikbaar is per leerling per jaar wanneer de school bijdraagt. Zonder de schoolbijdrage kunnen leerlingen €5,50 jaarlijks individueel besteden, nadat de school deze aanvraagt voor €2,75 aan administratieve kosten.[59] In het kalenderjaar 2024 is er voor tachtig procent van de leerlingen in het vo een cultuurkaartbudget aangevraagd.[60] Dit is grotendeels (ca. 90%)

51 Tweede Kamer, vergaderjaar: 2010-2011, 32703, nr. 2
52 Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 31 482, nr. 52
53 Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 32 360 VIII, nr. 1
54 Tweede Kamer, vergaderjaar 2010–2011, 32 820, nr. 1
55 Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 33 000 VIII, nr. 208
56 Toelichting CJP d.d. 18-4-2024; gebaseerd op: Kwartaalrapportage Cultuurkaart (nieuwe vorm) 1 februari 2013
57 Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 32 820, nr. 76
58 NOS. (2012, 6 juli). Ook politiek steunt Cultuurkaart. www.nos.nl/artikel/392071-ook-politiek-steunt-cultuurkaart
59 CJP: geraadpleegd op 28 maart 2024, van: www.educatie.cjp.nl/cjp-in-vo
60 Toelichting CJP d.d. 18-4-2024

collectief cultuurkaartbudget[61]. Ongeveer 3% van alle vo-leerlingen heeft een individuele cultuurkaart. Vo-scholen die meedoen zijn door CJP verplicht om met alle leerlingen mee te doen. Wanneer zij niet voor alle leerlingen collectief budget willen aanvragen (of dat te duur vinden) wordt soms gekozen om bijvoorbeeld examenklassen een individuele kaart te geven.

Overeenkomsten en verschillen met de MBO Cultuurkaart

Zowel in het voortgezet onderwijs als in het mbo bestaat de Cultuurkaart uit een combinatie van financiële middelen voor scholen om gebruik te maken van culturele activiteiten en een CJP-lidmaatschap, waarmee leerlingen korting kunnen krijgen op culturele activiteiten, zoals film, museum, concert, festival, theater en lezen, maar ook op 'lifestyle-gadgets'[62].

In het mbo is er vanuit OCW €10,50 per student beschikbaar voor de looptijd van de pilot. De school legt daarvoor zelf ook €10,50 in per student, waarmee er voor de looptijd van de pilot – circa 2 jaar, in totaal €21,- per student te besteden is aan culturele activiteiten door de school. De school of de opleiding kan ook kiezen voor individuele cultuurkaarten voor de studenten voor €2,50 aan administratiekosten waarna de student de €10,50 individueel kan besteden gedurende de looptijd van twee jaar.[63]

Dit betekent dat het beschikbare cultuurkaartbudget voor scholen die zelf bijdragen in het mbo €10,50 bedraagt per student per jaar, dus €21,- voor de looptijd van de pilot en in het vo €16,50 per leerling per jaar. De eigen bijdrage van de school per student/leerling is hoger in het vo. Voor studenten/leerlingen van scholen die alleen de administratiekosten bijdragen is er in het mbo €5,50 individueel cultuurkaartbudget per jaar beschikbaar en in het vo €5,25 (in 2023, en €5,50 in 2024). Zie tabel 1.2 voor een overzicht, waarin de totale bedragen voor het mbo zijn omgerekend naar bedragen per jaar. Mbo-instellingen konden er ook voor kiezen om naast de aanvraag van het collectieve cultuurkaartbudget, ook voor een deel van de studenten individueel cultuurkaartbudget aan te vragen. In het vo hanteert CJP de eis dat scholen die deelnemen, voor alle leerlingen budget aanvragen. Deze eis geldt op dit moment niet in het mbo.

Tabel 1.2: Bijdrage en budget voor de cultuurkaart in vo en mbo in € per jaar per student/leerling [64,65]

		Vo 2023[66]	Vo 2024[67]	Mbo*
Collectieve kaart	Bijdrage OCW	€ 5,25	€ 5,50	€ 5,25
	Eigen bijdrage school	€ 10,50	€ 11,00	€ 5,25
	Totale budget per student/leerling	**€ 15,75**	**€ 16,50**	**€ 10,50**
Individuele kaart	Bijdrage OCW	€ 5,25	€ 5,50	€ 5,25
	Administratiekosten school*	€ 2,50	€ 2,75	€ 1,25
	Totale budget per student/leerling	**€ 5,25**	**€ 5,50**	**€ 5,25**

*) Bij de individuele cultuurkaart telt 'eigen bijdrage school' niet mee voor het beschikbare cultuurkaartbudget.

61 Bron: CJP: mail d.d. 2 juli 2024
62 CJP: geraadpleegd op 26 maart 2024, via: www.cjp.nl
63 CJP: geraadpleegd op 28 maart 2024, via: educatie.cjp.nl/cjp-in-het-mbo
64 Hiervoor is het totale MBO Cultuurkaartbudget gedeeld door twee jaar.
65 Er bestaat ook een kortingskaart voor studenten: mbo-instellingen melden hun studenten hiervoor jaarlijks aan. Studenten moeten zich zelf registreren om gebruik te kunnen maken van de kortingskaart. De kortingskaart valt buiten de scope van de pilot, maar draagt waarschijnlijk wel bij aan het verhogen van cultuurparticipatie.
66 CJP: geraadpleegd op: 28 juni 2024, via: https://educatie.cjp.nl/cjp-in-vo
67 Het verschil in bijdrage OCW voor het vo en mbo komt doordat, vanwege inflatie het bedrag voor het VO in 2024 is verhoogd naar €5,50. Omdat in het mbo de pilot toen al liep is het bedrag voor het mbo toen niet verhoogd.

1.3.5 Verschillen tussen cultuureducatie in het mbo en vo

Een belangrijk verschil tussen het vo en mbo als het gaat om cultuureducatie en het ondernemen van culturele activiteiten in het kader van school, is dat cultuureducatie in het vo een vaste plek heeft, met wettelijke kerndoelen in het domein Kunst en Cultuur voor de onderbouw en voor bovenbouwleerlingen havo/vwo het verplichte vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) en in het vmbo Kunstvakken I als eindexamenvak. Daarnaast hebben de meeste bovenbouwleerlingen ook de mogelijkheid om eindexamen te doen in een ander kunstvak, zowel op vmbo-, havo- als vwo-niveau[68]. Bij deze schoolvakken wordt de CJP Cultuurkaart vaak ingezet. Door deze vakken is er in het vo vaker dan in het mbo cultuurbeleid ontwikkeld, is er een cultuurcoördinator en worden leerlingen eerder gestimuleerd om culturele activiteiten te ondernemen.

Het mbo heeft op dit moment geen verplichte generieke cultuureducatieve vakken voor alle opleidingen. Uitzonderingen zijn de opleidingen in de sectoren creatieve industrie en welzijn en (cultuureducatieve) keuzedelen die studenten zelf kiezen voor verdieping of verbreding. Of en hoe onderwijs in kunst en cultuur aan bod komen in het mbo kan sterk variëren en hangt vaak af van de school en het type opleiding. Bovendien is het mbo anders georganiseerd met grote ROC's maar ook relatief kleine vakinstellingen. En binnen de mbo-instellingen is er grote variatie in de mate van autonomie die locaties/sectoren/teams hebben. In hoofdstuk 3, bij de beschrijving van de enquêteresultaten gaan we in op de vakken waar in het mbo cultuureducatie aan bod komt.

Het voorgaande maakt dat het niet voor de hand ligt om het gebruik en de resultaten van de MBO Cultuurkaart te vergelijken met het gebruik en de resultaten van de CJP Cultuurkaart in het voortgezet onderwijs.

1.4 Culturele ontwikkeling

De MBO Cultuurkaart met budget heeft als doel om het cultuuronderwijs in het mbo te versterken en de culturele ontwikkeling van studenten te stimuleren. Dit roept de vraag op wat het begrip 'culturele ontwikkeling' in deze context inhoudt. En in het verlengde daarvan: (hoe) is het mogelijk om culturele ontwikkeling te meten of op andere wijze in kaart te brengen?

De evaluatie van de MBO Cultuurkaart (zonder budget) door Berenschot in 2019 wees al uit dat het begrip culturele ontwikkeling lastig te duiden en te meten is[69]. De term wordt niet veel gebruikt en een eenduidige definitie ontbreekt. De ene bron koppelt het aan het deelnemen aan of bijwonen van culturele activiteiten, de andere aan beleving of aan culturele competenties. Om meer grip te krijgen op deze term is er voor het onderhavige onderzoek in januari 2023 een expertbijeenkomst georganiseerd met vertegenwoordigers van LKCA, het Expertisepunt Burgerschap en JOB, de landelijke studentenorganisatie voor het mbo. Het doel hiervan was om tot een overzicht te komen van de verschillende aspecten van culturele ontwikkeling die met de MBO Cultuurkaart met budget worden beoogd. In hoofdstuk 3 gaan we verder in op (de operationalisering van) culturele ontwikkeling en presenteren we de resultaten van dit gesprek, bestudeerde documenten en operationalisaties van culturele ontwikkeling.

68 Lommertzen, J. Termorshuizen, T., Notten, N., Geurts, R., Lucas, K., Vullings, N. & Broek, A. van den. (2023). Monitor Cultuureducatie vo 2022-2023 - vormgeving of vorming? Nijmegen: ResearchNed in samenwerking met Gelijkschap.

69 Vinkenburg, B. e.a. (2019). Culturele ontwikkeling in het mbo op de kaart. Evaluatie MBO Card. Utrecht: Berenschot.

2 Methode

2.1 Verloop van het onderzoek

Gedurende de looptijd van de pilot werd het gebruik van de MBO Cultuurkaart door scholen, cultuuraanbieders en studenten en de activiteiten van CJP in relatie tot de MBO Cultuurkaart gevolgd. In dit eindrapport komen de resultaten uit de verschillende onderzoeksmethoden samen om antwoord te geven op de onderzoeksvragen (zie bijlage 3)[70].

Voor dit onderzoek zijn er verschillende methoden gebruikt:

- enquêtes:
  - Een 0- en 1-meting onder studenten, docenten en culturele aanbieders;
  - een enquête onder budgethouders;
  - overige enquêtes;
- secundaire data-analyse;
- interviews.

Daarnaast zijn er op verschillende momenten gedurende het onderzoek verdiepende gesprekken gevoerd met betrokkenen bij CJP en LKCA.

2.1.1 Enquêtes: 0- en 1-meting onder studenten, docenten en culturele aanbieders

Eind 2022 zijn er in samenwerking met CJP en LKCA drie enquêtes ontwikkeld die in het voorjaar van 2023 door CJP zijn afgenomen onder mbo-studenten, mbo-docenten en cultuuraanbieders. Deze enquêtes fungeerden als 0-meting voor de pilot. In het voorjaar van 2024 heeft CJP deze enquêtes opnieuw uitgezet onder de drie respondentgroepen als 1-meting. De uitgezette enquêtes voor de 1-meting kwamen grotendeels overeen met de enquêtes voor de 0-meting; er werden enkele vragen geschrapt en kleine aanpassingen gedaan in formuleringen wanneer dit (mede op basis van de resultaten op de 0-meting) nodig werd geacht.

0- en 1-meting studenten

In het voorjaar van 2023 werd de enquête voor mbo-studenten uitgezet onder twee verschillende samples van studenten. Het eerste sample betrof een groep mbo-studenten die stond ingeschreven bij CJP (het CJP-panel)[71]. Daarnaast werd er een landelijk representatief sample van mbo-studenten benaderd via een extern panel (Dynata). De resultaten op de 0-meting zijn beschreven in de eerste tussennotitie. In het voorjaar van 2024 is de enquête voor mbo-studenten opnieuw als 1-meting uitgezet. Om organisatorische en praktische redenen, zijn ditmaal enkel respondenten uit het CJP-panel benaderd.

Om vergelijkbaarheid tussen de 0- en 1-meting te kunnen waarborgen, rapporteren we in deze tussennotitie dan ook alleen over de responses op de 0- en 1-meting van mbo-studenten uit de CJP-panels. In totaal rapporteren we over 290 mbo-studenten bij de 0-meting en 73 mbo-studenten bij de 1-meting. Hoewel er geen sprake is van groepen respondenten die representatief zijn voor de landelijke populatie van mbo-studenten, zijn de groepen op de verschillende metingen wel vergelijkbaar. In bijlage 4 beschrijven we de kenmerken van deze respondentgroepen en lichten we toe op welke manier ervoor gezorgd is dat deze groepen

70 Voorafgaand aan dit eindrapport zijn er drie tussennotities verschenen: de eerste in april 2023, de tweede in november 2023 en de derde tussennotitie in juli 2024. (niet openbaar)

71 Een beschrijving van het panel is opgenomen in de bijlage

vergelijkbaar zijn. Bij het interpreteren van de resultaten van de 0- en 1-meting onder mbo-studenten, moet in acht worden genomen dat het gaat om een selectie van mbo-studenten die al bekend zijn met CJP. Deze groep studenten is niet representatief voor de gehele populatie van mbo-studenten in Nederland. Er kunnen op basis van deze vragenlijsten geen harde *kwantitatieve* uitspraken worden gedaan over de ervaringen en voorkeuren van mbo'ers in het algemeen. Wel kunnen deze uitkomsten *kwalitatief* worden gebruikt om een indruk te geven van het perspectief van mbo-studenten. Ook worden uitkomsten vergeleken met andere metingen, zoals de vragenlijst onder het JOB-panel (dat uit een bredere doelgroep mbo'ers bestaat).

0- vs. 1-meting docenten

De enquête voor mbo-docenten is tweemaal uitgezet onder een sample van mbo-docenten. In het voorjaar van 2023 is enquête ten behoeve van de nulmeting uitgezet onder alle ingeschreven mbo-docenten bij CJP[72]. Ten behoeve van de 1-meting is in het voorjaar van 2024 opnieuw een (grotendeels vergelijkbare) enquête uitgezet onder een sample van mbo-docenten bij CJP (zie de bijlage 4 voor de samenstelling).

De representativiteit van de responses op de metingen kan niet berekend worden, omdat we niet over de achtergrondinformatie van de gehele populatie kunnen beschikken[73]. We rapporteren daarom over de responses van mbo-docenten, waarbij we nadrukkelijk vermelden dat het in het voorliggende onderzoek niet gaat om een beeld van de gehele populatie van mbo-docenten, maar om antwoorden van een selecte groep. Ook bij het vergelijken van de resultaten op de docentenquête van de 0- en 1-meting, is het van belang te beseffen dat deze selecte groep van mbo-docenten ook niet exact vergelijkbaar is op de 0- en 1-meting. Zo respondeerden er fors meer mbo-docenten op de 0-meting (N=214) dan op de 1-meting (N=66)[74]. In bijlage 4 brengen we in beeld hoe de responsgroepen er bij 0- en 1-meting uitzien op verschillende kenmerken.

0- vs. 1-meting cultuuraanbieders

De enquête voor de nulmeting bij cultuuraanbieders is uitgezet onder een selectie van culturele instellingen die via CJP diensten aanbieden. Voor de 1-meting heeft CJP een aselecte steekproef van culturele instellingen getrokken. Er zijn in totaal 350 culturele instellingen benaderd voor de 1-meting. Aanvullend daaraan is een open link verspreid via sociale media en de nieuwsbrief van LKCA, om zo een bredere groep culturele aanbieders te benaderen.

Bij de data opschoning van de respons op de enquête voor de cultuuraanbieders, is net als bij de enquête voor mbo-docenten, gekeken naar de snelheid van invullen, de antwoorden op de open vragen en de variantie in de antwoorden. Op basis van deze checks zijn alle responses op de 0-meting als betrouwbaar beoordeeld. We rapporteren hier over in totaal 112 culturele instellingen die de enquête voor de 0-meting hebben ingevuld en 52 culturele instellingen die de enquête voor de 1-meting hebben (deels) ingevuld. Vanwege de beperkte respons bij de 1-meting, hebben we ook de responses van de culturele instellingen meegenomen die de enquête slechts voor een deel hebben ingevuld.

72 Dit zijn docenten die een CJP-lidmaatschap hebben aangevraagd en d.m.v. 'opt-in' hebben aangegeven door CJP benaderd te mogen worden voor peilingen en andere mailings.

73 Er zijn geen achtergrondgegevens van docenten in het mbo openbaar beschikbaar.

74 CJP benadert haar eigen leden (studenten en docenten) en culturele instellingen maandelijks voor een longitudinaal onderzoek. CJP heeft het beleid dat respondenten pas na 6 maanden opnieuw benaderd mogen worden voor onderzoek, waardoor CJP slechts een deel van het sample kon contacteren voor de 1-meting.

2.1.2 Enquête budgethouders

Om meer zicht te krijgen in manieren waarop de MBO Cultuurkaart wordt ingezet binnen de MBO-instellingen, motieven om deel te nemen, en redenen om er al dan niet mee verder te gaan in de toekomst, is een extra vragenlijst ontwikkeld voor budgethouders die nader ingaat op deze aspecten. Van de 93 budgethouders vulden er 39 de vragenlijst in (respons = 42%). Omdat er grote verschillen zijn in hoe de mbo-instellingen zijn georganiseerd, is gevraagd vanuit welk perspectief de budgethouders bij de MBO Cultuurkaart betrokken zijn: het merendeel van de budgethouders (80%) vulde de vragenlijst in vanuit het overkoepelende perspectief van de MBO-instelling. Daarnaast worden ook het perspectief van het college/de sector (23%) en van de opleiding (15%) regelmatig genoemd. Dat respondenten de vragenlijst invullen vanuit het perspectief van de locatie komt weinig voor (5%). Nagenoeg alle budgethouders (38 van de 39) geven aan dat er al culturele activiteiten zijn gepland met de MBO Cultuurkaart.

2.1.3 Overige enquêtes

Daarnaast zijn er drie peilingen uitgevoerd die aanvullend worden gebruikt in dit onderzoek. Het gaat om twee korte enquêtes voor docenten en studenten die met de MBO Cultuurkaart een culturele activiteit hebben ondernomen, en een peiling die JOB MBO in samenwerking met CJP heeft laten uitvoeren.

Korte enquêtes activiteiten

Om zicht te krijgen op de opbrengsten van de culturele activiteiten die worden ondernomen met de MBO Cultuurkaart, zijn er korte enquêtes voorgelegd aan studenten en docenten die recent een activiteit hebben ondernomen met de MBO Cultuurkaart. Studenten weten niet of zij een culturele activiteit met school al dan niet bekostigd door de MBO Cultuurkaart ondernemen. Om toch inzicht te krijgen in de effecten van de activiteiten die via CJP worden ondernomen, zijn er in overleg met CJP gericht klassen benaderd die een culturele activiteit hebben gedaan met de MBO cultuurkaart. CJP heeft daarvoor informatie aangeleverd over de geboekte activiteiten.

Er is een korte vragenlijst ontwikkeld voor docenten die recent een activiteit hebben ondernomen met hun klas en er is een korte vragenlijst ontwikkeld voor studenten van deze klassen. In de vragenlijsten is onder andere nagegaan wat voor culturele activiteit er heeft plaatsgevonden, in kader van welk vak en wat het heeft opgeleverd voor de docenten en studenten.

De links naar de vragenlijsten zijn via de budgethouders en docenten van de mbo-instellingen verspreid onder klassen die in maart 2024 een activiteit hebben ondernomen. In totaal hebben vijftien docenten en negentien studenten de vragenlijst volledig ingevuld. Het merendeel van deze negentien studenten had eenzelfde activiteit ondernomen. Vanwege het beperkte aantal responses worden de resultaten van deze enquêtes enkel benut als casusbeschrijving, zie § 3.4.

JOB-panel

In februari / maart 2024 voerde JOB in samenwerking met CJP een panel-onderzoek uit naar cultuur op het mbo. Studenten die eerder de JOB-monitor hebben ingevuld en daarbij hebben aangegeven dat ze deel willen nemen aan vervolgonderzoek, hebben een uitnodiging voor een korte vragenlijst ontvangen. Bijna 26.000 studenten werden uitgenodigd, waarvan uiteindelijk 364 studenten (1%) één of meer inhoudelijke vragen beantwoordden.

JOB vraagt bij dergelijke korte panel-onderzoeken niet om achtergrondgegevens van de studenten. Er kan daarmee dus niet bepaald worden in hoeverre de respons representatief is voor de totale populatie van

mbo-studenten. De verwachting is dat het JOB-panel meer divers zal zijn dan het CJP-panel omdat dit panel niet beperkt is tot studenten die zich bij CJP hebben aangemeld.

2.1.4 Secundaire data-analyse

Bij CJP zijn gedurende de pilot op verschillende peildata kengetallen opgevraagd en geanalyseerd. We hebben de volgende data ontvangen van CJP[75]:

- Activatie-rapport:
  - aantal aangemelde scholen en schoollocaties;
  - aantal studenten waarvoor de MBO Cultuurkaart is aangevraagd;
  - aantal docenten en studenten met een CJP-lidmaatschap;
- Budgetten-rapport:
  - budgetten per schoollocatie (totaal/ besteed/ nog beschikbaar);
- Web-orders-rapport:
  - aantal geboekte activiteiten;
  - type activiteiten;
  - het aantal deelnemers per activiteit.
- CJP-educatie:
  - Informatie over het cultureel aanbod voor mbo op www.educatie.cjp.nl

Hierbij is het belangrijk op te merken dat niet al het aanbod wordt geadverteerd op www.educatie.cjp.nl: sommige activiteiten worden rechtstreeks afgestemd tussen culturele instelling en aanbieder en zijn daarom alleen geregistreerd in het rapport waarin de betalingen voor de culturele activiteiten worden geregistreerd (het web-orders-rapport).

Er zijn verschillende manieren waarop de mbo-instellingen zich voor de MBO Cultuurkaart konden aanmelden. Sommige hebben zich centraal, in één keer, voor alle studenten van de hele instelling aangemeld (voor de hele BRIN), andere hebben dit per college, schoollocatie of gedeelte daarvan gedaan. Dit hangt doorgaans af van de wijze waarop de instellingen zijn georganiseerd. De wijze van aanmelden is van invloed op de manier waarop de instellingen in de CJP-administratie staan geregistreerd. In de analyses is er daarom voor gekozen om te rapporteren op het niveau van BRIN hoofdvestiging.

2.1.5 Interviews mbo-instellingen

Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de MBO Cultuurkaart en de effecten ervan, worden de kwantitatieve data aangevuld met kwalitatieve informatie. Dit doen we middels interviews, een expertgroep en een focusgroep. Deze expertgroep heeft in fase 1 van het onderzoek plaatsgevonden en hierover is gerapporteerd in Tussennotitie 1.

Om zo compleet mogelijk te zijn, wordt bij het plannen van de interviews rekening gehouden met variatie in enkele relevante kenmerken van zowel de instelling als opleidingen.

75 Peildata CJP: Budgetten en activatie-rapport: 31 augustus 2023; 15 november 2023; 23 mei 2024; 17 september 2024; Weborders-rapport: 31 augustus 2023, 31 oktober 2023, 17 mei 2024; CJP-educatie: 1 oktober 2023, 22 mei 2024

Instellingskenmerken

- Grote, middelgrote en kleine mbo-instellingen: binnen grote ROC's zal cultuuronderwijs mogelijk anders[76] zijn ingebed dan bij kleinere mbo-instellingen;
- Regionale spreiding / stedelijkheid: de georganiseerde activiteiten en de samenwerking met cultuuraanbieders zullen waarschijnlijk worden beïnvloed door het beschikbare aanbod in de regio van de mbo-instelling;
- Voorlopers en niet-voorlopers: mbo-instellingen die voorlopen op het gebied van cultuureducatie in het mbo en overige scholen. Bij de voorloperscholen maken we een eerste selectie op basis van eerder uitgevoerd onderzoek en beschikbare data via CJP.

Opleidingskenmerken

- Niveau: entree t/m mbo-4;
- Leerweg: bij BBL-opleidingen worden er minder contacturen geroosterd en zullen studenten in de regel ouder zijn dan bij de BOL-variant van een opleiding; beide kunnen van invloed zijn op het gebruik van de MBO Cultuurkaart in het onderwijs;
- De aard van de opleiding: dit is mede bepalend voor de rol van cultuur en cultuureducatie in het onderwijs. Cultuur(educatie) kan een rol hebben in algemene vorming (bij vakken als Nederlands en burgerschap), bij beroepsvorming (bij specifieke opleidingen zoals pedagogisch medewerker, onderwijsassistent) en als beroepsverrijking (als verdieping van creatief vakmanschap of ambacht of technisch beroep).

De interviews worden gepland met verschillende medewerkers van mbo-instellingen, waaronder cultuurcoördinatoren en burgerschapsdocenten. Er wordt ingegaan op de rol van het cultuuronderwijs binnen de mbo-instelling en de rol van de MBO Cultuurkaart daarin. Ook de behoeften van docenten voor cultureel aanbod voor hun studenten en de informatievoorziening hieromtrent komt aan bod. In bijlage 5 is een voorbeeld van de interviewleidraad opgenomen.

De interviews vonden online (via Microsoft Teams) plaats om de belasting voor de docenten en medewerkers zo laag mogelijk te houden en duurden maximaal één uur. De interviews waren semigestructureerd van aard: de onderwerpen van de gesprekken zijn tevoren vastgelegd in een interviewleidraad, vormgegeven op basis van de geformuleerde onderzoeksvragen. De leidraad vormt wel duidelijk het kader van het interview, maar bepaalt niet geheel het verloop ervan zodat in elk gesprek ruimte is voor verschillende accenten. Van elk interview is een gestructureerd verslag gemaakt aan de hand van de interviewleidraad.

De eerste vijf interviews met mbo-instellingen vonden in de periode mei-juli 2023 plaats. Voor deze eerste reeks interviews is een selectie gemaakt van voorloperscholen. Hierdoor konden ook in deze fase al verbeterpunten en suggesties opgehaald worden en gedeeld worden met bijvoorbeeld CJP. De eerste ronde interviews vond plaats op het moment dat er nog weinig activiteiten met de MBO Cultuurkaart waren ondernomen. Waar de MBO Cultuurkaart werd besproken, ging het vooral over plannen met de MBO Cultuurkaart, verwachtingen en eventuele belemmeringen waar de mbo-instellingen tegenaan liepen. De uitkomsten uit de eerste interviews zijn in de tweede tussennotitie telkens opgenomen onder de (sub)paragrafen "Interviews mbo-instellingen". De tweede reeks van zeven interviews vond plaats in de periode maart-mei 2024. Hierbij is rekening gehouden met variatie in de voornoemde instellings- en opleidingskenmerken. In deze tweede ronde kon inmiddels gesproken worden over ervaringen met activiteiten die met de MBO

76 Grote ROC's hebben vaak meer ondersteunende diensten, wat het bijvoorbeeld mogelijk maakt om één of enkele stafmedewerkers in te zetten voor de organisatie van cultuuronderwijs.

Cultuurkaart waren ondernomen. De uitkomsten uit de tweede ronde interviews zijn in deze derde tussennotitie ook weer opgenomen onder de (sub)paragrafen in hoofdstuk 3, 4 en 5.

2.1.6 Werkbezoek CJP

Een deel van het onderzoeksteam is begin juli 2023 op werkbezoek geweest bij CJP in Amsterdam[77]. Dit bezoek had als doel de systemen van CJP beter te leren kennen, inzicht te krijgen in de data en kengetallen die er verzameld worden en een beter beeld te krijgen van hoe het Cultuurkaart platform werkt voor scholen, culturele instellingen en CJP. Waar relevant zijn bevindingen uit dit werkbezoek ingevoegd in de resultatenhoofdstukken.

77 Twee medior onderzoekers van ResearchNed, de Digital Transformation Manager en Digital Marketeer van CJP, 11 juli 2023, Amsterdam.

3 Resultaten Cultuureducatie en -participatie

In dit hoofdstuk gaan we in op de resultaten ten aanzien van drie hoofddoelstellingen van de MBO Cultuurkaart: cultuuronderwijs versterken en culturele ontwikkeling van studenten stimuleren, stimuleren van passend aanbod door de culturele sector en het verhogen van het cultuurbezoek/de cultuurdeelname van mbo-studenten. We bespreken de resultaten aan de hand van deze doelstellingen en bijbehorende deelvragen zoals opgenomen in de onderzoeksaanvraag (zie onderzoeksvraag 1 in de bijlage Doelstellingen en onderzoeksvragen). Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting van de antwoorden op de onderzoeksvragen binnen dit thema.

3.1 Gebruik van de MBO Cultuurkaart met budget (doelstelling 1.1)

De MBO Cultuurkaart werd ten tijde van de nulmeting nog weinig gebruikt, en de pilot zat begin 2023 nog in de opstartfase. In het eerste kwartaal van 2023 kwamen de aanmeldingen op gang en vanaf het tweede kwartaal van 2023 werden er steeds meer activiteiten gepland en ondernomen. De onderzoeksvraag die we in deze subparagraaf beantwoorden is in welke mate er al in schoolverband gebruikgemaakt wordt van de Cultuurkaart, onder andere in relatie tot het vak burgerschap.

Motieven voor deelname aan de pilot MBO Cultuurkaart

Bijna alle (97%; 38 van de 39 respondenten) budgethouders die meededen aan de korte enquête onder budgethouders gaven het beschikbare budget als een van de belangrijke redenen om als mbo-instelling aan de cultuurkaart mee te doen. Ook het aanbod aan culturele activiteiten wordt door een ruime meerderheid van de respondenten genoemd (64%). Het gebruiksgemak van de Marktplaats van CJP speelt minder vaak een grote rol bij het besluit om gebruik te maken van de MBO Cultuurkaart (13%).
Voorafgaand aan de deelname aan de MBO Cultuurkaart was er bij het merendeel van de scholen al budget voor culturele activiteiten geoormerkt voor ten minste een deel van alle opleidingen (65%). Op deze scholen is het totale beschikbare budget per student veelal toegenomen door mee te doen aan de MBO Cultuurkaart (80%; 20 van 25 budgethouders).

Bekendheid met de MBO Cultuurkaart

Nagenoeg alle responderende studenten (90% in 2023 en 2024) zijn ***bekend met CJP*** en zowel bij de meting in het voorjaar van 2023 als in het voorjaar 2024 is gebleken dat nagenoeg alle docenten CJP kennen (respectievelijk 94% en 97%) (tabel 3.1). Daarbij moet gemeld worden dat de studenten en docenten een uitnodiging voor de enquête hebben ontvangen, omdat ze ingeschreven zijn bij CJP.
De bevraagde groep studenten is ook grotendeels (94 – 95%) bekend met het CJP-lidmaatschap en in 2024 heeft 95% van de respondenten ook een CJP-lidmaatschap. In 2024 blijkt twee derde van de studenten al meer dan 1 jaar lid te zijn van CJP, terwijl in 2023 bij de 0-meting de helft (51%) van de studenten meer dan 1 jaar lid was van CJP.

Tabel 3.1: Hoe lang heb jij jouw CJP-lidmaatschap al (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting)

	0-meting		1-meting	
Dit is het eerste jaar dat ik het CJP-lidmaatschap heb	108	49%	21	36%
Ik ben al 1 tot 2 jaar lid van CJP	39	18%	22	37%
Ik ben al 2 tot 3 jaar lid van CJP	20	9%	4	7%
Ik ben al meer dan 3 jaar lid van CJP	53	24%	12	20%
Totaal	**220**	**100%**	**59**	**100%**

Een meerderheid van de docenten die bekend zijn met CJP, is ook ***bekend met de MBO Cultuurkaart*** (70%). Dit aandeel was in 2023 en 2024 gelijk. De bekendheid van de MBO Cultuurkaart onder docenten is dus tussen 2023 en 2024 niet vergroot.

In 2024 gaf de helft van de culturele instellingen die de enquête had ingevuld aan bekend te zijn met de MBO Cultuurkaart. In 2023 was dit nog 60 procent. Het lagere percentage in de meting van 2024 wordt waarschijnlijk verklaard door het feit dat voor de meting in 2023 alleen culturele instellingen zijn benaderd die via CJP diensten aanbieden. Bij de meting in 2024 is de uitnodiging om deel te nemen aan de enquête daarnaast ook verspreid via social media en de nieuwsbrief van LKCA, waardoor er ook culturele instellingen van buiten het netwerk van CJP hebben gerespondeerd.

Studenten zijn niet gevraagd naar de bekendheid met de MBO Cultuurkaart, omdat bleek uit gesprekken met CJP en de vragen die studenten in een aparte korte vragenlijst over culturele activiteiten hebben beantwoord dat voor hen het onderscheid tussen het CJP-lidmaatschap en de MBO Cultuurkaart vaak niet duidelijk is.

Gebruik van de MBO Cultuurkaart

Op één na geven alle budgethouders die meededen aan de enquête aan, dat er al culturele activiteiten zijn gepland (38 van de 39 respondenten). Aan hen is een aantal stellingen voorgelegd over het gebruik van het cultuurkaartbudget (figuur 3.1). Volgens negen op de tien budgethouders wordt het cultuurkaartbudget ingezet voor activiteiten buiten de instelling, en zes op de tien geeft aan dat er (ook) activiteiten binnen de instelling mee worden gefinancierd. In ongeveer drie op de vier gevallen is het de docent die de culturele activiteiten selecteert en boekt; een op de drie respondenten geeft aan dat deze taak (ook) bij de budgethouder is belegd. Het merendeel van de budgethouders is het er verder (zeer) mee eens dat er door dit budget een beter passend aanbod is gekomen voor mbo-studenten (84%). Ook is het merendeel van mening dat het cultuurkaartbudget het hele college of schoollocatie ten goede komt (70%). Twee op de drie budgethouders geven daarnaast aan dat er door het cultuurkaartbudget meer samenwerking is met culturele aanbieders in de regio, en een nagenoeg even groot aandeel stelt dat het budget wordt ingezet voor culturele activiteiten die speciaal voor mbo- studenten zijn ontwikkeld (62%). Ook is ongeveer de helft van de respondenten het er (zeer) mee eens dat cultuureducatie door het cultuurkaartbudget meer geïntegreerd is geraakt in de opleidingen (57%), dat studenten hierdoor meer culturele activiteiten ondernemen (54%) en dat er door het cultuurkaartbudget meer wordt gesproken over cultuureducatie binnen de instelling (49%). Van de negen respondenten die eerder hebben aangegeven dat het budget van de MBO Cultuurkaart niet voor alle studenten op de opleiding beschikbaar is, geven tot slot slechts vier respondenten aan dat dit budget ook werkelijk alleen wordt ingezet voor studenten die voor de MBO Cultuurkaart zijn aangemeld.

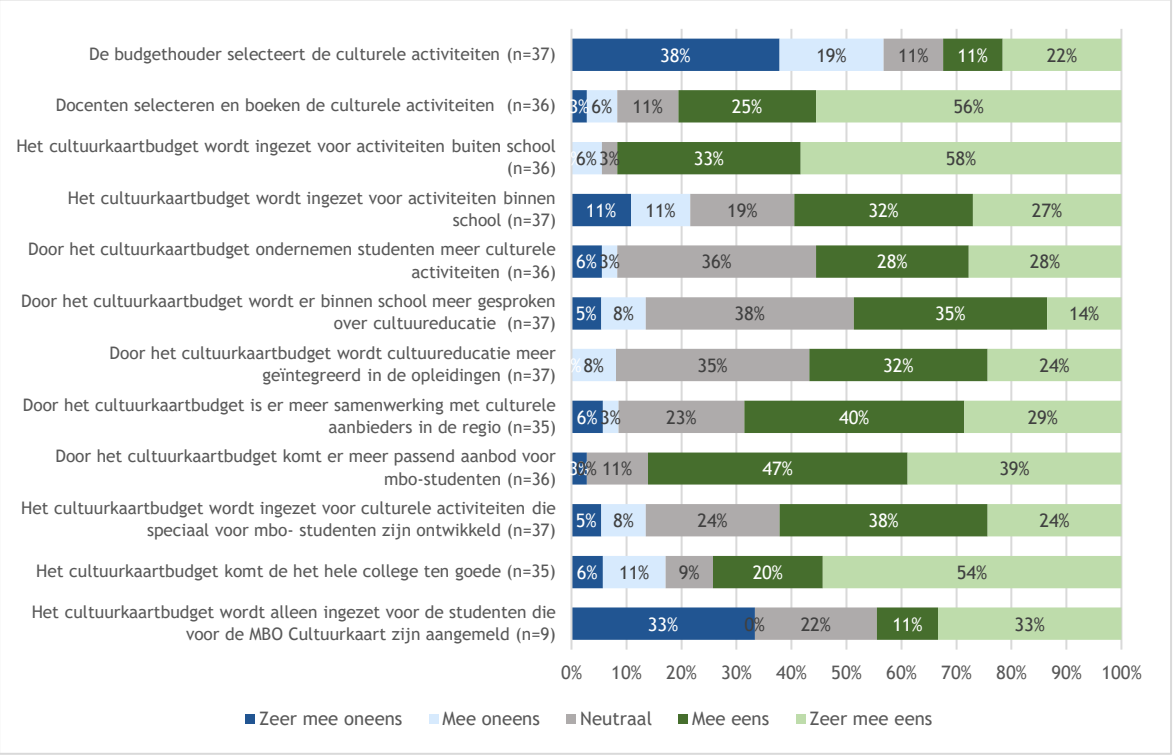

Figuur 3.1: Stellingen over het gebruik van het cultuurkaartbudget voor culturele activiteiten binnen de mbo-instelling (bron: enquête budgethouders).

Scholen van de docenten die bekend zijn met CJP, nemen vaak ook deel aan de MBO Cultuurkaart: in 2023 gaf 65 procent van de docenten (N=92) aan dat hun school deelnam aan de MBO Cultuurkaart, in 2024 was dit 75 procent van de docenten. Op de vraag of docenten in de afgelopen zes maanden gebruik hebben gemaakt van het MBO Cultuurkaart, antwoordt in 2024 30 procent van de docenten bevestigend. Bij de 0-meting in 2023 was dit 7 procent. Uit de enquête onder de culturele instellingen blijkt verder dat de meerderheid van hen verwacht dat het budget van de MBO Cultuurkaart ervoor zorgt dat er vaker culturele activiteiten ondernomen zullen worden door mbo-instellingen (79% in 2023, 86% in 2024).

Gebruik lidmaatschap

In 2023 had 31 procent van de studenten met een CJP-lidmaatschap in het afgelopen half jaar ook ***gebruik*** gemaakt van het **lidmaatschap**[78], in het voorjaar van 2024 gaf 34 procent van de studenten aan het lidmaatschap in de afgelopen zes maanden te hebben gebruikt. Het aandeel studenten dat aangeeft het lidmaatschap ook te gebruiken voor andere dingen dan culturele activiteiten (korting op mode of elektronica), was in 2023 groter (31%) dan in 2024 (22%).

Uit de interviews met de mbo-instellingen

Inmiddels, bij de tweede ronde interviews, in de periode maart-mei 2024, is de deelname aan culturele activiteiten met het collectieve budget van de MBO Cultuurkaart bij de mbo-instellingen op gang gekomen. Deels zijn dit nieuwe activiteiten die docenten kiezen uit het aanbod van CJP, deels zijn het bestaande activiteiten die nu met het budget van MBO Cultuurkaart worden gefinancierd. Daarbij moet meteen

78 Het CJP-lidmaatschap is niet hetzelfde als de MBO Cultuurkaart. Het CJP-lidmaatschap betreft de digitale kortingskaart waar studenten gebruik van kunnen maken in hun vrije tijd.

opgemerkt worden dat de deelname erg varieert tussen opleidingen en domeinen. Door de geïnterviewden wordt een aantal redenen hiervoor aangedragen.
Deelname is erg afhankelijk van individuele docenten. Als een docent binnen een team enthousiast raakt, is dat degene die de activiteiten gaat regelen. De budgethouders hebben meestal (ook) tot taak om het gebruik van de budget van de MBO Cultuurkaart binnen hun mbo-instelling of binnen hun college of *school* te stimuleren. In de meeste interviews wordt echter aangegeven dat er veel inspanningen gedaan moeten worden om de (overige) docenten te activeren en dat dit nog beperkt resultaat heeft. De budgetten zijn bij de meeste geïnterviewden nog niet volledig besteed en een enkeling twijfelt of dit nog gaat lukken voor het eind van 2024.

Volgens de meeste geïnterviewden is bij hun mbo-instelling geen sprake van een expliciet centraal beleid op basis waarvan het deelnemen aan culturele activiteiten en het gebruik van de MBO Cultuurkaart wordt gestimuleerd. Bij sommige mbo-instellingen is de aanvraag wel centraal gedaan maar bij sommige mbo-instellingen is de aanvraag vanuit een decentraal niveau gebeurd en weten budgethouders binnen een instelling bijvoorbeeld ook niet van de activiteiten van de ander. Daarbij zijn de budgetten gedurende het schooljaar vrijgekomen. De programma's waren al rond en docenten, zo wordt aangegeven, zijn weinig geneigd om in het lopende jaar hun programma nog aan te passen. Bovendien speelt hierbij ook de onzekerheid over de toekomst van het budget. De kans dat aanpassingen mogelijk eenmalig zijn (omdat er het jaar erop geen MBO Cultuurkaartbudget meer is voor bijvoorbeeld een museumbezoek in een andere stad) maakt het voor docenten nog minder aantrekkelijk om hun programma aan te passen.

Het is op basis van een beperkt aantal interviews niet goed mogelijk om uitspraken te doen over bij welke groepen of opleidingen de culturele activiteiten meer of minder van de grond komen. Enkele geïnterviewde budgethouders/docenten geven zelf aan dat het sneller gaat bij opleidingen die vakinhoudelijk al een verbinding hebben met cultuur, zoals creatieve opleidingen en zorg en welzijn opleidingen en minder snel bij opleidingen waarbij die verbinding minder wordt ervaren, zoals technische opleidingen. Een enkele keer wordt opgemerkt dat de activiteiten vooral voor bol'ers worden ingezet omdat er in het programma van de bbl'ers – die maar een dag per week naar de opleiding komen – de ruimte niet voor wordt gevonden. Wat betreft de mbo-niveaus waar activiteiten wel of niet op gang komen geven de interviews een divers beeld. Bij de ene mbo-instelling wordt gesteld dat het lastig is om culturele activiteiten te organiseren voor entree en niveau 2 studenten omdat deze groepen regelmatig te maken hebben met een lastige thuissituatie of te weinig komen opdagen. Bij een andere mbo-instelling worden juist voor de studenten van de entree-opleiding culturele uitjes georganiseerd (en eventueel verplicht gesteld) en worden deze ook ingezet om andere vaardigheden te ontwikkelen bij deze studenten. Zo kan het voor sommige studenten ook al leerzaam zijn om met het openbaar vervoer buiten de regio naar een andere stad te gaan (en daar een museum te bezoeken).

Praktijkvoorbeelden uit de interviews met de mbo-instellingen

- Binnen een instelling is er op elk college (locatie) een werkgroep die zich bezighoudt met brede vorming die op de hoogte zijn van regelingen als de MBO Cultuurkaart. Op deze plek weten burgerschapsdocenten, mede door actieve benadering van deze groep, dat ze bij deze werkgroep aan kunnen kloppen als ze een bepaald thema of project (bijvoorbeeld een burgerschapsdag ingevuld vanuit cultuur en vitaliteit) vorm willen geven bijvoorbeeld in samenwerking met een theater: de werkgroep ontzorgt zo. Vanuit deze werkgroepen is ook informatie over de MBO Cultuurkaart verspreid onder docenten en is er een eerste aanspreekpunt/coördinator aangewezen (vaak de burgerschapsdocenten). Van daaruit is het een korte lijn naar de budgethouders van de MBO Card. *"Cultuur is niet alleen iets van burgerschapsdocenten, maar het ligt voor de hand dat vragen daar het eerst terechtkomen."* Men merkt dat het nodig is om periodiek samen te komen om van elkaar te leren, opties te verkennen: je moet (voorlopig) nog blijven stimuleren en "wakker houden".

- Een andere instelling zet de MBO Cultuurkaart in om aan te sluiten bij bestaande initiatieven (bijv. op het domein burgerschap, studentenwelzijn of gezond studeren) om van daaruit te verbreden, verdiepen en dichter bij de studenten te brengen. Het aanbod loopt uiteen: het kan gaan om workshops rap of graffiti of “proeverijtjes” van verschillende theaterdisciplines. Kunst en cultuur worden dus ook ingezet als middel om bepaalde thema’s onder het voetlicht te brengen.
- Bij een aantal mbo-instellingen heeft de budgethouder een aanjagende rol binnen de mbo-instelling. De budgethouder probeert de MBO Cultuurkaart onder de aandacht te brengen bij docenten en ze te wijzen op het aanbod dat via CJP beschikbaar is.
- Bij een mbo-instelling speelt een lokale organisatie die cultuuraanbieders en scholen verbindt een belangrijke rol. Zij zijn direct aanspreekpunt voor de docenten en verzorgen bijvoorbeeld een markt met cultuuraanbieders op de school zodat docenten kennis kunnen maken met het lokale aanbod.

3.2 Passend aanbod vanuit de culturele instellingen (doelstelling 1.2)

Deze paragraaf gaat in op het aanbod vanuit de culturele sector voor mbo-studenten. We laten de ontwikkeling in het aanbod zien, zoals dat door CJP wordt gepubliceerd en we laten zien welke eventuele ontwikkelingen in het aanbod worden waargenomen door studenten, docenten en culturele instellingen.

Hoeveelheid aanbod

Uit de enquêtes onder cultuuraanbieders bleek in 2023 dat gemiddeld 21% van het aanbod van culturele instellingen zich specifiek richt op mbo. In 2024 is dit 29% van het aanbod. Dit aanbod is volgens de culturele instellingen voornamelijk geschikt voor beeldende vorming (genoemd door 89%), beroepsgerichte vakken (44%) en burgerschapsonderwijs (56%). Op de vraag ‘Op een schaal van 1 tot 10, in hoeverre bieden jullie dit aanbod actief aan mbo-opleidingen aan?’ werd in 2023 gemiddeld een 4,7 gegeven. In 2024 is dit een 5,8.

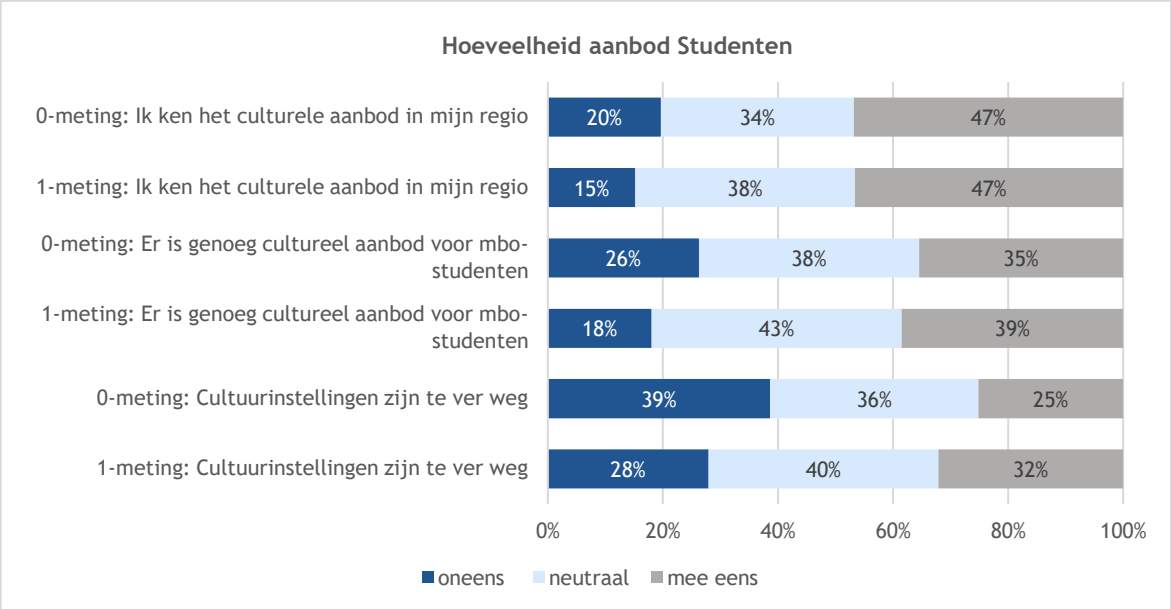

Figuur 3.2: Stellingen hoeveelheid aanbod (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting (N=290; N=73)

De bekendheid van het ***culturele aanbod in de regio*** bij mbo-studenten is weinig veranderd tussen 2023 en 2024, zo blijkt in figuur 3.2. Iets minder dan de helft (47% in 2023 en 2024) van de studenten zegt het aanbod goed te kennen. Het aandeel dat zegt het aanbod niet te kennen, is wel gezakt van 20 procent in 2023

naar 15 procent in 2024. Docenten hebben een iets ander beeld. Bijna driekwart (74%) van de mbo-docenten denkt in 2024 dat studenten het aanbod in hun regio niet goed kennen. In 2023 was deze groep mbo-docenten wat kleiner (69%). 39 procent van de mbo-studenten geeft in 2024 aan dat er genoeg cultureel aanbod is voor mbo-studenten. Dat is vergelijkbaar met 2023 (35%). Het deel studenten dat het niet eens is met deze stelling lijkt in 2024 wat kleiner dan in 2023 (respectievelijk 18% en 26%). In 2024 geven wel iets meer mbo-studenten aan dat cultuurinstellingen te ver weg zijn (32% in 2024, 25% in 2023). Mbo-docenten lijken in 2024 wat positiever over de hoeveelheid cultureel aanbod voor mbo-studenten dan in 2023. In 2023 gaf 31 procent van de docenten aan dat er voldoende aanbod was voor mbo-studenten, in 2024 is dit 36 procent.

Passend aanbod

CJP heeft een overzicht opgesteld van de aantallen culturele aanbieders die culturele activiteiten aanbieden via CJP. In tabel 3.2 is per jaar het aantal culturele aanbieders weergegeven dat zich in dat jaar voor het eerst heeft aangemeld. In deze tabel is te zien dat het aantal nieuwe aanbieders dat via CJP culturele activiteiten aanbiedt, de afgelopen jaren rond de 160 schommelt. Het aantal nieuwe aanbieders is in 2024, halverwege het jaar, al groter dan de jaren ervoor. Dit is mogelijk een gevolg van de MBO Cultuurkaart. Deze cijfers maken echter geen onderscheid tussen aanbieders die activiteiten aanbieden voor het vo en het mbo. Veel culturele aanbieders bieden immers activiteiten aan voor verschillende doelgroepen.

Tabel 3.2: Overzicht van aantal nieuwe aanbieders via CJP per jaar

Jaar van aanmelden	Aantal nieuwe aanmeldingen
2018 en eerder *	775
2019	95
2020	81
2021	157
2022	169
2023	161
2024 *(tot juni 2024)*	185
Eindtotaal	**1623**

*) Van aanbieders die zich in 2028 of eerder hebben aangemeld is de aanmelddatum onbekend.

Op basis van een uitdraai van de website www.educatie.cjp.nl door CJP is in kaart gebracht welke culturele aanbieders hier aanbod adverteren dat gericht is op mbo-studenten. Het totale aantal aangeboden activiteiten neemt gestaag toe. Workshops worden het vaakst aangeboden als activiteit, op afstand gevolgd door voorstellingen en rondleidingen. Het aanbod van alle typen activiteiten is sterk toegenomen sinds de vorige tussenrapportage (figuur 3.3).

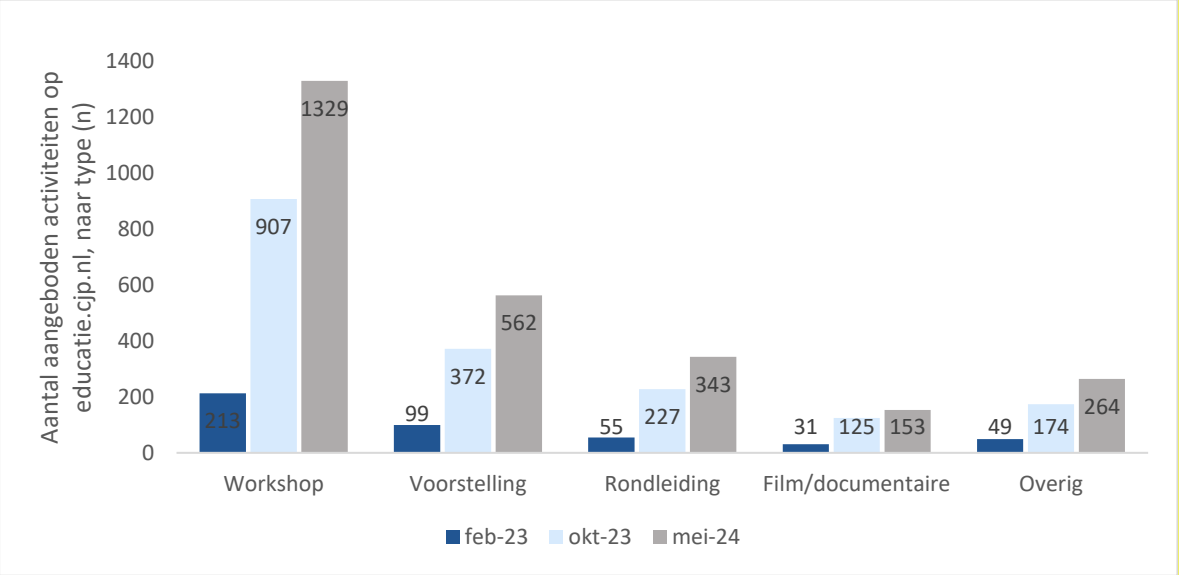

Figuur 3.3: Typen aangeboden activiteiten (bron: educatie.cjp.nl, peildata 02-02-2023, 01-10-2023 en 22-05-2024; meerdere typen mogelijk per activiteit)

Culturele instellingen geven zelf in de enquête aan aanbod te hebben ontwikkeld voor mbo-opleidingen. Vlak nadat de pilot van start was gegaan, begin 2023, gaf 27 procent van de culturele instellingen aan al aanbod te hebben ontwikkeld en gaf 14 procent aan bezig te zijn met het ontwikkelen van mbo-specifiek aanbod. Bij de 1-meting in 2024, ruim een jaar later, zei 33 procent al aanbod te hebben ontwikkeld voor mbo-opleidingen en was nog eens tien procent bezig met de ontwikkeling daarvan. Iets minder dan de helft van de culturele instellingen (44% in 2023, 49% in 2024, zie tabel 3.3) geeft aan aanbod te hebben dat gericht is op jongeren, waar mbo-studenten gebruik van kunnen maken. Bijna de helft van de cultuuraanbieders (49%) gaf in 2023 aan dat er sinds de invoering van de MBO Cultuurkaart stappen zijn gezet om cultureel aanbod voor mbo-opleidingen te ontwikkelen: cultuuraanbieders hadden het al ontwikkeld in het najaar van 2022, waren het op dat moment aan het doen of dachten erover na om het te gaan ontwikkelen. In 2023 gaf ruim een kwart van de cultuuraanbieders (28%) aan dat de invoer van de MBO Cultuurkaart ervoor had gezorgd dat ze actief het (te ontwikkelen) aanbod voor mbo-studenten zijn gaan aanbieden bij mbo-opleidingen, terwijl bijna driekwart (72%) van de cultuuraanbieders aangaf dat dit niet het geval was.

Tabel 3.3: Heeft jouw culturele instelling aanbod specifiek gericht op mbo-studenten? (bron: enquête culturele instellingen, 0- en 1-meting)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Ja, wij hebben al specifiek aanbod voor de mbo-opleidingen ontwikkeld	30	27%	17	33%
Ja, wij zijn op dit moment bezig om specifiek aanbod voor de mbo-opleidingen te ontwikkelen	16	14%	5	10%
Nee, maar wij hebben wel aanbod dat gericht is op jongeren en daar kunnen mbo-studenten ook gebruik van maken	49	44%	25	49%
Nee, wij hebben alleen een algemeen aanbod	8	7%	3	6%
Nee, wij hebben alleen aanbod gericht op een andere doelgroep	9	8%	1	2%
Totaal	**112**	**100%**	**51**	**100%**

Uit de interviews met de mbo-instellingen

Uit de interviews komt een positief beeld naar voren over het beschikbare aanbod. De geïnterviewden vinden het aanbod op de website groot en gevarieerd. Het aanbod brengt docenten op nieuwe ideeën, bijvoorbeeld om een voorstelling naar de school te halen, of om eens buiten de regio naar activiteiten te kijken. En geïnterviewden maken ook gebruik van de mogelijkheid om zelf nieuwe aanbieders of activiteiten in het aanbod te laten opnemen.
Wat betreft de aansluiting op de doelgroep zijn geïnterviewden positief. Daar zorgen zowel de cultuuraanbieders als de docenten zelf voor. Zo houdt bijvoorbeeld een docent een voorgesprek met een vertegenwoordiger van een museum en wordt de rondleiding of presentatie die vanuit het museum wordt gegeven aangepast op de doelgroep, bijvoorbeeld voor een groep nieuwkomers een presentatie die vooral visueel en wat minder talig is, zodat deze voor iedereen te volgen is. Ook leert men van de ervaringen. Een van de geïnterviewden geeft aan dat de studenten enthousiast waren over een workshop die ze kregen in een museum maar niet goed wisten wat ze moesten doen toen ze daarna zelf tijd mochten doorbrengen in het museum. Deze docent gaat volgende keer een speurtocht in het museum uitzetten. Een andere geïnterviewde geeft aan dat door de MBO Cultuurkaart de cultuuraanbieders gaan inzien dat er budget is en dat mbo-studenten een interessante doelgroep zijn. Daar heerst het gevoel dat ze nu als mbo-instelling sneller binnenkomen bij een culturele instelling dan voorheen. Ook uit de vorige interviewronde kwam dit al naar voren: *"er gaan deuren open die eerder niet open gingen"*. Zonder de MBO Cultuurkaart zouden bepaalde activiteiten niet van start zijn gegaan, mede omdat besturen nu ook aanhaken bij het geheel (bijv. gesprekken met het Rijksmuseum en sectorgesprekken).

In de gesprekken kwam een aantal aspecten van het aanbod naar voren die bijdragen aan het aantrekkelijk maken van aanbod voor docenten en studenten.

Aspecten die worden genoemd die voor docenten relevant kunnen zijn:
- Aanbod dat aansluit op het onderwijs. In de communicatie aangeven op welke thema's (van burgerschap, of bijvoorbeeld een keuzedeel) het aanbod kan aansluiten.
- Aanbod dat gaat over relevante maatschappelijk thema's dat vooral burgerschapsdocenten kan helpen bij hun onderwijs. In dit kader worden vooral voorstellingen genoemd waarbij een gezelschap naar school komt en een voorstelling speelt over een maatschappelijk onderwerp (bijvoorbeeld seksuele diversiteit, grensoverschrijdend gedrag, alcohol) en acteurs of ervaringsdeskundigen daarna met studenten in gesprek gaan.

Aspecten die genoemd worden die aanbod voor studenten aantrekkelijk maken:
- Dingen doen, actief zijn zoals museumbezoek met een rondleiding of workshops
- Activiteiten met thema's die dicht bij studenten staan
- Activiteiten met ervaringsdeskundigen, nagesprekken met acteurs; aansprekende personen, anders dan hun docenten
- 'Instagrammable' activiteiten

Er wordt door de instellingen via educatie.cjp.nl een breed scala aan disciplines aangeboden figuur 3.4 Theater (267), beeldende kunst (204) en muziek (203) worden het meest aangeboden en activiteiten gericht op literatuur (53) en fotografie het minst (48). In alle disciplines is er een toename te zien in het aantal aangeboden activiteiten.

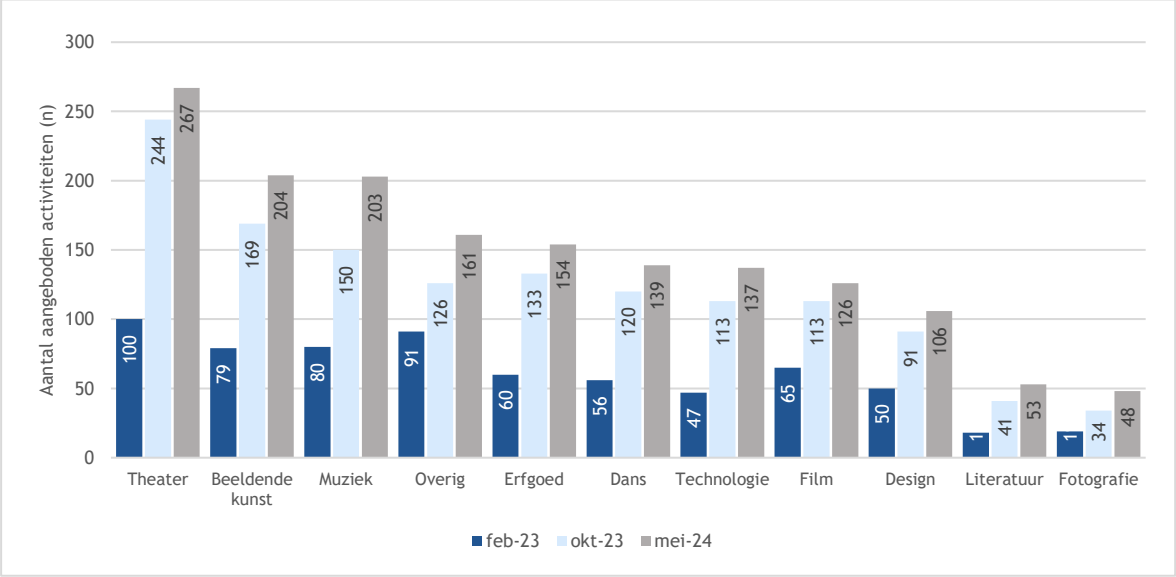

Figuur 3.4: Aanbod per discipline (bron: educatie.cjp.nl, peildata 02-02-2023, 01-10-2023, en 22-05- 2024, per activiteit zijn meerdere disciplines mogelijk).

De ***aansluiting*** van het culturele aanbod[79] bij de ***behoeften en interesses*** van de studenten, kreeg van de doelgroep zelf gemiddeld een 6,7 in 2023. In 2024 zijn de studenten nagenoeg net zo positief met gemiddeld een 6,9.

In figuur 3.5 brengen we in beeld hoe studenten in 2023 en 2024 hebben gereageerd op een aantal stellingen over de aansluiting van het culturele aanbod. In 2023 vond 14 procent van de mbo-studenten dat het culturele aanbod niet aansluit bij de leeftijd van de studenten. In 2024 is deze groep verdubbeld: 28 procent van de studenten is het eens met de stelling 'Het culturele aanbod is niet voor mensen van mijn leeftijd'. Het aandeel studenten dat het culturele aanbod bij zichzelf als mbo-student vindt passen is daarentegen nagenoeg gelijk in 2023 en 2024; ruim een derde van de studenten vindt het passend. Toch vindt een groter deel van de studenten in 2024 dat het culturele aanbod past bij hbo- en universitaire studenten en dat het culturele aanbod niet aansluit bij hun interesses dan in 2023.

Ook docenten vinden de aansluiting tussen cultureel aanbod en de interesses van studenten niet al te best: In 2023 vond zo'n 40 procent van de bevraagde mbo-docenten het aanbod (helemaal) niet aansluiten bij de interesses van studenten, in 2024 vindt 42 procent van de docenten dit. In 2024 vindt iets minder dan een kwart van de docenten dat het culturele aanbod goed aansluit bij de leeftijd van de mbo-studenten. De helft van de docenten geeft in 2024 bovendien aan dat ze het culturele aanbod vinden passen bij hbo- en universitaire studenten.

79 Het culturele aanbod in het algemeen, dus niet alleen het aanbod dat wordt aangeboden op de website van CJP.

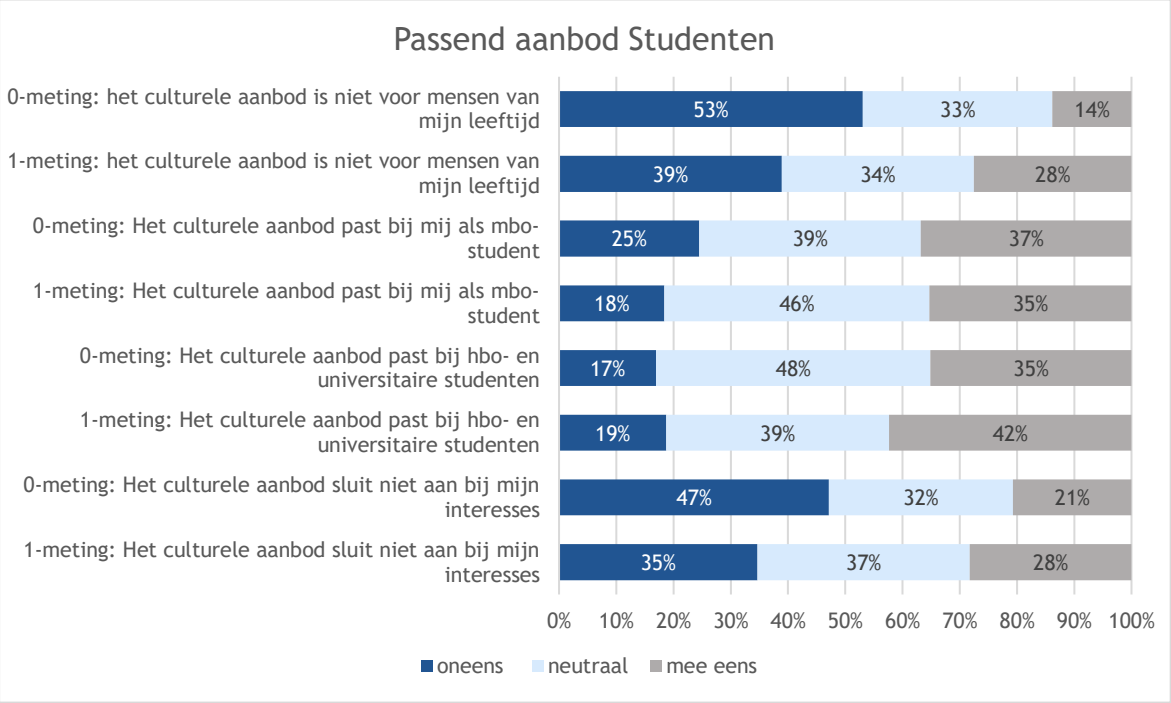

Figuur 3.5: Stellingen passend aanbod (bron: enquête studenten, 0- en 1-meting)

Ook culturele instellingen beoordeelden de aansluiting van hun aanbod, op een schaal van 1 tot 10. Daarbij werd in 2023 gemiddeld een 5,4 gescoord op de vraag of men weet wat de behoeften van de mbo-studenten zijn, in 2024 gaven culturele instellingen gemiddeld een 6,4.

Culturele instellingen scoorden in 2023 gemiddeld een 5,5 op de vraag of de interesses van de mbo-studenten bekend zijn. In 2024 denken culturele instellingen beter op de hoogte te zijn van de interesses van mbo-studenten, ze beoordelen hun kennis over de interesses van mbo-studenten gemiddeld met een 7,2 Ook wanneer het gaat om aansluiting bij de behoeften en interesse van mbo-studenten geven culturele instellingen zichzelf gemiddeld een hoger rapportcijfer dan vorige keer. In 2023 gaven culturele instellingen zichzelf gemiddeld een 5,7 voor de aansluiting bij de behoeftes van mbo-studenten, in 2024 een 6,6. Voor de aansluiting bij de interesses geven de culturele instellingen in 2024 gemiddeld een 7,1, terwijl ze het in 2023 een krappe voldoende (5,5) gaven.

Deelname aan aanbod

Voor studenten was een ***gebrek aan tijd*** in 2023 de belangrijkste reden om niet aan culture activiteiten[80] deel te nemen (voor 50%). Ook in 2024 is dit nog altijd een van de belangrijkste redenen, zo is zichtbaar in figuur 3.6. De kosten van het aanbod lijkt daarentegen ook een belangrijke bepaler voor deelname aan het aanbod van studenten te zijn. In 2023 vond 41% van de studenten het aanbod te duur, in 2024 is dit 57% van de studenten. Ook docenten denken dat het aanbod te duur is voor mbo-studenten. In 2023 was 53% van de mbo-docenten het (helemaal) eens met deze stelling, in 2024 49%.

80 Voor deze stellingen werd niet gespecificeerd of het om culturele activiteiten in de vrije tijd of met school gaat. Het heeft hier daarmee betrekking op het ondernemen van culturele activiteiten in het algemeen.

Over de stelling ‘Ik doe in mijn vrije tijd liever iets anders dan cultureel aanbod bezoeken’ zijn de studenten verdeeld in 2024. Een derde is het hier (helemaal) niet mee eens, eveneens een derde reageert neutraal en nog een derde is het wel eens met deze stelling.

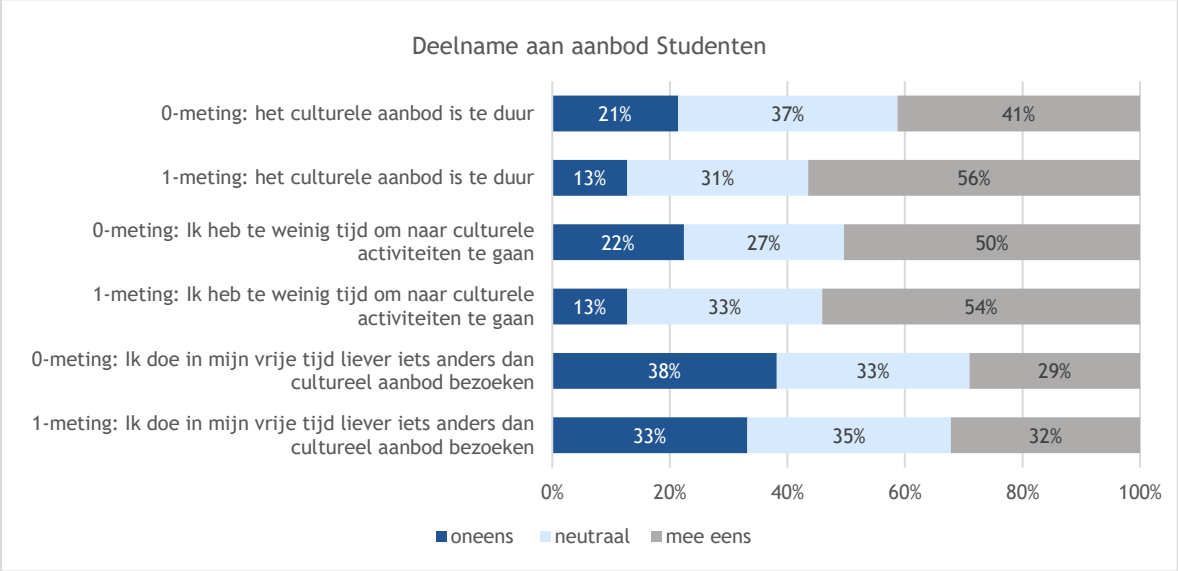

Figuur 3.6: Deelname aan cultureel aanbod (bron: enquête studenten, 0- en 1-meting)

3.3 Deelname mbo-student aan culturele activiteiten (doelstelling 1.3)

Om inzicht te geven in het behalen van de doelstelling ten aanzien van het verhogen van de culturele deelname van mbo-studenten (zowel in schoolverband als in de vrije tijd) baseren we ons voor het grootste deel op gegevens uit de studentenenquête.

Deelname aan culturele activiteiten

Allereerst is gevraagd wat studenten zelf verstaan onder ***(het begrip) cultuur***. Zij konden dit in hun eigen woorden aangeven. De woordenwolk in figuur 3.7 toont welke woorden de mbo-studenten daarvoor gebruikten. Daarbij valt op dat studenten een brede opvatting van cultuur hebben: naast termen als kunst en musea worden ook antropologische en sociale aspecten zoals gewoontes, geloof en eten genoemd.

Figuur 3.7: Woordenwolk 'Welke woorden komen er in je op als je denkt aan cultuur?' (bron: Studenten-enquête 1-meting)

In de enquêtes onder mbo-studenten is nagegaan of studenten culturele activiteiten ondernemen. Bij beide metingen hebben nagenoeg alle studenten (98% bij 0-meting, 97% bij 1-meting) aangegeven wel eens culturele activiteiten te bezoeken. Aan studenten is gevraagd met wie ze (meestal) culturele activiteiten bezoeken. In tabel 3.4 wordt in beeld gebracht hoe studenten daarop bij de twee metingen hebben geantwoord. Studenten blijken het vaakst culturele activiteiten te bezoeken met familie, dat is zowel in 2023 als in 2024 het geval. Ook geeft de meerderheid van de studenten (61% in 2023, 72% in 2024) aan activiteiten met vrienden te bezoeken. Ongeveer een derde van de studenten bezoekt (ook) activiteiten met school (37% in 2023, 30% in 2024).

Tabel 3.4: Gezelschap bezoek culturele activiteiten door studenten (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	**%**	**N**	**%**
Alleen	69	24%	11	16%
Familie	202	71%	55	77%
Vrienden	173	61%	51	72%
School	105	37%	21	30%
Anders	10	4%	1	1%
Totaal	**283**	**100%**	**71**	**100%**

Bij de mbo-docenten is nagegaan of er door de opleiding of instelling waarvoor ze werken culturele activiteiten worden aangeboden aan studenten. In 2023 gaf twee derde (65%) van de docenten aan dat er culturele activiteiten worden aangeboden. Deze activiteiten waren naar alle waarschijnlijkheid nog niet aangeboden met de MBO Cultuurkaart. In 2024 gaf bijna drie kwart (73%) van de docenten aan dat hun opleiding of instelling culturele activiteiten aanbiedt voor studenten[81].

Er worden door de mbo-docenten diverse activiteiten benoemd die in de afgelopen 6 maanden met de mbo-studenten zijn ondernomen. De activiteit die zowel in 2023 (74%) als in 2024 (80%) het vaakst wordt benoemd is het bezoeken van een museum. In 2024 wordt daarnaast ook door een groot deel van de docenten (59%) het bezoeken van een stad of het maken van een stadswandeling genoemd[82]. Ook receptieve activiteiten als het bekijken van een film (57% in 2023, 44% in 2024) of een theaterstuk (48% in 2023, 37% in 2023) worden vaak genoemd. Daarnaast worden de actieve activiteiten als het maken van foto's en films (66% in 2023, 39% in 2024) en het schrijven van verhalen of gedichten (40% in 2023, 33% in 2024)) vaak genoemd. Het valt op dat de activiteit pottenbakken, beeldhouwen en keramieken bij de 1-meting in 2024 aanzienlijk vaker (41%) wordt genoemd dan in 2023 (18%).

Effect van cultureel aanbod

In de enquêtes onder studenten en docenten is nagegaan welk effect cultureel aanbod heeft op de mbo-studenten. In tabel 3.5 worden de antwoorden van studenten gepresenteerd, in tabel 3.6 die van docenten. In 2023 gaf 63% van mbo-studenten aan dat culturele activiteiten inspirerend werken. Daarnaast waren het vergroten van het inlevingsvermogen (43%) en het verbinden met anderen (36%) (zelf gerapporteerde) ***effecten*** van het ondernemen van culturele activiteiten die het vaakst werden genoemd. In 2024 wordt daarentegen het vaakst (door 60% van de studenten) genoemd dat culturele activiteiten een emotionele uitlaatklep zijn voor studenten. Ook wordt door de helft van de studenten genoemd dat het inlevingsvermogen wordt vergroot door culturele activiteiten en geeft een derde van de studenten aan dat culturele activiteiten hen inspiratie geven.

Dat wordt ook duidelijk in figuur 3.8, waarin wordt getoond in hoeverre mbo-studenten het eens zijn met een drietal stellingen. Een groot deel van de studenten (58%) is het eens met de stelling 'het culturele aanbod inspireert me'. Voor de meeste studenten (77%) lijkt het culturele aanbod (daarnaast) te dienen als vermaak.

81 Hierbij vermelden we nogmaals dat het niet gaat om een representatieve groep van mbo-docenten, maar een groep mbo-docenten die ingeschreven staat bij CJP en mogelijk bovenmatig geïnteresseerd is in cultuur.

82 Deze activiteit is toegevoegd aan de enquête bij de 1-meting.

Tabel 3.5: Effect cultureel aanbod op mbo-studenten, volgens studenten (bron: enquête studenten: 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Het verbindt mij met anderen	101	36%	17	23%
Het is een emotionele uitlaatklep	60	21%	42	60%
Het geeft mij inspiratie	177	63%	23	33%
Het vergroot mijn inlevingsvermogen	120	43%	35	50%
Anders, namelijk…	27	10%	7	9%
Totaal	**281**	**100%**	**71**	**100%**

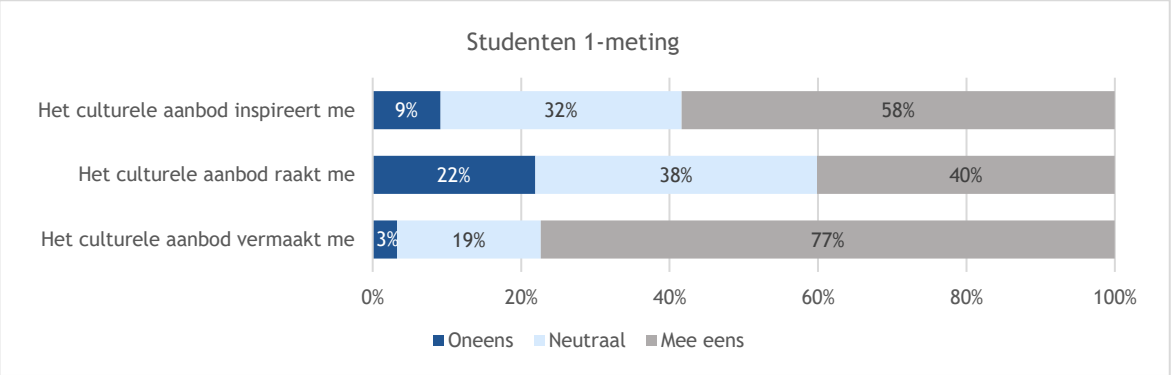

Figuur 3.8: Stellingen over cultureel aanbod (bron: enquête studenten, 1-meting)

In de enquêtes onder docenten is ook nagegaan wat volgens hen het effect van cultureel aanbod is op studenten. In tabel 3.6 wordt in beeld gebracht welke effecten in 2023 en 2024 het vaakst zijn genoemd door docenten. Ruim 80% van de docenten noemt in 2024 dat het culturele aanbod studenten inspiratie geeft. Een net zo grote groep geeft in 2024 aan dat het inlevingsvermogen van studenten vergroot wordt door culturele activiteiten. Hoewel bepaalde effecten (relatief) vaker worden genoemd in 2024 dan in 2023, lijken de docenten nauwelijks veranderd te zijn in hun mening over het effect van cultureel aanbod op studenten.

Tabel 3.6: Effect cultureel aanbod op mbo-studenten, volgens docenten (Bron: enquête docenten: 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Het verbindt ze met anderen	127	59%	44	67%
Het is een emotionele uitlaatklep	72	34%	24	36%
Het geeft ze inspiratie	153	72%	54	82%
Het vergroot hun inlevingsvermogen	163	76%	55	83%
Ik heb geen idee (exclusief)	12	6%	1	2%
Anders	15	7%	5	8%
Totaal	**214**	**100%**	**66**	**100%**

Uit de interviews met de mbo-instellingen

In de interviews is met budgethouders/docenten gesproken over de effecten die ze bij studenten zien als gevolg van culturele activiteiten. Vanzelfsprekend is dit op basis van de gesprekken geen representatief beeld of een objectieve meting, maar gaat het om indrukken van betrokken docenten, die zelf met studenten activiteiten hebben ondernomen. Een enigszins verrassend effect dat hierbij duidelijk naar voren komt is dat de activiteiten de sociale binding tussen studenten versterken, volgens de geïnterviewden. Studenten waarderen het om met elkaar (en de docenten) een activiteit buiten de muren van de school te ondernemen. Het samen met het openbaar vervoer op pad gaan, de voorbereiding, de mogelijkheid om bijvoorbeeld voor de 18 plussers na de activiteit nog iets onderling (zonder de docenten) te gaan doen, draagt volgens docenten allemaal bij aan het versterken van de onderlinge binding. Bij sommige opleidingen wordt de activiteit samen met de studenten gekozen. Bij een docent mochten groepjes studenten hun voorkeursuitje pitchen en maakten studenten daarna samen de keuze. Daarbij komt dat ze iets nieuws ondernemen, misschien voor het eerst een museum bezoeken, in een nieuwe omgeving, met nieuwe mensen en dat verruimt hun blik. Enkele geïnterviewden geven verder aan dat de informatie vanuit een voorstelling of een museumbezoek beter blijft hangen dan informatie uit een boek. En dat de activiteit bijdroeg aan een beter gesprek over (soms lastige) onderwerpen. Studenten zijn soms opener tegen een acteur of ervaringsdeskundige dan tegen hun docent. Het brengt soms een ander gesprek op gang, zoals bij de groep nieuwkomers die Naturalis bezocht en daarna meer vertelden over hun land van herkomst.

Deelname aan de MBO Cultuurkaart

De eerste mbo-instellingen meldden zich eind 2022 aan bij CJP om deel te nemen aan de MBO Cultuurkaart. Daarna is het aantal deelnemende mbo-instellingen en -locaties gestaag toegenomen. Op basis van administratieve gegevens van CJP is te zien dat het aantal mbo-instellingen dat meedoet met de MBO Cultuurkaart ook na het eerste kwartaal van 2023 verder is toegenomen (figuur 3.9). Mbo-instellingen kunnen ervoor kiezen om volledig mee te doen, of met een domein, locatie of ander schoolonderdeel. Deze inschrijvingen worden door CJP afzonderlijk geregistreerd[83].

Het aantal deelnemende mbo-instellingen is ook na de vorige tussenrapportage verder toegenomen. In september 2024 doen er 43 mbo-instellingen (BRIN-hoofdvestigingen) mee van de 55 (78%).

In eerdere fasen van dit onderzoek werd er gerapporteerd over het aantal mbo-instellingen dat zich bij CJP had aangemeld voor de MBO Cultuurkaart. Echter, niet alle mbo's die zich hebben aangemeld, hebben uiteindelijk cultuurkaartbudget gekocht. In totaal hebben alle bekostigde en twee niet-bekostigde mbo's zich bij CJP *aangemeld*. Hiervan zijn er uiteindelijk 43 bekostigde mbo’s overgebleven die hebben geïnvesteerd in de MBO Cultuurkaart. Dit betreft 78% van het totale aantal bekostigde instellingen[84]. Er doen op dit moment geen niet-bekostigde instellingen mee.
Omdat de mbo’s op verschillende manieren zijn georganiseerd en zich op verschillende manieren hebben kunnen aanmelden, is het niet mogelijk om op het niveau van schoollocaties te rapporteren.

83 De figuur geeft alleen de aanmeldingen op het instellingsniveau weer. Er hebben zich mogelijk meerdere locaties of domeinen per mbo-instelling aangemeld.

84 Uitgaande van 55 mbo-instellingen, op basis van DUO-gegevens, peildatum 2 september 2024

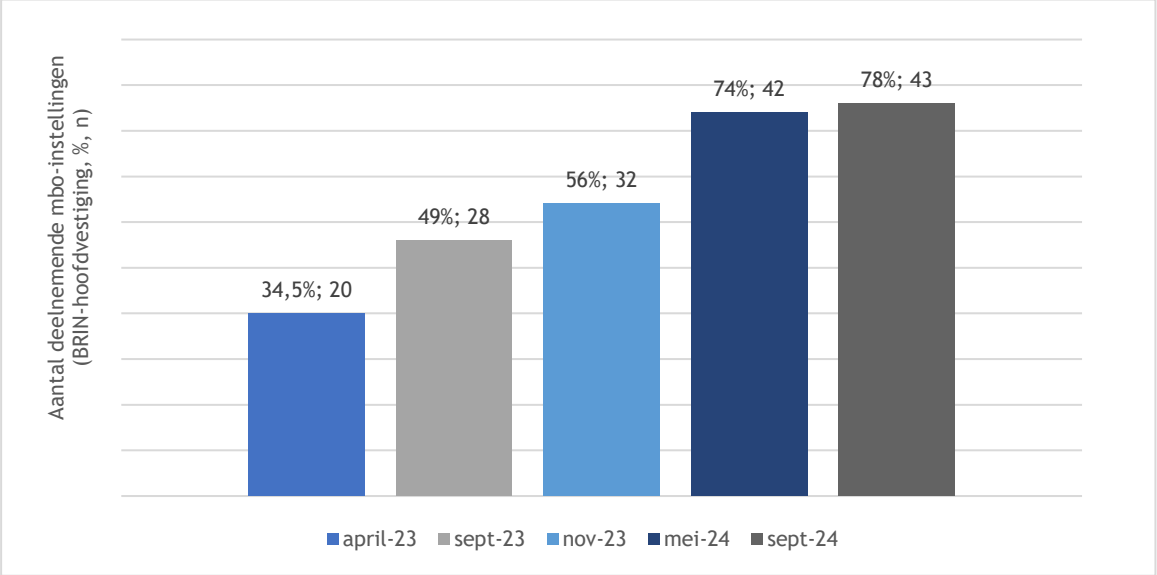

Figuur 3.9: Ontwikkeling van het aantal mbo-instellingen dat heeft bijgedragen aan het MBO Cultuurkaartbudget (registraties per hoofdvestiging (BRIN), in n en % van het aantal bekostigde instellingen op dat moment[85]). (bron: CJP, d.d. 31-03-2023, 31-08-23, 15-11-2023, 23-05-2024 en 17-09-2024).

De uiteindelijke aantallen mbo's die aan de cultuurkaart deelnemen staan in figuur 3.10 weergegeven, uitgesplitst naar regio. Ook de aantallen mbo's die (nog) niet deelnemen zijn in deze figuur opgenomen. Het grootste aandeel mbo-instellingen is te vinden in het westen van Nederland, net als het grootste aantal mbo's dat aan de MBO Cultuurkaart meedoet. Echter, relatief gezien, is het aandeel deelnemende mbo-instellingen het grootste in de regio's noord en oost (respectievelijk 100% en 79% deelnemende mbo's).

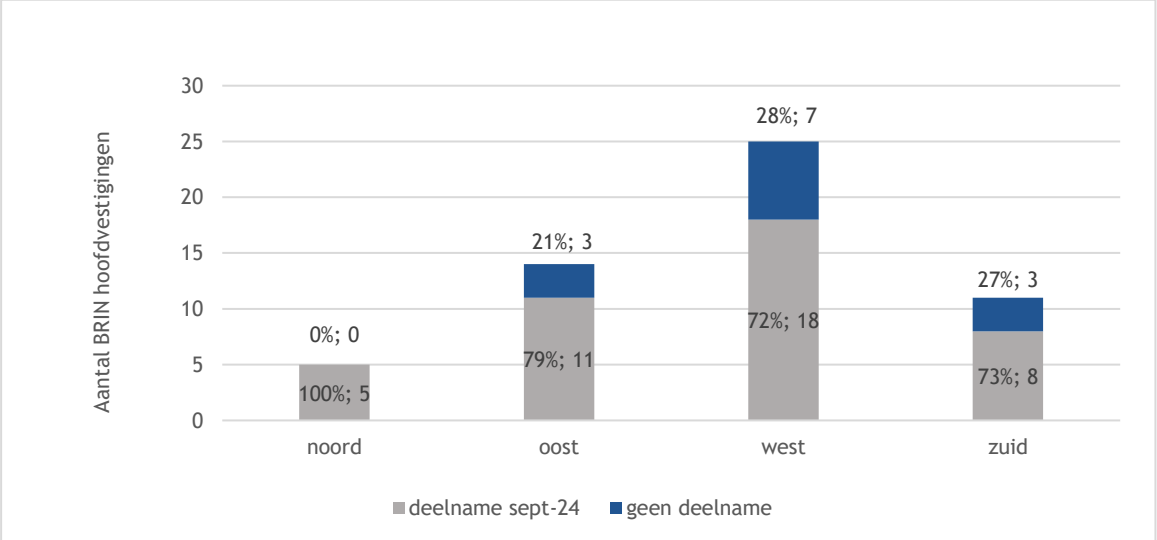

Figuur 3.10: Aantal mbo-instellingen (BRIN hoofdvestiging) dat wel en niet deelneemt aan de MBO Cultuurkaart per regio, weergegeven in percentage en aantallen per regio. (bron: CJP, 17-09-2024).

85 Aantal bekostigde MBO-instellingen per jaar: 2022-2023: 58, 2023-2024: 57 en 2024-2025: 55 Bron: OCW in cijfers, geraadpleegd op 26-09-2024.

Deelname en bestedingen per provincie

Tabel 3.7 toont per provincie het aantal studenten waarvoor cultuurkaartbudget is aangevraagd, het aandeel collectief cultuurkaartbudget, het percentage van het collectieve cultuurkaartbudget dat is besteed en het percentage van het totale cultuurkaartbudget dat is besteed. Het aantal studenten waarvoor cultuurkaartbudget is aangevraagd verschilt erg per regio. Dat hangt deels samen met de spreiding van het aantal mbo-instellingen en over het land. Zuid-Holland, Noord-Brabant en Gelderland hebben relatief veel mbo's (respectievelijk 10, 9 en 9 hoofdvestigingen), terwijl Zeeland, Friesland en Flevoland er elk maar één hebben.

Tabel 3.7: Deelname aan de MBO Cultuurkaart en bestedingen per provincie. Gesorteerd naar aantallen aangemelde studenten per provincie (bron: CJP, peildatum 17-09-2024)

Schoolprovincie	Aantal studenten aangemeld	% studenten met collectief cultuur-kaartbudget	% collectief budget besteed	% totaal budget besteed
Zuid-Holland	70.076	97%	29%	28%
Overijssel	38.844	100%	38%	38%
Gelderland	25.343	72%	59%	50%
Friesland	24.930	100%	53%	53%
Groningen	24.262	100%	43%	43%
Noord-Holland	23.122	100%	26%	26%
Noord-Brabant	14.376	99%	36%	36%
Utrecht	12.947	80%	32%	28%
Flevoland	3.105	94%	29%	28%
Limburg	2.811	100%	20%	20%
Zeeland	2.500	100%	0%	0%
Drenthe	1.813	36%	4%	2%

Het aantal mbo-studenten met een MBO Cultuurkaart is gestaag toegenomen gedurende de looptijd van de pilot. Op dit moment is er voor ruim de helft (55%) van de circa 479,5 duizend[86] mbo-studenten een MBO Cultuurkaart aangevraagd. In veruit de meeste gevallen is gekozen voor de collectieve MBO Cultuurkaart, met budget (51%). Het aandeel individuele MBO Cultuurkaarten is relatief klein (4%, n = 19.387). Slechts zeven van de 43 deelnemende mbo-instellingen kozen hiervoor (waarvan 2 volledig, en 7 voor een deel van de studenten). Sinds de derde tussennotitie heeft CJP op verzoek van enkele mbo's nog wijzigingen verwerkt, waardoor er kleine verschillen zijn in de totale aantallen instellingen en studenten met een collectieve- en individuele cultuurkaart ten opzichte van de vorige peildatum (zie Figuur 3.9, figuur 3.11 en figuur 3.12). Hoewel het aantal lijkt te stabiliseren rond de 260 duizend studenten, kan niet met zekerheid worden gesteld dat het plafond is bereikt. De werving en inschrijving zijn immers eind 2023 gestopt.

86 OCW in Cijfers. Peildatum oktober 2023: Alleen studenten van diplomagerichte opleidingen in het bekostigd en niet-bekostigd mbo zijn meegeteld. Geraadpleegd op 30 maart 2023, via: https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/studenten/aantallen-studenten-mbo

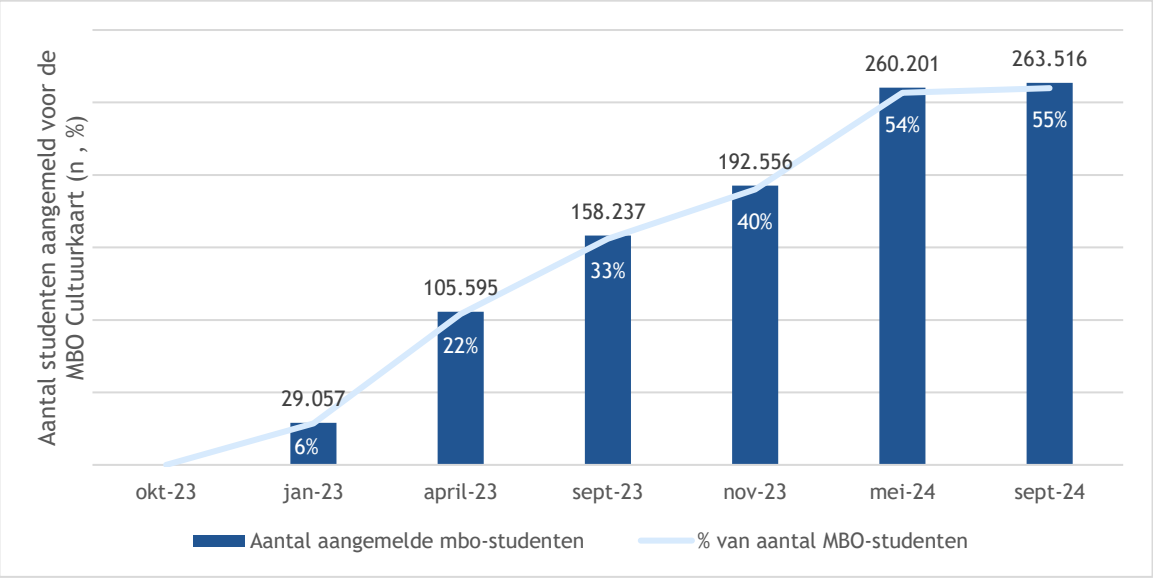

Figuur 3.11: Ontwikkeling van het aantal studenten met een MBO Cultuurkaart. (bron: CJP, d.d. 28-03-2023 en 05-09-2023, 15-11-2023, 23-05-2024 en 17-09-2024)[87]

MBO Cultuurkaart met individueel budget

Er hebben in totaal zes mbo's gekozen voor de individuele mbo cultuurkaart, waarmee studenten zelf een tegoed ontvangen waarmee zij zelfstandig culturele activiteiten kunnen ondernemen. De meeste van deze instellingen hebben de individuele cultuurkaart voor een klein deel van hun studenten aangevraagd en voor een groter deel de collectieve kaart. Slechts twee mbo-instellingen hebben alleen voor de individuele cultuurkaart gekozen voor een groot deel van hun studenten en niet voor de collectieve kaart. In totaal is het aandeel studenten waarvoor de individuele cultuurkaart is aangevraagd beperkt (4%, figuur 3.12).

87 Exacte peildata zijn: okt '22: 1 oktober 2022; jan '23: 31 december 2022; april '23: 28 maart 2023; sept '23: 31 augustus 2023; nov'23: 15 november 2023; mei`24: 23 mei 2023; sept '24: 17 sept 2024.

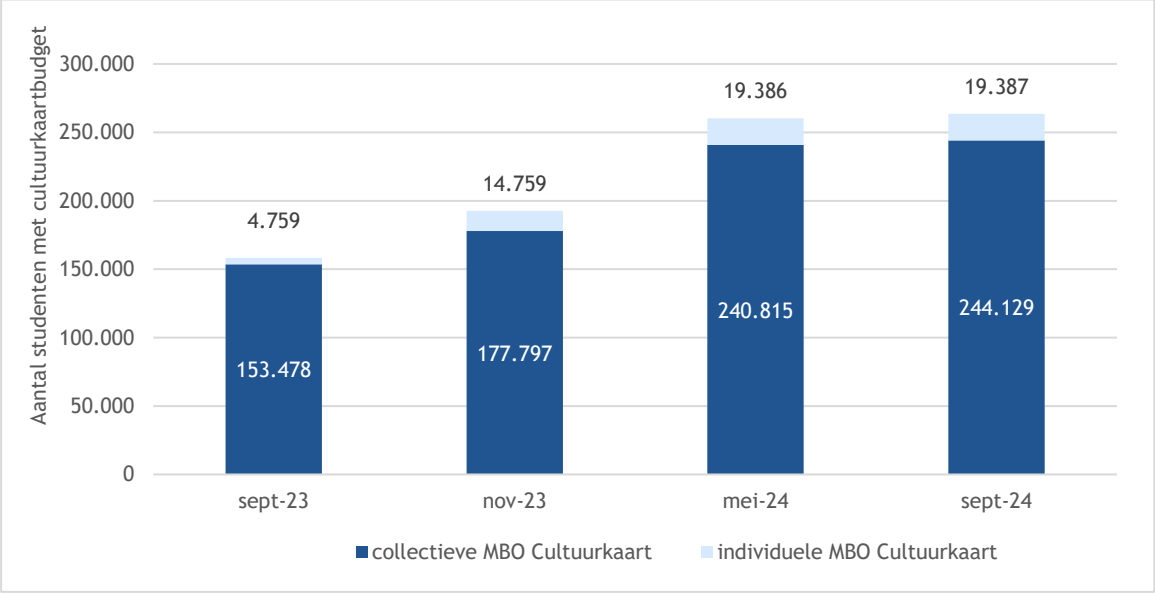

Figuur 3.12: Ontwikkeling van het aantal studenten waarvoor collectief- en individueel cultuurkaartbudget voor is aangevraagd in de tijd (bron: CJP)[87]

Naast dat het aantal aangevraagde individuele cultuurkaarten beperkt is, is er op dit moment slechts een fractie van het individuele cultuurkaartbudget besteed (0,05%, €99,-). Tot nu toe lag de primaire focus van CJP ook bij het ondersteunen van de collectieve cultuurkaart. Navraag bij CJP[88] leerde dat het aanbod van culturele activiteiten die met het individuele cultuurkaartbudget kunnen worden geboekt een knelpunt is. Studenten kunnen het cultuurkaarttegoed op dit moment alleen besteden via de website studenten.cjp.nl. Hier wordt op dit moment één activiteit aangeboden, een bioscoopkaart[89], waarmee studenten en vo-leerlingen met een individuele kaart doordeweeks naar de bioscoop kunnen gaan. CJP is hiervoor afhankelijk van culturele instellingen die aanbod ontwikkelen en adverteren. In het verleden was er (iets) meer aanbod voor de individuele cultuurkaart in het vo[90].
CJP werkt eraan om het culturele aanbod voor de individuele cultuurkaart in de omgeving van de mbo's met individueel tegoed uit te breiden. Een knelpunt hierbij is dat veel culturele activiteiten meer kosten dan de €5,25 cultuurkaartbudget waar studenten per jaar over kunnen beschikken, waardoor er weinig cultureel aanbod mogelijk is zonder bijbetaling. Om het cultuurkaartbudget in te zetten als betaalmiddel voor gedeeltelijke betalingen blijkt technisch ingewikkeld voor de kassasystemen van culturele aanbieders[91].

CJP-lidmaatschap

CJP heeft sterk ingezet op het aanvragen van lidmaatschappen door docenten en studenten. Met een lidmaatschap kunnen zij korting krijgen op onder andere culturele activiteiten. Daarnaast kan CJP hen dan per e-mail informeren over o.a. culturele activiteiten. In figuur 3.13 is een sterke toename te zien in het aantal docenten met een geactiveerde kaart tussen november 2023 en mei 2024. In de laatste periode steeg het

88 Telefonisch overleg CJP d.d. 12 juni 2024
89 Deze wordt deels gesubsidieerd door de Nationale Bioscoopbon, waarmee de die per bioscoopkaart het verschil tot €6.95 aanvult.
90 In het vo waren er in 2023 36.791 leerlingen met individueel cultuurkaartbudget. Hiervan hebben er 4.237 (11,5%) het cultuurkaartbudget besteed aan een bioscoopkaartje.
91 CJP werkt er aan om het technisch mogelijk te maken het individuele cultuurkaartbudget in te zetten voor deelbetalingen d.m.v. een 'wallet' die kan worden ingezet als betaalmiddel voor duurdere cultuurtickets.

aantal docenten met een CJP-lidmaatschap verder. Op de laatste peildatum (oktober 2024) waren er een bijna 15 duizend mbo-docenten met een geactiveerde kaart.

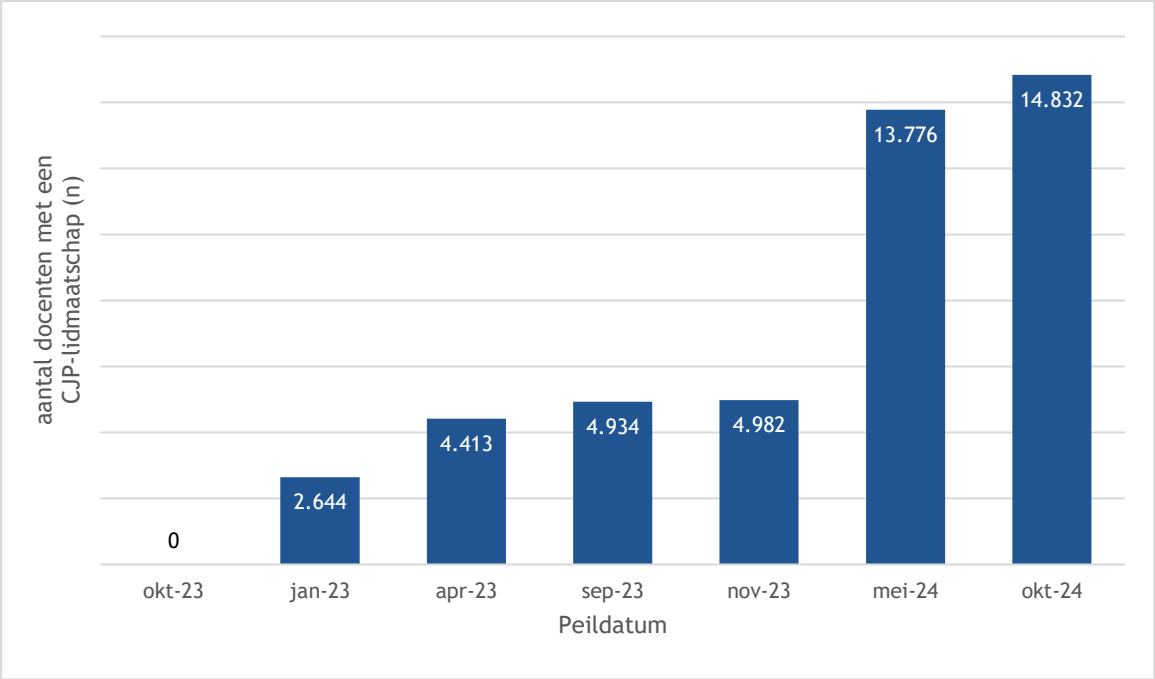

Figuur 3.13: Ontwikkeling van het aantal mbo-docenten dat zich heeft aangemeld voor het CJP-lidmaatschap. (bron: CJP, d.d. 28-03-2023, 31-08-2023, 15-11-23, 23-05-24 en 01-10-24)

Studenten kunnen net als docenten een gratis CJP-lidmaatschap aanvragen waarmee zij korting kunnen krijgen op culturele activiteiten en andere zaken. Dit CJP-lidmaatschap zou als kortingskaart mogelijk de drempel kunnen verlagen voor studenten om culturele activiteiten in de vrije tijd te ondernemen.

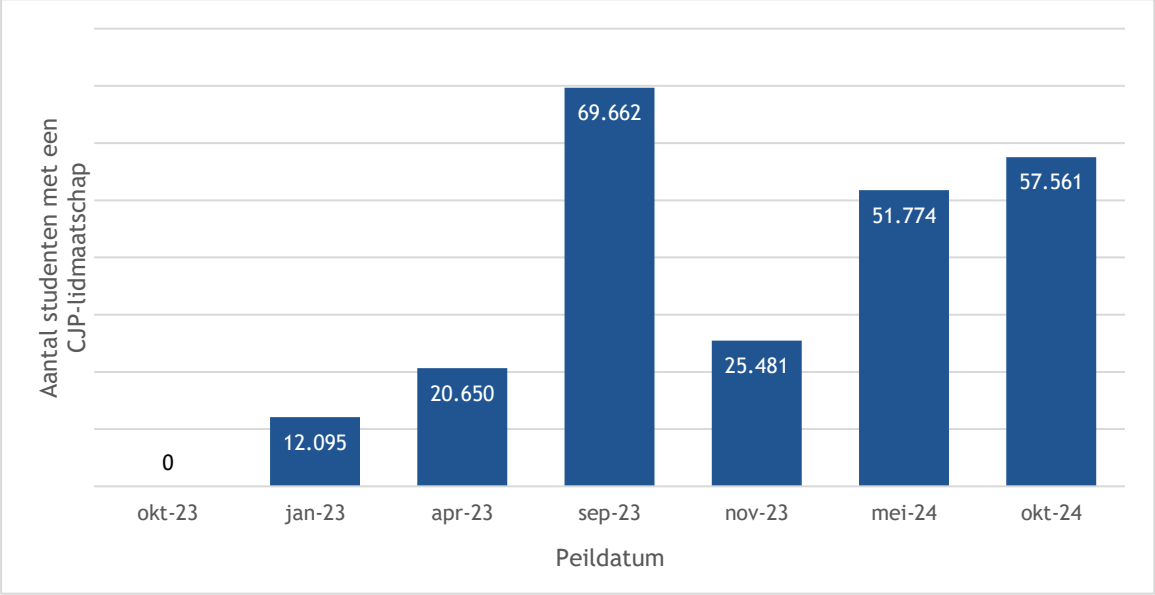

Figuur 3.14: Ontwikkeling van het aantal studenten dat zich heeft aangemeld voor het CJP-lidmaatschap (bron: CJP, d.d. 28-03-2023, 05-09-2023, 15-11-2023, 23-05-2024 en 02-10-2024)

Voor studenten zijn deze lidmaatschappen maar één schooljaar geldig. Het ledenbestand wordt door CJP jaarlijks aan het begin van elk studiejaar geleegd en dan moeten de lidmaatschappen weer opnieuw worden aangevraagd. Dit verklaart de 'dip' die te zien is in figuur 3.14 in november 2023[92]. Wanneer de school studenten bij CJP heeft aangemeld, ontvangen studenten van CJP een mail met link om het lidmaatschap (opnieuw) te activeren. Ook kunnen studenten dit zelf doen via de CJP-website.

In bovenstaande figuur is te zien dat -ondanks de dip na 1 september 2023, het aantal studenten met een lidmaatschap in het eerste semester van 2023/2024 al hoger is dan in het tweede semester van 2022/2023. Wat lijkt de duiden op een overall toename in het aantal CJP-lidmaatschappen van mbo-studenten.

Geboekte activiteiten met het MBO Cultuurkaartbudget

De eerste geboekte activiteit voor studenten vond half februari 2023 plaats.[93] Daarna nam het aantal culturele activiteiten toe, met een zwaartepunt in het tweede kwartaal van 2023. Onderstaande tabel 3.8 toont het aantal geplande activiteiten per kwartaal, inclusief het aantal studenten en docenten en het aantal unieke scholen dat deze activiteiten ondernam of plande (een deel van de activiteiten heeft nog niet plaatsgevonden, in Q4 2024, Q1 2025 en Q2 2025).

Tabel 3.8: Ontwikkeling van het aantal geplande culturele activiteiten per kwartaal (bron: CJP, peildatum 30 september 2024) in aantallen en percentage van het totaal.

Kwartaal	Geplande activiteiten		Deelnemende studenten		Deelnemende docenten		Besteed cultuurkaartbudget	
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)	(€)	(%)
2022 Q4	4	0%	194	0%	9	0%	€ 3.017	0%
2023 Q1	36	2%	17953	10%	45	0%	€ 47.822	2%
2023 Q2	114	7%	6870	4%	377	4%	€ 100.046	5%
2023 Q3	78	5%	5922	3%	209	2%	€ 81.300	4%
2023 Q4	220	13%	30165	17%	888	9%	€ 315.931	14%
2024 Q1	326	19%	31544	18%	928	10%	€ 378.545	17%
2024 Q2	520	30%	34791	20%	1861	20%	€ 601.373	27%
2024 Q3	336	19%	36781	21%	4771	51%	€ 547.711	25%
2024 Q4	88	5%	7427	4%	318	3%	€ 122.556	6%
2025 Q1	5	0%	1572	1%	28	0%	€ 12.169	1%
2025 Q2 e.v.	4	0%	164	0%	5	0%	€ 1.477	0%
Totaal[94]	1.731		173.383		9.439		€ 2.211.947	

92 In 2024-2025 is een vergelijkbare dip te verwachten, maar die is nog niet te zien op de laatste peildatum.

93 Bron: Walter Groenen, directeur CJP, d.d. 22 maart 2023

94 Het is op basis van deze gegevens niet met zekerheid te zeggen of het hier om unieke studenten en docenten gaat of niet. Het aantal deelnemers (studenten en docenten) wordt vooraf per activiteit door de school opgegeven. Studenten en docenten die aan meerdere activiteiten deelnemen worden op deze manier dubbel geteld.

Gebruik van de MBO Cultuurkaart per regio

Om ook inzicht te krijgen in het gebruik van de MBO Cultuurkaart per regio[95], zijn de bestedingen in kaart gebracht. In figuur 3.15 is te zien dat er grote verschillen bestaan tussen regio's. In regio noord (47%) en regio oost (42%) is een relatief groter aandeel van het beschikbare cultuurkaartbudget besteed dan in de regio's west (26%) en zuid (32%). Hierbij moet worden opgemerkt dat regio's noord en zuid minder deelnemende instellingen en studenten hebben, en daarmee in totaal een lager cultuurkaartbudget. De totaal beschikbare cultuurkaartbudgetten per regio bedragen: € 2305K (west); € 1123K (noord); € 1604K (oost) en € 360K (zuid).

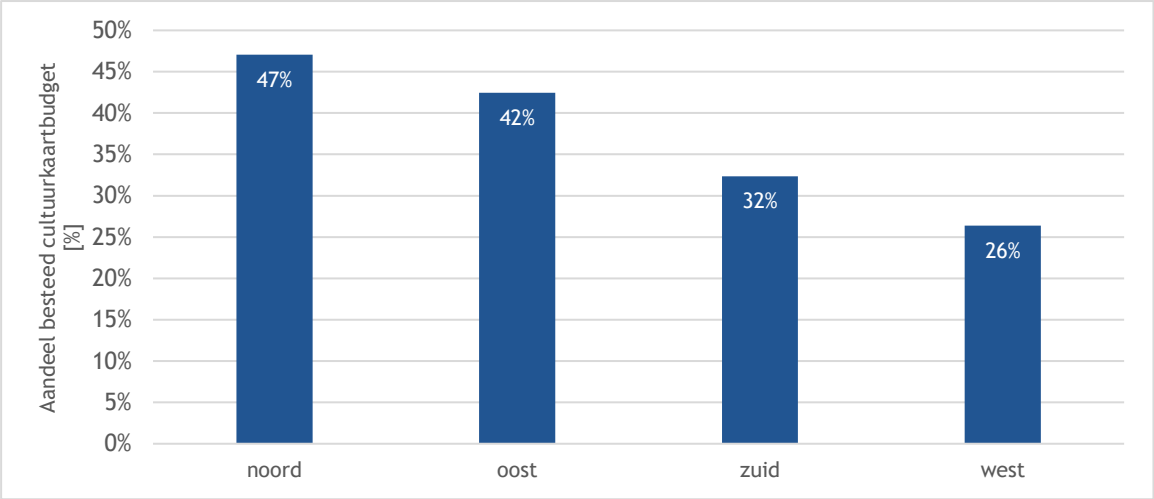

Figuur 3.15: Percentage van het totaal beschikbare cultuurkaartbudget dat is besteed aan culturele activiteiten, uitgesplitst naar regio. (bron: CJP, peildatum 17-09-2024).

3.4 Casusbeschrijving

De korte vragenlijsten voor studenten en docenten zijn ingevuld door twee groepen van studenten en docenten die een bepaalde activiteit hebben gedaan. Om een beeld te geven van de ervaringen met deze culturele activiteiten beschrijven we hier kort de resultaten op de korte vragenlijsten voor deze groepen. De eerste groep deed mee aan de activiteit Shakespeare Workshop Het ging hierbij om een workshop op school in een lesuur voor het keuzedeel expressief talent dat gevolgd wordt door verpleegkundestudenten van een ROC. De workshop werd ingezet om de creativiteit van de studenten te ontwikkelen. De docent was tevreden over de activiteit: *"Ze [de studenten] hebben niet allemaal evenveel affiniteit met het vak theater. Hier werd goed op ingespeeld en er werd een veilige omgeving gecreëerd waarin de student[en] zichzelf hebben kunnen ontwikkelen."* Ook alle studenten die aan de enquête deelnamen gaven deze culturele activiteit een cijfer tussen de 6 en de 10. Op de vraag wat ze ervan hebben geleerd werd onder andere door de studenten geantwoord: *"Dat ik dingen leuker vind dan ik dacht"* en *"Het was leuk, maakte de band met de klas dichter bij"*, maar ook *"Niks"*. Verder gaf de docent aan dat er wat problemen waren bij het contact leggen en declareren van de kosten.

95 Regio-indeling: noord: Drenthe, Friesland, Groningen; oost: Flevoland, Gelderland, Overijssel; zuid: Limburg, Noord-Brabant, Zeeland; west: Noord-Holland, Utrecht, Zuid-Holland conform: https://www.nl-prov.eu/regios/zuid-nederland/ geraadpleegd op 1-11-2024

3.5 Culturele ontwikkeling

Een van de doelstellingen van de MBO Cultuurkaart is het versterken van het cultuuronderwijs in het mbo en daarmee de culturele ontwikkeling van studenten stimuleren. Zoals in § 1.4 aangegeven ontbreekt in de literatuur echter een eenduidige definitie van het begrip culturele ontwikkeling. Als onderdeel van het onderzoek naar de MBO Cultuurkaart zijn daarom met behulp van deskresearch en een expertgroep aspecten van het begrip culturele ontwikkeling geoperationaliseerd, zodat deze onderzocht konden worden. In deze paragraaf beschrijven we de uitkomsten van deze verkenning en doen we verslag van enkele aspecten van culturele ontwikkeling die met diverse meetinstrumenten in kaart zijn gebracht.

3.5.1 Het begrip culturele ontwikkeling

Wat is cultuur? Deze term wordt in vele contexten gebruikt en mensen hebben er verschillende associaties bij. Dat geldt ook voor mbo-studenten, zoals verderop in dit rapport zal blijken. In de literatuur worden verschillende betekenissen gegeven aan dit begrip. Zo onderscheidt Van Heusden[96] vier betekenissen die in de wetenschappelijke literatuur aan het begrip 'cultuur' worden gegeven:

- Sociologisch cultuurbegrip: elke vorm van aangeleerd gedrag;
- Antropologisch cultuurbegrip; alles wat mensen doen en maken;
- Cultuur-in-beperkte-zin: alle vormen van culturele zelfreflectie of zelfbewustzijn. Mensen nemen vaak wat afstand tot hun dagelijks bestaan en proberen dat bestaan dan vorm en betekenis te geven. Tot deze cultuur-in-beperkte-zin rekenen we onder meer de kunsten met inbegrip van de literatuur.
- Elitair cultuurbegrip: cultuur als beschaving.

Uit de georganiseerde expertbijeenkomst (januari 2023) komt naar voren dat in de context van cultuureducatie de derde betekenis van cultuur voorop staat. Het gaat om kunstzinnige culturele ontwikkeling, waarbij 'kunstzinnig' breed moet worden opgevat, zowel klassieke als populaire vormen van cultuur vallen eronder.

De recente Kennissynthese: Cultuurbeoefening op school en in de vrije tijd van LKCA[97] beschrijft het onderscheid tussen primaire, intrinsieke effecten en secundaire, extrinsieke effecten van kunsteducatie. Bij primaire effecten gaat het onder meer om kennis van de kunstdiscipline, technieken en vaardigheden, creatieve en denkvaardigheden, en het verkennen, onderzoeken en kunnen uitdrukken van de betekenis in kunst of door middel van kunst. De secundaire effecten zijn plezier en andere emotionele effecten, persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling, en transfereffecten (d.w.z. het kunnen toepassen van het geleerde in andere contexten)

Artistiek-creatieve ontwikkeling

Het LKCA sluit voor een omschrijving van culturele ontwikkeling in de context van cultuureducatie aan bij een document van het ontwikkelteam Curriculum.nu voor het leergebied Kunst & Cultuur. Daarin wordt de term *artistiek-creatieve ontwikkeling* gebruikt; creatieve ontwikkeling die met name een artistieke

96 Heusden, B. van (2010). Cultuur in de spiegel. Naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

97 Harland, J. & Hetland, L. (2008). Gewenste en bereikte effecten van kunsteducatie. Cultuur + Educatie. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland, in: Goossens, L, Neele, A. & Burggraaff, W. (2024). Kennissynthese Cultuurbeoefening. Utrecht: LKCA / Den Haag: RCE. Geraadpleegd op 21-5-2024, van: https://www.lkca.nl/publicatie/kennissynthese-cultuurbeoefening/

component in zich heeft. In het document wordt artistiek-creatief vermogen uitgewerkt in acht grote opdrachten (aandachtsgebieden voor het leergebied)[98]:

- artistiek-creatief vermogen;
- artistieke expressie;
- artistieke technieken en vaardigheden;
- artistieke innovatie;
- kunst- en cultuurhistorische contexten;
- functies van kunst;
- beleven van kunst;
- tonen en delen van eigen werk.

In de expertbijeenkomst kwamen de volgende kenmerken van culturele ontwikkeling in de zin van artistiek-creatief vermogen aan bod:

- Het proces staat centraal. Het gaat niet om wát je kunt maken, maar hóe. Zowel zelf doen, als kijken naar anderen is essentieel: maken en meemaken. Onderdeel van het proces is ook het daarover reflecteren; presenteren en delen wat je doet, zien wat anderen doen.
- Studenten nemen een onderzoekende houding aan. Het onderzoek is een iteratief proces dat telkens opnieuw ingezet kan worden, het kent geen eindigheid. Studenten divergeren (bekijken een probleem van alle kanten, experimenteren) en convergeren (maken keuzes). Er is daarbij geen sprake van oordelen in termen van goed of fout. Wel is sprake van waardering, in de zin van beleving.
- Bij een kunstzinnig proces gaat het om het vormen van de eigen wereld, dit in tegenstelling tot de natuurwetenschapper die zichzelf buiten het probleem zet en het van daaruit bekijkt. Reflectie staat in het teken van ontwikkeling in het persoonlijke proces.

De mbo-context

De voorstellen van curriculum.nu voor het leergebied Kunst & Cultuur hebben betrekking op het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In het mbo hebben we te maken met de leeftijdsgroep 16+ en volwassenen, en met beroepsopleidingen. De vraag is wat dit betekent voor (het stimuleren van) culturele ontwikkeling van mbo-studenten: vraagt het een andere benadering? De experts zijn van mening dat het in de kern om dezelfde zaken gaat als in het funderend onderwijs. De acht opdrachten zoals genoemd voor het funderend onderwijs kunnen ook gelden voor het mbo.

- *Wat betreft leeftijdsgroep:* ten aanzien van de doelgroep volwassenen (18+) in het mbo moet onderscheid worden gemaakt tussen studenten tot pakweg 25-27 jaar en oudere studenten. De ontwikkeling van de hersenen loopt door tot 25 à 27 jaar. De frontale cortex is het laatst in ontwikkeling, daarbij gaat het om functies als geweten en verantwoordelijkheid. Dit vraagt dus nog begeleiding van studenten in deze leeftijdsgroep, ook al zijn ze ‘volwassen’. Deze leeftijdsgroep vraagt in dit opzicht geen wezenlijk andere benadering dan jongere studenten. Bij oudere studenten speelt culturele ontwikkeling in de context van persoonsvorming een minder prominente rol.
- *Wat betreft beroepsopleidingen:* van belang is dat het mbo naast een beroepskwalificerende opdracht ook een verantwoordelijkheid heeft voor de algemene ontwikkeling van haar studenten en de voorbereiding op deelname aan de samenleving. Hier past cultuureducatie en het stimuleren van culturele ontwikkeling goed bij.

98 Curriculum.nu (2019). Leergebied Kunst & Cultuur. Voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders uit het ontwikkelteam Kunst & Cultuur. Geraadpleegd via https://www.curriculum.nu/download/kc/Voorstellen-ontwikkelteam-Kunst-en-Cultuur.pdf

Hoewel volgens de experts het stimuleren van culturele ontwikkeling in het mbo niet een fundamenteel andere benadering vraagt dan in het funderend onderwijs, zijn er wel relevante onderscheidende kenmerken. In het mbo is er geen vak culturele en kunstzinnige vorming (CKV) zoals in het voortgezet onderwijs. Voor sommige opleidingen in het mbo ligt de verbinding met kunst en cultuur al vast in de kwalificatie-eisen, zoals bij opleidingen in de creatieve sector en zorg en welzijn, en in andere opleidingen niet. In het mbo wordt cultuureducatie volgens de experts vaak geïmplementeerd in het burgerschapsonderwijs, maar dat heeft weer een andere insteek; er ligt meer nadruk op socialisatie en subjectificatie. Daarnaast is het in het mbo goed mogelijk om culturele ontwikkeling te koppelen aan de beroepscontext. De inkleuring kan daardoor verschillen, bijvoorbeeld meer ingestoken vanuit de techniek, het ambacht of creatieve aspecten van het beroep. Een koppeling met het curriculum wordt gezien als een van de kritische succesfactoren voor cultuureducatie in het mbo. Een respondent merkte op dat studenten in het mbo als doelgroep anders zijn dan middelbare scholieren en ook andere behoeften hebben.

In het expertgesprek werd gewezen op het belang van cultuureducatie voor leerlingen en studenten, ook in het mbo. Het draagt bij aan *21st century skills* zoals samenwerken, creativiteit, communicatieve vaardigheden en kritische denkvaardigheden. Maar ook aan sociaal-emotionele ontwikkeling. Het kunnen uiten van emoties en kunnen waarnemen van eigen en andermans emotie zijn van belang voor de persoonlijke ontwikkeling. Daarom is het ook mooi dat studenten bij kunst en cultuureducatie uit mogen proberen: er is geen oordeel in de zin van goed of fout. In theater kun je bijvoorbeeld dingen zeggen die in het 'normale leven' niet kunnen, je kunt zien wat dat doet bij studenten.

Ook vanuit perspectief van kansengelijkheid zijn cultuureducatie en culturele ontwikkeling van belang. Studenten die van huis uit minder in aanraking komen met kunst en cultuur en minder kansen krijgen om culturele activiteiten te ondernemen krijgen zo de gelegenheid om in contact te komen met kunst en cultuur. Laagdrempeligheid is dan van belang.

3.5.2 Meten van culturele ontwikkeling

Reeds uitgevoerd onderzoek naar culturele ontwikkeling

Er is geen onderzoek bekend waarin specifiek culturele ontwikkeling in het onderwijs is gemeten, maar de experts gaven aan dat elementen ervan wel zijn onderzocht. Voor het meten van *creatief vermogen* is, voor het basis- en voortgezet onderwijs een meetinstrument ontwikkeld en gevalideerd door TNO[99]. Uit analyses van een survey onder leerlingen (zelfevaluatie a.d.h.v. stellingen met een Likert-schaal) kwamen de volgende competenties van creatief vermogen naar voren: nieuwsgierig, vindingrijk, volhardend, anders durven zijn, interacterend met anderen, outputgericht en trots op je werk.

Drion (2022) heeft voor LKCA het begrip *cultureel vermogen* geoperationaliseerd. Bij cultureel vermogen gaat het niet om de vraag wat cultuur *is*, maar om wat cultuur *doet*. Dit begrip biedt een praktische kijk op de betekenis van cultuur voor de samenleving. Cultureel vermogen groeit door uitdagende culturele ontmoetingen te arrangeren.[100]
Onder een culturele ontmoeting wordt een wederkerig proces verstaan: het speelt zich af tussen mensen, het brengt verbeelding in het spel en verbeelding heeft een vorm en context.

99 Stubbé, H. e.a. (2015). Creatief vermogen. De ontwikkeling van een meetinstrument voor leerlingen op school. Soesterberg: TNO.

100 Drion, G. (2022). Samen Culturele ontmoetingen arrangeren – Mindset, tools en inzichten uit het project Cultureel vermogen. Utrecht: LKCA en projectpartners. Geraadpleegd via: https://www.lkca.nl/artikel/werken-aan-cultureel-vermogen/

LKCA en Cultuurconnectie (2018) onderscheiden en beschrijven vier bouwstenen van cultureel vermogen[101]:

- Culturele zelf: kennis van cultuur en goed ontwikkeld cultureel (zelf)bewustzijn;
- Culturele ander: kunnen ervaren van culturele verschillen en patronen;
- Culturele vorm: het eigen maken van een of meer vormtalen (media);
- Culturele omgeving: kunnen deelnemen aan het culturele leven en samen met anderen de culturele omgeving actief vormgeven.

Aspecten van culturele ontwikkeling

Gelet op de uiteenlopende perspectieven op culturele ontwikkeling, hebben we er in deze evaluatie voor gekozen om niet in te zetten op een eenduidige definitie en operationalisering van dit begrip, maar om verschillende aspecten van culturele ontwikkeling te onderscheiden en in het onderzoek te bevragen. Daarbij komen sommige aspecten in kwalitatieve, andere (ook) in kwantitatieve zin aan bod.

Aan de hand van de bevindingen van de nulmeting en een bespreking daarvan met de opdrachtgever en begeleidingscommissie zijn de volgende keuzes gemaakt om culturele ontwikkeling in kaart te brengen:

- Aan de hand van kwantitatieve gegevens van CJP en gegevens uit de enquêtes onder mbo-studenten brengen we het beoefenen of bijwonen van culturele activiteiten (‘maken’ en ‘meemaken’) in kaart.
- Aan de hand van enquêtes onder studenten en docenten gaan we dieper in op de cultuurbeleving van studenten. Ook enkele mogelijke effecten van deze activiteiten op de studenten komen in de enquête (summier) aan bod, zie bijvoorbeeld § 3.3.
- De beleving van culturele activiteiten door studenten is zowel in de enquêtes voor de vervolgmetingen onder studenten en docenten als in de interviews aan bod gekomen. Deze belevingsaspecten zijn nader geoperationaliseerd in de vragenlijsten. Daarbij gaat het om de waardering in algemene zin (rapportcijfer), ervaren nut en meerwaarde (in verschillende opzichten, zoals inspiratie, kennis en bewustzijn, vaardigheden, amusement, emotie/geraakt zijn, sociale component) en effecten op persoonlijke ontwikkeling. Daarnaast is bevraagd in hoeverre studenten met kunst en cultuur bezig zijn in hun vrije tijd.
- In de interviews met vertegenwoordigers van de mbo-instellingen (budgethouders en evt. betrokken docenten) is aandacht besteed aan de vraag welke effect culturele activiteiten naar inschatting van respondenten hebben op studenten.
- In de enquêtes onder studenten en docenten zijn enkele vragen gesteld over reflecteren na afloop van activiteiten.

Culturele ontwikkeling in termen van culturele competenties wordt in deze evaluatie niet gemeten. Dit vergt een afzonderlijk ontwikkel- en onderzoekstraject dat niet past binnen het doel, de opzet en randvoorwaarden van het huidige onderzoek. Ook is de looptijd van deze evaluatie te kort om daadwerkelijk effecten op culturele ontwikkeling van studenten in termen van competenties te kunnen verwachten. We kunnen daarentegen wel fragmentarisch iets zeggen over verschillende elementen van culturele ontwikkeling, zoals de mate waarin studenten in aanraking komen met kunst & cultuur, hoe zij culturele activiteiten beleven en welke effecten zij van culturele activiteiten ervaren. Het gaat op basis van de beschikbare bronnen te ver om ook daadwerkelijk verbanden te leggen tussen deze verschillende elementen van culturele ontwikkeling. Toch hebben we in het onderzoek – zoals hierboven aangegeven – een aantal elementen van culturele ontwikkeling in kaart kunnen brengen. Deze elementen brengen we schematisch in beeld in navolgende afbeelding.

101 Drion, G. e.a. (2018). Cultureel vermogen. Nieuwe woorden voor het belang van cultuureducatie en -participatie in Nederland. Utrecht: LKCA / Cultuurconnectie. En https://www.lkca.nl/artikel/werken-aan-cultureel-vermogen/, geraadpleegd op 16-5-2024.

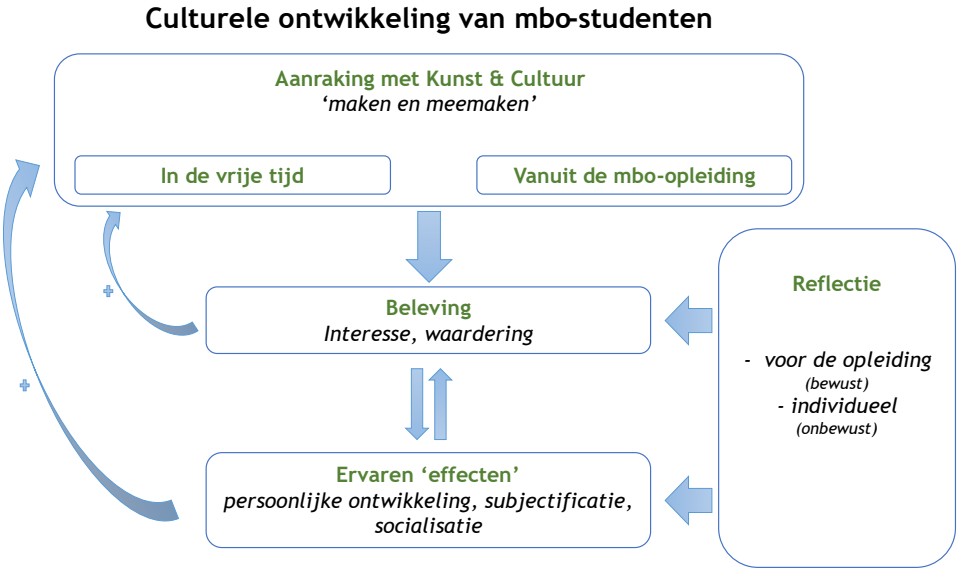

Figuur 3.16: Schematisch overzicht van aspecten van culturele ontwikkeling van mbo-studenten.

Door het gehele rapport worden de resultaten van verschillende meetinstrumenten met aandacht voor elementen van culturele ontwikkeling besproken. Ter verduidelijking vatten we hieronder de resultaten van deze verschillende elementen samen, waarbij we terugkomen op bovenstaand model.

Beoefenen of bijwonen culturele activiteiten (maken en meemaken)

Een eerste stap in de culturele ontwikkeling is dat studenten (überhaupt) in aanraking komen met kunst en cultuur, door het beoefenen van kunst en cultuur (productie) of bijwonen van culturele activiteiten (receptie). Studenten kunnen op verschillende manieren in aanraking komen met kunst en cultuur, onder meer door zelf in de vrije tijd culturele activiteiten te ondernemen, of doordat ze vanuit hun mbo-opleiding culturele activiteiten krijgen aangeboden. Door met de opleiding activiteiten te ondernemen komen ook studenten met minder initiële interesse in kunst en cultuur ermee in aanraking en is daarnaast de kans groter dat studenten met meer verschillende of andere soorten aanbod in aanraking komen, dan wanneer zij zelf culturele activiteiten ondernemen.

Aan de hand van diverse instrumenten is in beeld gebracht in hoeverre mbo-studenten in aanraking komen met kunst en cultuur. Bijna alle deelnemende mbo-scholen (42 van de 43 BRIN hoofdvestigingen) hebben inmiddels een of meerdere culturele activiteiten geboekt met de MBO Cultuurkaart. In totaal waren er eind september 2024 1.731 verschillende culturele activiteiten geboekt (zie ook tabel 3.8). In enquêtes onder een groep van mbo-studenten (het CJP-panel) is nagegaan of studenten culturele activiteiten ondernemen, in de vrije tijd, of met school. Zowel in 2023 als in 2024 hebben nagenoeg alle responderende studenten uit dit panel (98% bij 0-meting, 97% bij 1-meting) aangegeven wel eens culturele activiteiten te ondernemen. Dit doen ze het vaakst met familie of vrienden. Ongeveer een derde van de studenten heeft aangegeven (ook) met school culturele activiteiten te ondernemen. Met school gingen de geënquêteerde mbo-studenten in 2023 het vaakst naar de film (43%) of het museum (36%) of werden er foto's of films gemaakt (33%). In 2024 gaven de studenten uit het CJP-panel het vaakst aan foto's of films te maken (60%), gevolgd door het bezichtigen van een stad (43%).

Bij een selectie van studenten[102] is nagegaan of ze zelf culturele activiteiten ondernemen in de vrije tijd. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen productieve activiteiten (zelf 'maken') en receptieve activiteiten ('meemaken'). Gaat het om de productieve activiteiten die studenten ondernemen in de vrije tijd, dan zien we dat studenten voornamelijk aangeven bezig te zijn met fotografie en video, of met lezen en schrijven. Wordt studenten gevraagd naar culturele activiteiten die ze hebben bijgewoond (receptief, 'meemaken'), dan wordt duidelijk dat studenten het vaakst naar de film gaan in een bioscoop, maar ook vaak een stad of een museum bezoeken of een optreden van een artiest of artiestengroep.

Het is waarschijnlijk dat studenten in de CJP-panels actiever bezig zijn met kunst en cultuur dan studenten die niet tot het CJP-panel behoren, omdat de studenten in het CJP-panel zich hebben geregistreerd bij CJP. Ook bij een ander panel van mbo-studenten, het JOB-panel (N=364), is nagegaan of studenten in de afgelopen zes maanden culturele activiteiten hebben ondernomen met school én in de vrije tijd. Bijna twee derde van de studenten uit het JOB-panel (63%) geeft aan dat ze het afgelopen half jaar géén culturele activiteiten met school hebben ondernomen. Een kwart (27%) van de mbo-studenten uit het JOB-panel deed dit één keer en een tiende (11%) een paar keer tot regelmatig. In de vrije tijd ondernamen de studenten uit het JOB-panel daarentegen vaker activiteiten in het afgelopen half jaar: 11% deed dit één keer, 39% een paar keer, 24% regelmatig en 7% heel vaak. Nog geen vijfde (19%) van de studenten ondernam geen enkele culturele activiteit in de vrije tijd in het afgelopen half jaar.

Beleving van culturele activiteiten

Het ondernemen van culturele activiteiten zorgt voor een bepaalde beleving bij studenten. Hoe waarderen ze (het aanbod van) de culturele activiteiten? In hoeverre sluiten de activiteiten aan bij hun interesses? De beleving is, na het in aanraking komen met kunst en cultuur, een tweede element in het proces van culturele ontwikkeling. Aan de hand van diverse instrumenten is de beleving van culturele activiteiten van (groepen van) mbo-studenten in kaart gebracht. Zo waarderen studenten uit het CJP-panel het culturele aanbod en de mate waarin dit aanbod aansluit bij de behoeften en interesses van de studenten redelijk positief. In 2023 beoordeelde het CJP-panel het met een 6,7, in 2024 met een 6,9.

Meer dan de helft van de studenten (61%) uit het JOB-panel geeft aan (heel) veel interesse te hebben in het ondernemen van culturele activiteiten in de vrije tijd. Slechts een klein deel van de studenten heeft geen (2%) of weinig (6%) interesse. Studenten die niet zoveel interesse hebben in culturele activiteiten vinden het aanbod in hun buurt niet leuk (33%) of vinden het te duur (29%).

Ervaren effecten van culturele activiteiten

Studenten ervaren een bepaalde beleving bij de culturele activiteiten, maar het ondernemen van culturele activiteiten kan uiteindelijk ook een 'effect' hebben op de student. Daarbij kan het gaan om verschillende effecten op verschillende niveaus, zoals persoonlijke ontwikkeling of subjectificatie maar ook socialisatie kan een belangrijk effect zijn van het ondernemen van culturele activiteiten. Wanneer studenten ervaren dat het ondernemen van culturele activiteiten een positief effect voor henzelf of hun omgeving heeft, dan is het waarschijnlijk dat studenten geneigd zijn vaker activiteiten te ondernemen, dan wanneer zijn dit positieve effect niet ervaren.

Onder studenten in het CJP-panel is nagegaan welke effecten studenten ervaren van het cultureel aanbod waaraan zij hebben deelgenomen. De verschillende metingen laten variatie zien in de effecten die het vaakst ervaren worden door studenten. In 2023 noemden studenten het vaakst dat cultureel aanbod inspiratie geeft (63% van de studenten), gevolgd door 'het vergroot mijn inlevingsvermogen' (43%) en 'het

102 Studenten die hebben aangegeven alleen of met vrienden of familie culturele activiteiten te ondernemen

verbindt mij met anderen' (36%). In 2024 wordt daarentegen het vaak genoemd dat het culturele aanbod een emotionele uitlaatklep (60%) is voor de studenten. Studenten zien het culturele aanbod echter in de eerste plaats als vermaak: ruim driekwart van de studenten (77%) geeft in 2024 aan dat het culturele aanbod ze vermaakt. Uit verschillende interviews met budgethouders op de mbo-instellingen kwam een beeld naar voren dat het ondernemen van culturele activiteiten (met school) bijdraagt aan sociale binding tussen studenten. De meerderheid van de geënquêteerde mbo-docenten (59% in 2023, 67% in 2024) is het daar mee eens en noemt 'Het verbindt ze met anderen' als effect van het culturele aanbod.

Aan studenten uit het JOB-panel zijn ook enkele stellingen voorgelegd over de ervaren effecten van de culturele activiteiten. Ruim driekwart (78%) van de studenten is het (helemaal) eens met de stelling 'Het is belangrijk voor de persoonlijke ontwikkeling van studenten om culturele activiteiten te ondernemen met school'. Daarnaast vindt meer dan de helft van de studenten (63%) dat het ondernemen van culturele activiteiten zorgt voor inspiratie. Een net zo grote groep (62%) voelt zich meer verbonden met anderen als ze culturele activiteiten ondernemen.

Reflectie

Door te reflecteren op de culturele activiteit, kunnen studenten zicht krijgen op wat het ondernemen van culturele activiteiten met hen doet en wat het voor hen oplevert.

Door een (mondeling of schriftelijk) verslag of een opdracht te maken na afloop van de activiteit, worden studenten geactiveerd om (bewust) na te denken over wat ze van de activiteit vonden (beleving) en of het voor hen iets heeft opgeleverd (effect). Bij studenten uit het CJP-panel is nagegaan of ze na het ondernemen van een culturele activiteit met school een verslag hebben gemaakt. In 2023 en 2024 deed (iets) minder dan de helft van de bevraagde studenten dit. Ook docenten zijn gevraagd naar de reflectie van studenten bij culturele activiteiten. De helft van de docenten geeft in 2024 aan dat studenten een mondeling of schriftelijk verslag hebben gemaakt over (alle of een deel van) de culturele activiteiten die ze hebben ondernomen met school. In 2023 gaf iets meer dan de helft (58%) van de docenten aan dat studenten een verslag hadden gemaakt. De verwachting is dat het reflecteren inzicht kan bieden in wat het ondernemen van culturele activiteiten voor studenten oplevert waarbij positieve ervaren effecten kunnen bijdragen aan vaker ondernemen van culturele activiteiten.
Er zijn in dit onderzoek geen vragen gesteld over de manier waarop studenten zelf (individueel) reflecteren over culturele activiteiten.

3.6 Samenvatting met betrekking tot cultuureducatie en -participatie

In dit hoofdstuk is antwoord gegeven op onderzoeksvraag 1: 'Zijn doelstellingen uit de subsidieverlening behaald, betreffende zowel het binnenschoolse gebruik (cultuureducatie) als het buitenschoolse gebruik?' Zoals gezegd is cultuurparticipatie een breed begrip. Het kan zowel gaan om *actief* iets doen of maken, als om iets meemaken (*receptief*). Het kan in schoolverband plaatsvinden én in de vrije tijd. In de voorgaande subparagrafen hebben aan de hand van verschillende instrumenten per doelstelling in kaart gebracht in hoeverre deze resultaten zijn behaald. In deze paragraaf vatten we de resultaten samen.

Versterken cultuuronderwijs

Het beschikbare budget en het aanbod van culturele activiteiten voor mbo-studenten zijn volgens de budgethouders belangrijke redenen voor mbo-instellingen om deel te nemen aan de pilot MBO Cultuurkaart. Als gevolg van de pilot lijkt er volgens de budgethouders dan ook beter passend aanbod voor mbo-studenten te zijn (ontwikkeld) en is er meer samenwerking tussen culturele aanbieders en mbo-instellingen. Of er ook culturele activiteiten met school worden ondernomen, is vaak afhankelijk van de inzet van (individuele) docenten. Er is tijd nodig om ruimte te maken in de vaststaande onderwijsprogramma's om culturele

activiteiten te ondernemen. Bovendien is er vaak geen centraal beleid (voor cultuuronderwijs) op de scholen, waardoor veel afhangt van individuele initiatieven.

(Ontwikkeling van) passend aanbod vanuit de culturele instellingen

CJP voert al sinds 2016 gesprekken met culturele instellingen over passend aanbod voor het mbo. Wanneer er niet voldoende passend cultureel aanbod is, zal er ook weinig vraag zijn vanuit mbo-scholen en omgekeerd. De verwachting is dat de MBO Cultuurkaart inclusief de actieve marketing door CJP een brug kan slaan tussen culturele instellingen en scholen.

In de eerste tussennotitie schreven we dat CJP de indruk had dat bij hen bekende culturele aanbieders bezig zijn hun aanbod uit te breiden voor het mbo. Uit de enquêtes onder cultuuraanbieders kwam naar voren dat een deel van de culturele instellingen inderdaad aanbod voor deze doelgroep had ontwikkeld of van plan was dit te doen. Een aantal cultuuraanbieders deed dit zelfs in samenwerking met een mbo-instelling, zo bleek onder andere uit de interviews. Cultuuraanbieders lijken beter op de hoogte te zijn van de behoeften en interesses van de mbo-studenten, zo komt naar voren in de enquête in 2024. Mogelijk heeft de pilot en de marketing rondom deze pilot ervoor gezorgd dat cultuuraanbieders mbo-studenten als kansrijke doelgroep zijn gaan zien en zich verdiept hebben in de interesses en behoeften van deze doelgroep.

Op de CJP marktplaats (educatie.cjp.nl) vinden we op dit moment 268[103] verschillende culturele activiteiten die voor het mbo worden aangeboden. Het merendeel van de aangeboden activiteiten is ook gericht op andere (jonge) doelgroepen zoals het voortgezet onderwijs, dus niet specifiek op het mbo gericht. In deze analyse is geen onderscheid gemaakt naar mbo-niveaus.

Deelname mbo-student aan culturele activiteiten (cultuurparticipatie)

Het aantal studenten dat over een MBO Cultuurkaart beschikt is afgelopen jaar gestaag toegenomen. Nagenoeg alle mbo-instellingen hadden interesse in de MBO Cultuurkaart en hebben zich aanvankelijk aangemeld bij CJP, waarna er 43 bekostigde mbo's uiteindelijk cultuurkaartbudget hebben besteld voor hun studenten. Inmiddels (sept2024) is er voor ruim de helft van alle mbo-studenten in Nederland (55%, N= 263.516) MBO Cultuurkaart-budget besteld.

Ook het aantal geboekte activiteiten is fors toegenomen in de afgelopen zes maanden. Over de gehele looptijd van de pilot zijn er in totaal 1028 activiteiten geboekt met het MBO Cultuurkaart-budget, waarvan 545 in Q1 en Q2 van 2024. De 1028 activiteiten zijn geboekt voor ruim 107.000[104] studenten en 3.184 deelnemende docenten.

Het culturele aanbod blijkt voornamelijk als vermaak te dienen voor studenten, maar ook inspiratie te geven. Voor meer dan de helft van de studenten is het een emotionele uitlaatklep en wordt het inlevingsvermogen vergroot door deelname aan culturele activiteiten. Uit een aantal interviews kwam naar voren dat het ondernemen van culturele activiteiten volgens betrokken docenten ook een belangrijk effect heeft op het versterken van de sociale verhoudingen tussen studenten: het kan bijdragen aan de groepsvorming.

103 Bron: educatie.cjp.nl, Peildatum 30 mei 2024

104 Waarschijnlijk is het totale aantal unieke studenten lager, omdat het mogelijk is dat studenten aan meerdere activiteiten deelnemen.

4 Resultaten inzet van CJP

In dit hoofdstuk gaan we in op de mate waarin de activiteiten van CJP bijdragen aan het behalen van de doelstellingen van de pilot (onderzoeksvraag 2). We bespreken de resultaten aan de hand van de deelvragen bij onderzoeksvraag 2, zoals opgenomen in de onderzoeksaanvraag (zie bijlage Doelstellingen en onderzoeksvragen). Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting van de antwoorden op de onderzoeksvragen binnen dit thema.

4.1 Versterken cultuuronderwijs en stimuleren culturele ontwikkeling in het mbo (doelstelling 2.1)

Financiering en draagvlak voor cultuuronderwijs

Uit de enquête onder budgethouders bleek dat doorgaans een groot aandeel van de culturele activiteiten betaald worden met het MBO Cultuurkaartbudget. Bij ongeveer een op de vijf MBO-instellingen wordt minimaal tachtig procent van alle culturele activiteiten gefinancierd vanuit het MBO Cultuurkaardbudget (18%); in de meeste andere gevallen gaat het om veertig tot tachtig procent van de culturele activiteiten (60%). Dat de activiteiten voor minder dan twintig procent worden betaald vanuit de MBO Cultuurkaart komt weinig voor (8%).
Bij de helft van de instellingen worden er, naast het MBO Cultuurkaartbudget nog andere financieringsbronnen voor culturele activiteiten ingezet (52%; n=20). Dan gaat het met name om de lumpsum; elf van de twintig respondenten geven dit aan. Minder vaak genoemde andere financieringsbronnen zijn subsidies van de gemeente en de provincie, ouderbijdragen en overige subsidies of extra inkomstenbronnen zoals sponsoren en fondsen. Dat Rijkssubsidies hiertoe worden ingezet, komt het minst vaak voor.

In driekwart van de gevallen is het MBO Cultuurkaartbudget beschikbaar voor studenten van alle opleidingen (74%); in de meeste andere gevallen is deze voor studenten van een selectie van enkele opleidingen beschikbaar. Dat er wordt besloten om de kaart niet voor alle studenten beschikbaar te stellen, lijkt verschillende redenen te hebben. Zo geven drie van de negen budgethouders die deze vraag hebben beantwoord aan dat er niet bij alle opleidingen voldoende draagvlak onder docenten is voor het ondernemen van culturele activiteiten, en volgens twee van hen is de manier waarop culturele activiteiten worden aangeboden niet bij alle opleidingen even passend.

Het aanbod

Het aanbod op de CJP-marktplaats voor mbo-studenten (educatie.cjp.nl) is voor het grootste deel gericht op kunstvakken, gevolgd door maatschappijvakken en algemeen vormende vakken. Er is relatief weinig aanbod voor talen (8%) en exacte vakken (0%, 3 activiteiten) (zie figuur 4.1). Deze verhoudingen komen nagenoeg overeen met de activiteiten die in het vo (vwo, havo en vmbo samen) worden aangeboden. Het valt verder op dat deze registratie meer lijkt aan te sluiten op het vo dan op het mbo. Zo komt het label burgerschapsonderwijs niet voor in deze registratie en is het ook niet mogelijk om te filteren op sector (vo/mbo). Wel is er een inventarisatie gedaan door CJP en een lijst beschikbaar gesteld op de CJP-site met aanbod voor het mbo, gesorteerd naar (burgerschaps-)thema en provincie[105].
Hierbij moet worden opgemerkt dat niet alle culturele aanbieders die aanbod hebben gericht op het mbo, te vinden zijn op educatie.cjp.nl. Navraag bij CJP leerde dat er op dit moment in totaal 1.623 ‘actieve acceptanten’ zijn voor vo en mbo samen (zie ook tabel 3.2) – waarvan de meesten aanbod hebben voor beide sectoren. Dit zijn culturele aanbieders (zowel grote instellingen, kleinere organisaties als zzp’ers) die in de

105 CJP, geraadpleegd op 30-09-2024, van: https://storage.googleapis.com/cjpnl/educatie/Overzicht-cultureel-aanbod-MBO.xlsx

afgelopen twee jaar culturele activiteiten hebben aangeboden via CJP. Hoewel CJP het aanbod heeft geïnventariseerd, is het niet bekend hoe groot het totale aanbod voor het mbo is. Uit interviews met budgethouders bleek ook dat het regelmatig voorkomt dat scholen zelf contact leggen met culturele aanbieders in de regio. Zij maken gebruik van de mogelijkheid om met nieuwe aanbieders een boeking regelen via het CJP-platform.

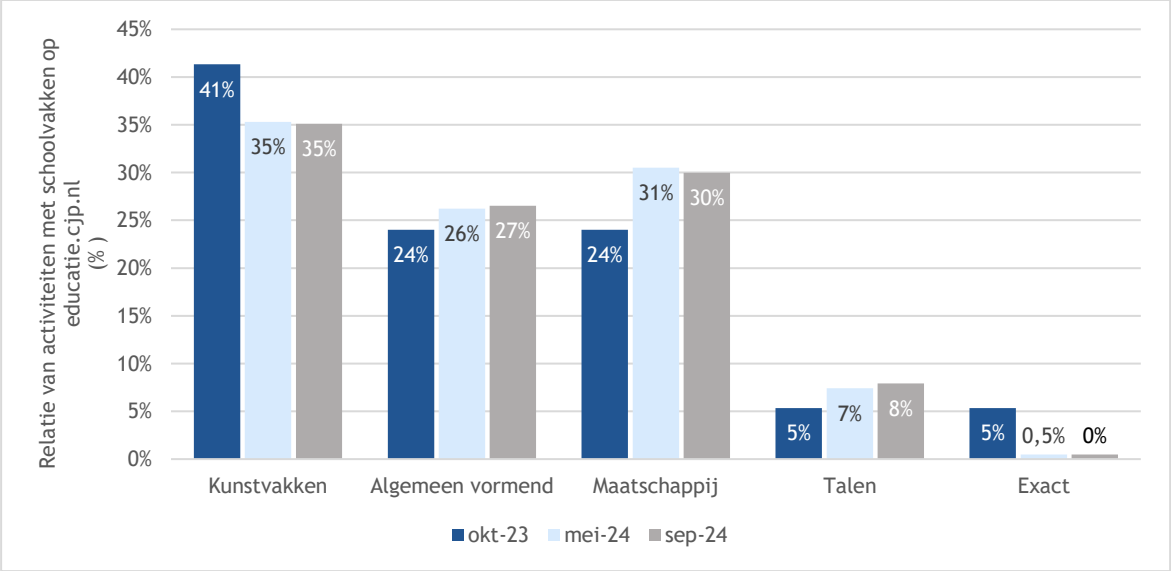

Figuur 4.1: Vakken waar het cultuuraanbod op educatie.cjp.nl op is gericht (bron: educatie.cjp.nl, peildata: 01-10-2023, 22-05-2024 en 30-09-2024, meerdere vakken mogelijk per activiteit).

Bij de 0-meting gaven studenten aan dat ze ***met school als culturele activiteit*** het vaakst naar een film gingen (43%), een museum bezochten (36%) en/of creatieve foto's of films maakten (33%). In 2024 bij de 1-meting zien we dat er (ook) andere activiteiten genoemd worden die studenten de afgelopen zes maanden met school hebben ondernomen. Zo werden er creatieve foto's of films gemaakt (60%) en bezochten veel studenten een stad of maakten ze een stadswandeling (43%). Ook gingen ze naar de film (33%), het theater of het museum met school (beide 36%) of schreven ze verhalen of gedichten (36%) op school in het afgelopen zes maanden.[106]

106 Deze vraag is alleen voorgelegd aan studenten die hebben aangegeven dat ze culturele activiteiten met school ondernemen. Dat zijn in 2024 21 studenten (30% van totale respons). In 2023 waren dit 105 studenten (37% van totale respons)

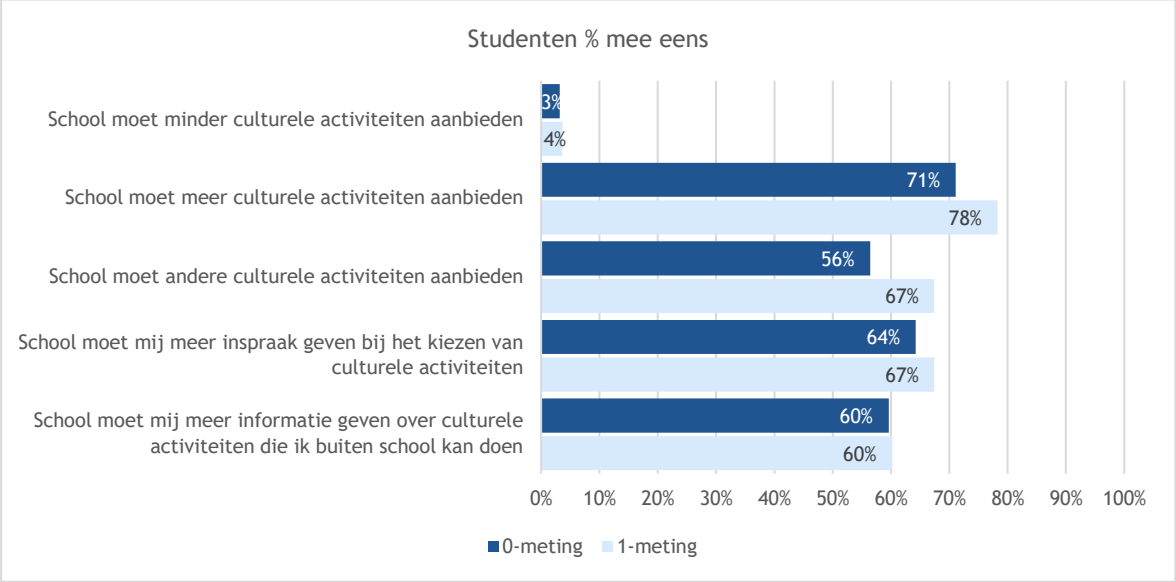

Figuur 4.2: Stellingen over culturele activiteiten met school, % (helemaal) mee eens (bron: enquête studenten, 0- en 1- meting)

De resultaten van de stellingen die aan de studenten zijn voorgelegd over culturele activiteiten met school komen voor de 0- en 1-meting in grote lijnen overeen. Zo vindt het merendeel van de mbo-studenten in dit onderzoek dat school meer culturele activiteiten moet aanbieden (78% in 2024 en 71% in 2023). Ook vindt tweederde van de studenten (67% in 2024) dat scholen andere culturele activiteiten moeten aanbieden, in 2023 was iets meer dan de helft (56%) van de studenten het hier mee eens, zo wordt duidelijk in figuur 4.2. Studenten hebben zowel in 2023 als in 2024 ook aangegeven meer inspraak te willen bij het kiezen van de culturele activiteiten en meer informatie van school te willen ontvangen over culturele activiteiten die ze buiten school kunnen doen.

Docenten zijn gevraagd naar ***reflectie*** bij culturele activiteiten. De helft van de docenten geeft aan dat studenten een mondeling of schriftelijk verslag hebben gemaakt over (alle of een deel van) de culturele activiteiten die ze hebben ondernomen met school. Dat is vergelijkbaar met 2023, toen 58% van de docenten aangaf dat dit het geval was.

Draagvlak voor verdere inbedding van cultuuronderwijs

Aan docenten is gevraagd hoe een culturele activiteit het beste in hun dagelijkse lespraktijk ingepast zou kunnen worden. Een ruime meerderheid van de docenten geeft de voorkeur aan een gezamenlijk uitje buiten de deur naar een culturele instellingen en/of een voorstelling of workshop op school in een lesuur (respectievelijk 88% en 86%). Activiteiten in de vrije tijd van studenten (op school of buiten school) hebben niet de voorkeur van docenten (respectievelijk 6% en 26%).

Tabel 4.1: Op welke manier zou je een culturele activiteit het beste in de dagelijkse lespraktijk kunnen inpassen? (bron: enquête docenten, alleen gesteld in 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	1-meting	
	N	%
Een voorstelling of workshop op school in een lesuur	56	86%
Een activiteit op school maar na schooltijd	4	6%
Een speciale kunst/cultuurdag voor de hele school	33	51%
De student in de vrije tijd op pad sturen	17	26%
Gezamenlijk uitje buiten de deur naar een culturele instelling	57	88%
Anders	1	2%
Totaal	66	100%

Uit de interviews met mbo-instellingen

Er lijkt slechts zeer beperkt centraal beleid op cultuuronderwijs te zijn bij de mbo-instellingen waar de interviews zijn gehouden. De budgethouder heeft vaak een aanjagende functie, maar dit wordt niet per se gebaseerd op expliciet beleid of visie.
In beide interviewrondes werd duidelijk dat draagvlak bij teams en docenten voor cultuuronderwijs niet vanzelfsprekend is. De animo en affiniteit daarvoor loopt erg uiteen. Het creëren van meer draagvlak is dus een uitdaging, de geïnterviewden merken dat het nodig is om de boer op te gaan en het culturele aanbod en de mogelijkheden van de MBO Cultuurkaart actief onder de aandacht te blijven brengen bij docenten. Eén van de geïnterviewden geeft aan dat er vóór de MBO Cultuurkaart geen cultuuronderwijs was en dat dit door de komst van de kaart is opgestart, in de vorm van activiteiten die in een tussenweek worden gepland. Ook bij vier andere mbo-instellingen is duidelijk sprake van een boost door de MBO Cultuurkaart. Geïnterviewden vertellen dat er sindsdien meer activiteiten worden ondernomen en er nieuwe activiteiten worden geïnitieerd (bijvoorbeeld buiten de regio, of juist een ander type activiteiten zoals workshops of voorstellingen op school). Ook in de enquête benadrukten verschillende budgethouders de meerwaarde van de MBO Cultuurkaart voor cultuureducatie. Zo geeft één budgethouder een voorbeeld van een educatieve theatervoorstelling op de eigen locatie, waaraan het gehele budget is besteed. Zonder het cultuurkaartbudget was dit niet mogelijk geweest. Niettemin gaat het bij de meeste mbo-instellingen waar we interviews hebben gehouden niet om instellingsbrede initiatieven maar vaak van bepaalde opleidingen of colleges.

De inbedding van activiteiten in het onderwijs varieert. Zoals hiervoor aangegeven worden ze soms in een specifieke week ingezet als onderdeel van een apart programma. Vaak worden de culturele activiteiten aan burgerschap gelinkt. De meningen hierover zijn verdeeld, zo blijkt uit de interviews en ook uit een aantal commentaren bij de docentenenquête. Er zijn voorstanders die vinden dat burgerschap een goede kapstok is voor cultuuronderwijs.
"Vaak probeer ik in de lessen burgerschap studenten uit hun bubbel te halen. School is een van de laatste plekken waar dit kan. Ik wil dus juist dat ze qua theater en kunst in aanraking komen met kunst die ze juist nog niet kennen, en die ze op dat moment wellicht ook (nog) niet mooi vinden. In de les bespreken we dan wel waarom het wel of niet raakte."
(bron: docentenenquête 1-meting)

Voorstanders van aansluiting bij het burgerschapsonderwijs maken zich echter zorgen of de nieuwe kwalificatie-eisen hiervoor voldoende aanknopingspunten bieden in de toekomst. Enkele andere geïnterviewden zien de sterke verbinding van cultuuronderwijs met burgerschap juist als beperkend. Zij zouden graag zien dat met culturele activiteiten ook aangesloten wordt bij het vakonderwijs en zij willen ook vakdocenten

enthousiasmeren. Zoals eerder in § 3.2 (over passend aanbod) aangegeven is het dan belangrijk om 'haakjes' te vinden bij activiteiten om ook vakdocenten aan te spreken. Wellicht is het dan mogelijk om onderstaande docent ook de mogelijkheden van culturele activiteiten aansluitend op het vakonderwijs te laten zien:
"Ik vraag mij af of de meeste Mbo-studenten zitten te wachten op deze MBO-cultuurkaart. De meeste studenten zijn met hun vak bezig en willen ook bij excursies of iets dergelijks in de studierichting onderricht of iets dergelijks worden. Het zijn heel praktische studenten die dus ook 'hands on' aan de slag willen."
(bron: docentenenquête 1-meting)

De vorm waarin culturele activiteiten worden ingebed in het onderwijs varieert eveneens. Uit de docentenenquête (hiervoor beschreven) bleek al dat de helft van de docenten een vorm van reflectie aan de culturele activiteiten verbindt. Een tegengeluid was er ook in de gesprekken, waarbij een geïnterviewde aangaf dat de culturele activiteit vooral geen onderwijsactiviteit moest worden, maar juist iets anders, iets leuks voor de studenten moest blijven. In de gesprekken wordt verder ook aangegeven dat activiteiten bijvoorbeeld gezamenlijk met studenten worden gekozen, de activiteit en een evt. reis worden voorbereid in de klas en er wordt met studenten nabesproken. De meeste geïnterviewden zien grote meerwaarde in het gesprek dat op gang komt naar aanleiding van de activiteit.

Bibliotheek en dossier

De bibliotheek en het (studenten-)dossier bevinden zich nog in een opstartfase. De bibliotheek bestaat uit een docentenportaal waar docenten en culturele instellingen opdrachten kunnen delen. Ook de boekingen zouden op termijn via dit portaal kunnen verlopen. Het dossier is bedoeld als digitale leeromgeving, waarin docenten en studenten kunnen samenwerken. Een docent kan er opdrachten klaarzetten; studenten kunnen er opdrachten maken; en studenten kunnen een portfolio opbouwen.[107]

In de enquête voor budgethouders is gevraagd in hoeverre zij bekend zijn met de andere activiteiten (producten) van CJP op de mbo-instelling waar zij werkzaam zijn. Twee op de drie respondenten zijn bekend met de CJP Marktplaats en met het Cultuurkaartdossier voor studenten. Een derde van de 38 respondenten zegt dat de CJP Marktplaats ook wordt gebruikt, terwijl slechts één budgethouder aangeeft dat er op de instelling gebruik wordt gemaakt van het Cultuurkaartdossier. Met het docentenportaal zijn de meeste respondenten bekend; ook deze wordt volgens een derde van de respondenten gebruikt binnen de mbo-instelling.
Nog niet alle culturele instellingen lijken te zijn gewend aan de werkwijze en infrastructuur van CJP om culturele activiteiten te boeken: *"Het zou goed zijn als meer culturele instellingen weten hoe ze via CJP portaal weborders aan kunnen maken. Dit kost nu onevenredig veel tijd van de budgethouder."* En: *"In de uitleg gegeven door CJP leek het vrij eenvoudig te werken. In de praktijk vraagt het veel van zowel de docent als de budgethouder om een aanvraag te doen. Verschillende organisaties vragen toch dat de school de aanvraag indient, terwijl is uitgelegd dat de aanbieder een weborder plaatst nadat er contact is geweest tussen school en aanbieder"* (bron: enquête budgethouders).

Dit beeld wordt bevestigd in de interviews. Budgethouders moeten soms veel tijd stoppen in het informeren en begeleiden van cultuuraanbieders bij het doen van een aanvraag.

Verwachtingen voor de toekomst MBO Cultuurkaart

De MBO Cultuurkaart is nu een pilot die loopt tot eind 2024. Het ministerie beslist over de voortgang van de pilot.

107 Toelichting tijdens werkbezoek aan CJP d.d. 11 juli 2023.

Het overgrote deel van de respondenten op de vragenlijst voor budgethouders verwacht dat de mbo-instelling waar zij werkzaam zijn opnieuw zal deelnemen wanneer de regeling zal worden verlengd (84%). Slechts één respondent denkt dat de instelling niet meer mee zal doen, de overige vijf respondenten geven aan dat de instelling zich misschien opnieuw zou aanmelden. De belangrijkste voorwaarden om de volgende keer wel opnieuw mee te doen zijn volgens deze vijf budgethouders vooral een kleinere eigen bijdrage van de instelling, meer draagvlak onder docenten en een betere aansluiting van culturele activiteiten bij het onderwijs. Aangezien deze vraag beantwoord is door slechts vijf respondenten, is echter voorzichtigheid geboden bij het verbinden van conclusies aan deze resultaten.
Ook uit de interviews komt een positief beeld naar voren voor voortzetting van de regeling. De geïnterviewden geven allen aan dat ze graag zouden zien dat de regeling wordt verlengd. Waarbij belangrijk is om in gedachten te houden dat de geïnterviewden veelal budgethouder waren of vanuit een andere functie cultuur een warm hart toedragen. Daarbij wordt aangegeven dat er sowieso meer tijd nodig is om de MBO Cultuurkaart en de mogelijkheden voor culturele activiteiten onder de aandacht te (blijven) brengen bij docenten en om activiteiten een plek te geven in de onderwijsprogramma's. Ook geven enkele budgethouders (in de interviews en de enquête) aan dat het (hierdoor) niet gaat lukken om het budget op te maken voor het einde van 2024 en ze graag meer tijd zouden hebben om het geld te besteden. Bij twee geïnterviewden wordt binnenkort de tussenstand van de besteding opgemaakt en krijgen actieve teams voorrang bij besteding van het overgebleven budget.

Budgethouders zijn verder in de enquête gevraagd of zij verwachten dat hun mbo-instelling in de toekomst andere fondsen of subsidies zal ontvangen voor culturele activiteiten. Voor de meesten is dit onzeker. Het merendeel van alle 39 respondenten geeft aan hier geen inschatting van te kunnen geven (62%).Van de vijftien respondenten die dit wel denken te kunnen, geven er vijf aan dit inderdaad te verwachten (12% van alle respondenten). Fondsen en subsidies die worden genoemd zijn Fonds 21, het Fonds voor cultuurparticipatie en andere gelden vanuit de gemeente.

4.2 Passend (cultuureducatief) aanbod vanuit de culturele sector (doelstelling 2.2)

Doelstelling 2.2 betreft het stimuleren van passend (cultuureducatief) aanbod door de culturele sector. CJP zet hiervoor de marktplaats, bibliotheek en het dossier in, allemaal instrumenten die beproefd zijn voor de CJP cultuurkaart die in het vo wordt gebruikt.

Aanbod

Voor het mbo was in eerste instantie alleen de marktplaats beschikbaar om activiteiten te adverteren en te boeken, het studentendossier en het docentenportaal (bibliotheek) zijn vanaf begin 2023/2024 beschikbaar gekomen voor de mbo-instellingen. Het is op dit moment onbekend in hoeverre deze digitale infrastructuur voor cultuuraanbieders beschikbaar is. Aan het begin van de pilot heeft CJP geïnventariseerd welke cultuuraanbieders activiteiten voor mbo-studenten op hun website aanbieden. Deze activiteiten zijn bij deelnemende mbo-instellingen onder de aandacht gebracht, in aanvulling op het aanbod op de marktplaats. Daarnaast zijn gedurende de pilot cultuuraanbieders benaderd door CJP om passend aanbod voor het mbo te ontwikkelen.

In § 3.2 zijn de culturele activiteiten die met de MBO Cultuurkaart worden geboekt beschreven. Een deel van het culturele aanbod wordt geadverteerd op de CJP Marktplaats, educatie.cjp.nl. Figuur 3.4 toont de verdeling van de aangeboden activiteiten uitgesplitst naar discipline op twee peildata. In alle disciplines is het aantal aangeboden culturele activiteiten dat geschikt is voor het mbo sterk toegenomen. Theater en beeldende kunst zijn activiteiten die het meest worden aangeboden.

Bij de 1-meting is 2024 is ook aan mbo-docenten gevraagd wat voor culturele activiteiten passen bij het vak dat ze onderwijzen. In tabel 4.2 wordt duidelijk dat een activiteit waarbij het draait om beroepsvaardigheden volgens de meeste docenten (74%) het best past in hun vak of lessen. Ook een activiteit om een bepaald thema bespreekbaar te maken wordt vaak (64%) genoemd door docenten als activiteit die past in de lessen. Verder worden een gezamenlijk uitje ter verbetering van de sfeer in de klas op school (58%) of een activiteit ter ontwikkeling van de creativiteit (53%) vaak genoemd.

Tabel 4.2: Wat voor culturele activiteiten passen bij jouw vak of in jouw lessen (enquête mbo-docenten, 1-meting, meer antwoorden mogelijk

	1-meting	
Activiteiten die passen in de lessen, volgens docenten	N	%
Een activiteit om een bepaald thema bespreekbaar te maken	42	64%
Een gezamenlijk uitje naar een theater, bioscoop of museum om de sfeer in de klas of op school te verbeteren	38	58%
Een activiteit waarbij het gaat om creativiteit te ontwikkelen	35	53%
Een activiteit waarbij het draait om beroepsvaardigheden	49	74%
Anders, namelijk	4	6%
Totaal	66	100%

Docenten denken dat activiteiten waarbij het draait om de beroepsvaardigheden, niet alleen het beste passen bij hun lessen of vak, maar studenten ook het meest zullen aanspreken, zo blijkt uit tabel 4.3. De meerderheid van de docenten denkt ook dat een uitje ter verbetering van de sfeer (63%) of een activiteit ter ontwikkeling van de creativiteit (54%) studenten zal aanspreken.

Deze uitkomsten laten een vrij consequent beeld zien dat aansluit op het beeld dat uit de interviews komt. Culturele activiteiten kunnen zouden breder gedragen kunnen worden binnen het onderwijs en niet alleen worden verbonden aan burgerschapsonderwijs. En, culturele activiteiten hebben volgens docenten een socialiserende, verbindende functie.

Tabel 4.3: Culturele activiteiten die studenten aanspreken, volgens docenten (enquête mbo-docenten, 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	1-meting	
Activiteiten die studenten aanspreken, volgens docenten	N	%
Een activiteit om een bepaald thema bespreekbaar te maken	30	46%
Een gezamenlijk uitje naar een theater, bioscoop of museum om de sfeer in de klas of op school te verbeteren	41	63%
Een activiteit waarbij het gaat om creativiteit te ontwikkelen	35	54%
Een activiteit waarbij het draait om beroepsvaardigheden	46	71%
Totaal	66	100%

4.3 Verhogen cultuurparticipatie (doelstelling 2.3)

Resultaten cultuurparticipatie

Een van de doelstellingen van de pilot is het verhogen van het bezoek aan de culturele sector door mbo-studenten. In § 4.1 is reeds in beeld gebracht welke activiteiten mbo-studenten met school ondernemen.

De cultuurparticipatie van mbo-studenten kan natuurlijk ook buiten het onderwijs om verhoogd worden, door inzet op het ondernemen van culturele activiteiten in de vrije tijd. In de enquêtes (0- en 1-meting) onder studenten is nagegaan welke activiteiten studenten ondernemen in hun vrije tijd en hoe vaak ze dit doen.

Bij de 0-meting bleek dat de meeste studenten (75%) in het afgelopen zes maanden zich in de vrije tijd bezig hadden gehouden met fotografie en video (figuur 3.4). Ook had iets minder dan de helft van de studenten (43%) in het afgelopen half jaar vrije tijd besteed aan lezen en schrijven. Bij de 1-meting geeft iets meer dan de helft van de studenten (53%) aan in het afgelopen half jaar in de vrije tijd bezig te zijn geweest met fotografie en video en de helft van de studenten (50%) heeft vrije tijd besteed aan lezen en schrijven. Fotografie en video en lezen en schrijven blijken dus in beide metingen de culturele activiteiten te zijn die mbo-studenten het vaakst ondernemen. Een ruime meerderheid (83%) van de studenten heeft het afgelopen half jaar in de vrije tijd een stad bezocht of een stadswandeling gemaakt[108].

In figuur 4.4 wordt een overzicht gepresenteerd van receptieve culturele activiteiten die studenten in het afgelopen half jaar hebben ondernomen. In 2023 (0-meting) gaf een ruime meerderheid (82%) aan in het afgelopen half jaar een film in de bioscoop te hebben bezocht. Daarnaast had iets meer dan de helft van de studenten (58%) in de afgelopen 6 maanden een optreden van een artiest of artiestengroep bezocht. Ook een festival of van een theatervoorstelling werd door ongeveer de helft (respectievelijk 46% en 49%) van de studenten bijgewoond in het afgelopen 6 maanden. In 2024 geven groepen van studenten van vergelijkbare (relatieve) grootte aan deze activiteiten te hebben ondernomen in het afgelopen half jaar. Voor het eerst werd er ook gevraagd of ze in de afgelopen tijd een museum of dierentuin hadden bezocht. Dat bleek het geval te zijn. Respectievelijk 63% en 55% van de studenten heeft in de afgelopen 6 maanden een museum en dierentuin bezocht. Uit de resultaten blijkt verder dat de frequentie waarop studenten deze receptieve culturele activiteiten bezoeken, op een aantal keer per jaar ligt. Een bioscoop wordt het vaakst maandelijks bezocht door studenten.

108 Deze activiteit is bij de 0-meting niet aan de studenten voorgelegd.

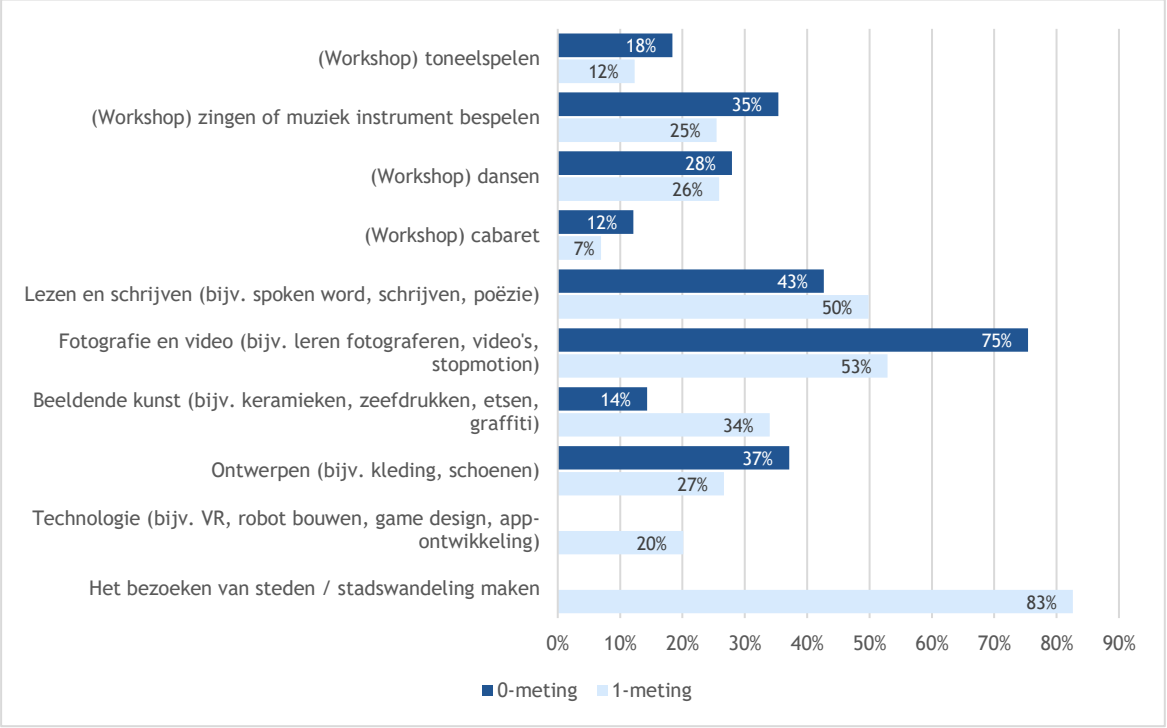

*Figuur 4.3: Welke activiteiten heb je in de afgelopen 6 maanden ondernomen in **je vrije tijd**? Percentage 'ja' (enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting)*

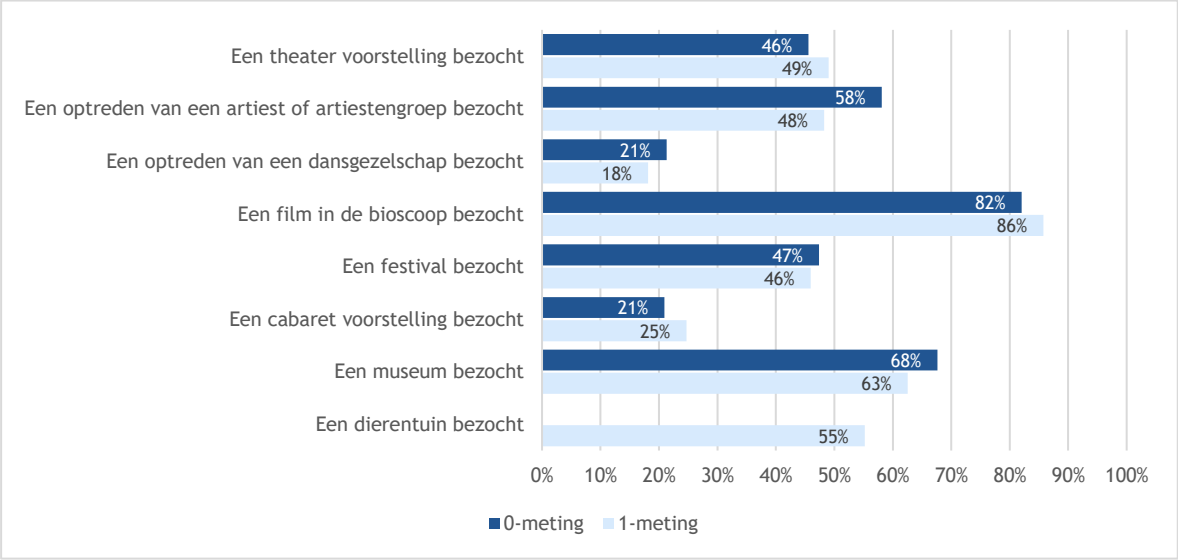

*Figuur 4.4: Welke activiteiten heb je in de afgelopen 6 maanden bijgewoond in **je vrije tijd**? Percentage 'ja' (enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting)*

De helft van de docenten verwachtte in 2023 dat mbo-studenten vaker (zelf) culturele activiteiten gaan ondernemen met behulp van de MBO Cultuurkaart. In 2024 geeft 42 procent van de docenten aan dat ze verwachten dat studenten hierdoor vaker activiteiten gaan ondernemen. Een groter deel (58%) verwacht daarentegen dat de frequentie niet zal veranderen (in 2023 was dit 45%). Deze docenten geven aan dat ze verwachten dat de studenten niet vaker activiteiten gaan ondernemen met behulp van de MBO Cultuurkaart

omdat het aanbod voor studenten duur blijft, ze (te) druk zijn met andere zaken zoals bijbaantjes, vrienden, familie, opleiding, stage etc. en weinig interesse hebben in culturele activiteiten.

In 2024 worden culturele activiteiten in de vrije tijd het vaakst door studenten ondernomen omdat het leuk is (25%), om te ontspannen (20%), om nieuwe dingen te leren (15%) en omdat het interessant is (15%). Andere ideeën krijgen (10%) en andere mensen ontmoeten (3%) zijn het minst vaak redenen om dergelijke activiteiten te ondernemen.

Belemmeringen voor studenten om deel te nemen aan culturele activiteiten zien docenten vooral in de kosten ervan, onbekendheid, reisafstand en planning. Studenten geven zelf ook vaak de kosten als reden, onbekendheid en geen tijd hebben. Korting op activiteiten en meer bekendheid door voorlichting en promotie, zowel aan studenten als een docenten zouden manieren zijn om de cultuurparticipatie te verhogen, volgens studenten en docenten (bron: open antwoorden 1-meting studenten en docenten).

4.4 Samenvatting met betrekking tot de resultaten van de inzet van CJP

In dit hoofdstuk is antwoord gegeven op onderzoeksvraag 2: In welke mate dragen de activiteiten van CJP bij aan het behalen van de doelstellingen van de pilot?

Versterken cultuuronderwijs en stimuleren culturele ontwikkeling in het mbo

Overall wordt een groot deel van de culturele activiteiten op de mbo-instellingen betaald met het MBO Cultuurkaartbudget. Bij ongeveer een op de vijf MBO-instellingen wordt minimaal tachtig procent van alle culturele activiteiten gefinancierd vanuit het MBO Cultuurkaardbudget (18%); in de meeste andere gevallen gaat het om veertig tot tachtig procent van de culturele activiteiten (60%). In driekwart van de gevallen is het MBO Cultuurkaartbudget beschikbaar voor studenten van alle opleidingen (74%).

Aanbod

Het aanbod op de CJP-marktplaats voor mbo-studenten (educatie.cjp.nl) is voor het grootste deel gericht op kunstvakken, gevolgd door maatschappijvakken en algemeen vormende vakken. Deze verhoudingen komen nagenoeg overeen met de activiteiten die in het vo worden aangeboden. De registratie sluit dan ook vooral aan op het vo, het label burgerschapsonderwijs (waar cultuuronderwijs vaak onder wordt geschaard in het mbo) komt niet voor in deze registratie.
Wanneer studenten met school culturele activiteiten ondernemen, dan is dat het vaakst creatieve foto's of film maken of een stad bezoeken of stadwandeling maken. Verder gaat ongeveer een derde ook met school naar de film, het theater of museum.

Draagvlak voor verdere inbedding van cultuuronderwijs

Een ruime meerderheid van de docenten geeft de voorkeur aan een gezamenlijk uitje buiten de deur naar een culturele instellingen en/of een voorstelling of workshop op school in een lesuur (respectievelijk 88% en 86%). Activiteiten in de vrije tijd van studenten (op school of buiten school) hebben niet vaak de voorkeur van docenten.
Uit de interviews kwam naar voren dat het cultuurkaartbudget bij meerdere mbo's het cultuuronderwijs heeft aangejaagd. Dit kwam naar voren uit interviews.

Bibliotheek en dossier

Twee op de drie budgethouders zijn bekend met de CJP Marktplaats en met het Cultuurkaartdossier voor studenten. Een derde van hen zegt dat de CJP Marktplaats ook wordt gebruikt. Het Cultuurkaartdossier werd slechts door een enkele respondent gebruikt. Met het docentenportaal (bibliotheek) zijn de meeste respondenten bekend; deze wordt volgens een derde van hen ook gebruikt binnen de mbo-instelling.
Het gebruik van de infrastructuur van CJP om culturele activiteiten te boeken blijkt echter voor cultuuraanbieders soms lastig, zo bleek uit de enquête en interviews met budgethouders. Zij moeten soms veel tijd besteden aan een aanvraag.

Verwachtingen voor de toekomst

Het overgrote deel van de budgethouders verwacht dat de mbo-instelling waar zij werkzaam zijn opnieuw zal deelnemen wanneer de regeling zal worden verlengd. Bovendien wordt in de interviews benadrukt dat er sowieso meer tijd nodig is om de MBO Cultuurkaart en de mogelijkheden voor culturele activiteiten onder de aandacht te (blijven) brengen bij docenten, om activiteiten een plek te geven in de onderwijsprogramma's en om het budget te besteden.

Passend aanbod vanuit de culturele sector

In alle disciplines is het aantal aangeboden culturele activiteiten dat geschikt is voor het mbo sterk toegenomen ten opzichte van de 0-meting. Theater en beeldende kunst zijn activiteiten die het meest worden aangeboden. Docenten vinden culturele activiteiten die draaien om beroepsvaardigheden en die een bepaald thema bespreekbaar maken het vaakst passen bij hun lessen, maar ook gezamenlijke uitjes om de sfeer te verbeteren en activiteiten om creativiteit te ontwikkelen vindt (ruim) de helft passen bij hun lessen. Docenten denken dat activiteiten waarbij het draait om de beroepsvaardigheden, niet alleen het beste passen bij hun lessen of vak, maar studenten ook het meest zullen aanspreken, maar ook de andere typen activiteiten spreekt volgens de (meer dan de) helft van de docenten studenten aan.

Verhogen cultuurparticipatie

De cultuurparticipatie van mbo-studenten kan ook buiten het onderwijs om verhoogd worden, door inzet op het ondernemen van culturele activiteiten in de vrije tijd. In de afgelopen zes maanden hebben studenten in hun vrije tijd het vaakst een activiteit ondernomen op het gebied van fotografie en video en/of een stad bezocht/ stadswandeling gemaakt. Wat betreft receptieve culturele activiteiten zijn ze het vaakst naar een film in de bioscoop geweest of hebben ze een museum bezocht. Het is op basis van deze metingen nog niet goed mogelijk om vast te stellen of er sprake is van een toegenomen cultuurparticipatie. Bij de 1-meting denkt ongeveer 40 procent van de docenten dat studenten vaker culturele activiteiten zullen gaan ondernemen, meer de helft denkt dat dit niet zal veranderen.
Belemmeringen voor studenten om deel te nemen aan culturele activiteiten zien zowel studenten als docenten vooral in de kosten en onbekendheid. Studenten geven ook aan dat ze er geen tijd voor hebben. Korting op activiteiten en meer bekendheid door voorlichting en promotie, zowel aan studenten als een docenten zouden volgens hen manieren zijn om de cultuurparticipatie te verhogen.

5 Resultaten behoeften van docenten, studenten en hun omgeving

In dit hoofdstuk gaan we in op de behoeften van studenten en hun omgeving (zoals ouders/verzorgers) én van docenten op het mbo, als het gaat om het ondernemen van culturele activiteiten (onderzoeksvraag 3). Omdat het thema passend aanbod naar aanleiding van onderzoeksvraag 1 al in hoofdstuk 3 is besproken, wordt in dit beknopte hoofdstuk waar relevant naar dit hoofdstuk verwezen.

5.1 Aanwezigheid passend aanbod (deelvraag 3a)

Kwantiteit aanbod

Studenten gaven in de 1-meting aan dat ze het liefst een groter aanbod zien op het gebied van stedenbezoek, festivals en video en fotografie (door resp. 42%, 39% en 36%, tabel 5.1). Dans (workshops en optredens) en workshops toneelspelen worden het minst gemist in het culturele aanbod (door resp. 3% en 8% van de studenten). Het gaat hier om aanbod in het algemeen, dus het kan zowel gaan om aanbod voor activiteiten met school of privé.

Tabel 5.1: Welk cultureel aanbod mis je? (bron: enquêtes mbo-studenten, 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Beeldende kunst (bijv. keramiek, zeefdrukken, etsen, graffiti)	64	23%	16	23%
Deelnemen aan een cabaretvoorstelling	14	5%	-	-
Deelnemen aan een workshop cabaret	15	5%	2	2%
Een cabaretvoorstelling bezoeken op school zien	51	18%	13	19%
Een film in de bioscoop zien op school zien	87	31%	21	29%
Een museum bezoeken	67	24%	15	22%
Een optreden van een artiest of artiestengroep bezoeken op school zien	117	42%	19	27%
Een optreden van een dansgezelschap bezoeken op school zien	36	13%	2	3%
Een theatervoorstelling bezoeken op school zien	71	26%	16	23%
Een workshop dansen	44	16%	2	3%
Een workshop toneelspelen	32	12%	6	8%
Een workshop zingen of muziekinstrument bespelen	47	17%	10	14%
Fotografie en video (bijv. leren fotograferen, video's, stop motion)	92	33%	26	36%
Het bezoeken van steden, stadswandeling maken	-	-	29	42%
Lezen en schrijven (bijv. spoken word schrijven, poëzie)	37	13%	12	16%
Naar een festival gaan	108	39%	27	39%
Ontwerpen (bijv. kleding, schoenen)	58	21%	18	25%
Technologie (bijv. VR, robotbouwen, game design, app ontwikkeling)	-	-	12	17%
Anders …	14	5%	-	-
Geen van deze	-	-	12	17%
Totaal	277	100%	71	100%

Kwaliteit

In § 3.2 is ingegaan op de passendheid van het aanbod volgens studenten. De ***aansluiting*** van het culturele aanbod[109] bij de ***behoeften en interesses*** van de studenten, kreeg van de doelgroep zelf gemiddeld een 6,7 in 2023. In 2024 zijn de studenten nagenoeg net zo positief met gemiddeld een 6,9. Ongeveer een derde van de mbo-studenten vindt dat het aanbod bij hen als mbo-student past (figuur 3.5). Ongeveer een op de vijf vindt het niet passend en de rest, zo'n 40 procent reageert neutraal op deze stelling. Ook zegt ongeveer een vijfde dat het aanbod niet aansluit bij hun interesses, maar een groter deel is het oneens met deze stelling. Kortom, het gemiddelde rapportcijfer dat de studenten geven is (ruim) voldoende maar de reactie op de stellingen in de enquête geven een enigszins verdeeld beeld.
Docenten hebben een beeld van activiteiten die studenten zouden aanspreken dat aansluit op hun idee over welke activiteiten bij hun lessen zouden passen. Dat beeld is overigens vrij breed en gaat over activiteiten die draaien om beroepsvaardigheden maar ook om uitjes om de sfeer te verbeteren, creativiteit te ontwikkelen of – in iets mindere mate – een activiteit om een thema bespreekbaar te maken.

In de eerste interviewronde waren sommige geïnterviewde budgethouders nog kritisch op het aanbod en vonden dat er soms weinig wordt gedaan om het mbo specifiek te betrekken en te informeren en het goed te laten aansluiten op de verschillende interesses en niveaus die er zijn. Met de geïnterviewden in het tweede ronde is gesproken over de passendheid van het aanbod dat ze via CJP kunnen boeken. Degenen die het aanbod kennen zijn hier allen positief over. Bovendien is men te spreken over de mogelijkheid om ander aanbod toe te voegen.

Aanbod op locatie is voor scholen in de regio erg wenselijk, zo blijkt uit de eerste ronde interviews: in de stad kan er vaak al meer gebruik gemaakt worden van culturele voorzieningen dan in de regio. Het kan helpen als CJP actief regionaal de boer op gaat om culturele instellingen die al lid zijn te activeren (informatie op de website zetten) en anderen te benaderen: de meerwaarde van CJP in de regio wordt door meerdere instellingen benadrukt. Voor andere instellingen fungeert CJP soms een beetje als "administratief doorgeefluik" van geld: in dit geval heeft school zelf al de coördinatoren/contactpersonen met voelsprieten in de regio. In de tweede ronde wordt eveneens gewezen op het belang van regionaal aanbod maar wordt ook juist aangegeven dat het aanbod van CJP ze juist heeft laten zien wat er verder voor interessant aanbod is buiten de regio, of aanbieders die op de onderwijsinstelling komen en dat de MBO Cultuurkaart ze financieel de mogelijkheid geeft om ook die activiteiten te kiezen.
Uit een gesprek met Ouders & Onderwijs, die ook ouders met kinderen in het mbo vertegenwoordigen, komt naar voren dat ouders positief zijn over de mogelijkheden van de MBO Cultuurkaart en het positief vinden dat er meer aandacht komt voor cultuur in het mbo. Daarbij is het belangrijk dat de mbo-instelling cultuur faciliteert. Zo is er een mbo-instelling die de MBO Cultuurkaart gebruikt om culturele activiteiten in de introductie te organiseren. Zo maken studenten aan het begin van de opleiding kennis met culturele activiteiten en de mogelijkheden van de kaart. Dat stimuleert studenten ook om vervolgens de kaart ook privé te gebruiken. Bovendien werken de kortingen drempelverlagend, zeker voor ouders met beperkte financiële middelen.

5.2 Informatiebehoefte en - aanbod (deelvraag 3b)

Deze paragraaf gaat in op de informatievoorziening aan, en informatiebehoefte van mbo-studenten, mbo-docenten en ouders/verzorgers van mbo-studenten. We hebben hiervoor gebruik gemaakt van de interviews.

109 Het culturele aanbod in het algemeen, dus niet alleen het aanbod dat wordt aangeboden op de website van CJP.

Informatievoorziening

Er zijn twee rondes interviews gehouden. In de eerste ronde is er gesproken met budgethouders die de rol van kartrekker vervullen bij mbo's die in een vroeg stadium hebben besloten mee te doen met de MBO Cultuurkaart. Deze budgethouders waren over het algemeen positief over het culturele aanbod en de mate waarin de mbo-instellingen werd geïnformeerd (door CJP en vanuit het eigen netwerk) over mogelijke culturele activiteiten die ze met de MBO Cultuurkaart zouden kunnen ondernemen.
Deze tevredenheid over de informatievoorziening hangt mogelijk samen met het feit dat deze respondenten al tamelijk goed op de hoogte waren van het culturele aanbod in de regio, waardoor deze scholen mogelijk ook gemakkelijker de stap zetten om mee te doen, en zo als eersten van start konden met de MBO Cultuurkaart. Uit de tweede ronde interviews kwamen ook andere geluiden.

Hoewel men in de tweede ronde interviews te spreken is over het ruime en diverse aanbod van CJP zijn geïnterviewden enigszins kritisch over de presentatie van het aanbod op de website. Deze vindt men weinig overzichtelijk, onder meer omdat niet in een oogopslag is te zien wat de locatie is en er niet goed op locatie kan worden gezocht. Dit is een belangrijk gegeven voor mbo-instellingen die verspreid over het hele land zijn gevestigd en soms specifiek op zoek zijn naar activiteiten in de regio. Ook wordt enkele keren aangegeven dat de mogelijkheid om met voor CJP nieuwe aanbieders in zee te gaan wordt gewaardeerd maar dat dit soms wel veel werk met zich meebrengt. Het vraagt namelijk ook actie van de nieuwe aanbieder die zich via de website moet aanmelden. Dat vinden sommigen ingewikkeld en/of het blijft liggen waardoor de budgethouder er achteraan moet en moet ondersteunen bij de aanmelding.

Degenen die persoonlijk contact hebben met CJP ervaren dit als prettig, maar aan de andere kant zijn er ook budgethouders die het lastig vinden om in contact te komen met CJP, omdat ze bijvoorbeeld geen contactpersoon of telefoonnummer hebben en hun vragen alleen via e-mail kunnen stellen.

Daarnaast werd verschillende keren aangegeven dat docenten nu zelf zoeken naar activiteiten op de website maar dat het ook stimulerend zou kunnen werken als budgethouders of docenten actief benaderd worden met bijvoorbeeld een nieuwsbrief met nieuw aanbod en updates (het bestaan de nieuwsbrief blijkt dus niet bij alle geïnterviewden bekend). Of dit via de instelling/budgethouder of de docenten zou moeten lopen, daarover wordt verschillend gedacht. Een budgethouder geeft aan dat CJP e-mailadressen van actieve docenten zou kunnen gebruiken om hen actief te benaderen. Enkele andere budgethouders zouden de informatievoorziening liever vanuit de mbo-instelling laten lopen, omdat docenten al zoveel mails krijgen.

De budgethouders zijn op dit moment vooral bezig met het bereiken van docenten. Ze zijn niet bekend met eventuele informatievoorziening vanuit CJP aan studenten en geven dit op dit moment ook geen prioriteit. Niettemin zien enkelen wel mogelijkheden om het aanbod (van activiteiten buiten school) onder de aandacht van studenten te brengen, bijvoorbeeld door aan de mbo-instelling video's of andere online content aan te leveren die op de mbo-instelling kan worden gebruikt voor bijvoorbeeld het intranet of docenten in hun les kunnen laten zien. En om studenten direct te bereiken worden sociale media als TikTok en Instagram genoemd.

Ook kan er ingezet worden op bekendmaking bij de introductieweek. Verder merkt men dat een fysieke reminder vaak beter werkt dan een online bericht op intranet (bijv. een flyer met een QR-code). In ieder geval ziet men mogelijkheden om de informatievoorziening aan studenten en docenten te verbeteren.

5.3 Samenvatting met betrekking tot de behoeften van docenten, studenten en hun omgeving

In dit hoofdstuk is ingegaan op de behoeften van studenten en van docenten op het mbo, als het gaat om het ondernemen van culturele activiteiten (onderzoeksvraag 3). Omdat het thema passend aanbod naar aanleiding van onderzoeksvraag 1 al in hoofdstuk 3 is besproken, is in dit beknopte hoofdstuk waar relevant naar dit hoofdstuk verwezen.

Aanwezigheid passend aanbod

Studenten gaven in de 1-meting aan dat ze het liefst een groter aanbod zien op het gebied van stedenbezoek, festivals en video en fotografie. Dans (workshops en optredens) en workshops toneelspelen worden het minst gemist in het culturele aanbod. Het gaat hier om aanbod in het algemeen, dus het kan zowel gaan om aanbod voor activiteiten met school of privé. Studenten geven de aansluiting van cultureel aanbod op hun behoeften en interesses gemiddeld een (ruime) voldoende (6,9). Gevraagd of ze het aanbod bij hen als mbo-student vinden passen geeft echter maar een derde aan dat ze het met deze stelling eens zijn.

Docenten hebben een beeld van activiteiten die studenten zouden aanspreken dat aansluit op hun idee over welke activiteiten bij hun lessen zouden passen. Dat beeld is overigens vrij breed en gaat over activiteiten die draaien om beroepsvaardigheden maar ook om uitjes om de sfeer te verbeteren, creativiteit te ontwikkelen of – in iets mindere mate – een activiteit om een thema bespreekbaar te maken.
Waar in de eerste interviewronde sommige geïnterviewden enigszins kritisch waren over het aanbod, zijn de geïnterviewden in de tweede interviewronde positief over de passendheid van het aanbod dat ze via CJP kunnen boeken en over de mogelijkheid om ander aanbod toe te voegen. In de interviews komt zowel het belang van passend regionaal aanbod naar voren, als de mogelijkheden die het MBO Cultuurkaartbudget biedt om juist activiteiten buiten de regio te vinden, te bezoeken of naar school te halen.

Informatiebehoefte en -aanbod

Mbo-instellingen zijn op dit moment wat betreft het cultureel aanbod en de MBO Cultuurkaart vooral bezig met het bereiken van docenten (en minder met het bereiken van studenten). In de eerste interviewronde is vooral gesproken over de uiteenlopende inzet van CJP op de informatievoorziening aan de mbo-instellingen. In de tweede interviewronde zijn er naast positieve woorden ook wat kritische opmerkingen. Dit betreft met name de presentatie van het aanbod op de website, het aanmelden van nieuwe activiteiten en de mogelijkheden voor direct contact met CJP. Verder ziet men nog mogelijkheden om de informatievoorziening aan zowel docenten als studenten te versterken. In de aanbevelingen wordt hierop teruggekomen.

6 Resultaten doeltreffende en doelmatige inzet van middelen

Hoofdstuk 6 geeft inzicht in hoe subsidiemiddelen aan CJP zo doeltreffend en doelmatig mogelijk kunnen worden besteed, om de doelstellingen van de pilot van de MBO Cultuurkaart (met budget) te behalen. Bij het verschijnen van de eerste twee tussennotities waren deze resultaten nog niet te beschrijven, omdat een deel van de mbo-instellingen pas net was aangesloten en er pas een beperkt aandeel van het cultuurkaartbudget was besteed aan culturele activiteiten. Per 1 januari 2024 konden er geen nieuwe studenten meer worden aangemeld. In de derde tussennotitie is een eerste balans opgemaakt.

Ook de hier gerapporteerde cijfers tonen een *voorlopige* balans. Immers; deelnemende scholen hebben nog tot eind 2024 om het cultuurkaartbudget te besteden (ook aan activiteiten die nog in de tweede helft van studiejaar 2024-2025 plaats zullen vinden).

Hieronder lichten we nogmaals kort toe waar het uiteindelijk om draait als het gaat om doeltreffendheid en doelmatigheid (§6.1) en geven we de doelstellingen (§6.2) en reeds bekende kengetallen weer (§6.3).

6.1 Doeltreffendheid en doelmatigheid (deelvraag 4.1)

Voor wat betreft *doeltreffendheid* richten we ons hier op het bepalen van de mate waarin de doelstellingen dankzij de inzet van de subsidie zijn gerealiseerd. Bij het evalueren van de *doelmatigheid* gaat het om de vraag in hoeverre de kosten in verhouding staan tot het bereiken van de doelstellingen.

Doeltreffendheid zegt (alleen) iets over de mate waarin een beoogd doel bereikt wordt, onafhankelijk van de inspanningen die dat kost: het gaat erom of de resultaten in lijn zijn met wat men voor ogen had. Doelmatigheid is een complexer begrip en gaat om de verhouding tussen het resultaat en de kosten die dit met zich meebrengt, zowel in termen van geld als in termen van inspanningen; '*de mate waarin het optimale effect tegen zo min mogelijk kosten en ongewenste neveneffecten wordt bewerkstelligd*'[110]. Er is wel een duidelijke relatie met doeltreffendheid: iets wat niet doeltreffend is, is per definitie ook niet doelmatig.

Voor het bepalen van de doeltreffendheid en doelmatigheid maken we onderscheid tussen doelstellingen op het vlak van de output en de outcome. Zo kunnen *output*-doelstellingen geformuleerd zijn over het type activiteit, in dit geval het activeren en gebruiken van de MBO Cultuurkaart met budget, het ondernemen van culturele activiteiten en het ontwikkelen van passend aanbod door de culturele sector. *Outcome*-doelstellingen liggen op het vlak van de beoogde effecten, in dit geval meer bezoek van mbo-studenten aan culturele sector, het bestaan van passend (cultuureducatief) aanbod voor mbo-studenten en het stimuleren van culturele ontwikkeling van studenten. De doeltreffendheid van de subsidie kan ook op deze twee niveaus worden bepaald: 1) in hoeverre zijn de activiteiten (output) uitgevoerd dankzij de subsidie en 2) in hoeverre zijn de beoogde effecten bereikt dankzij de subsidie.

Voor de pilot MBO Cultuurkaart zijn geen harde kwantitatieve doelstellingen beschreven. Wel heeft CJP in de subsidieaanvraag scenario's beschreven met voor deze pilot maximaal haalbaar geschatte aantallen, deze staan schematisch uitgewerkt in §6.2.

110 Ministerie van Financiën (2022). Handreiking beleidsdoorlichtingen. Geraadpleegd op 27-09-2022 via https://archief.rijksfinancien.nl/handreiking-beleidsdoorlichtingen?language_content_entity=nl

6.2 Doelstellingen MBO Cultuurkaart

Bij aanvang van de pilot werd uitgegaan van een totaal aantal mbo-studenten van 495.000[111]. Voor de gehele pilot had OCW initieel € 4.114.500,- beschikbaar gesteld om te besteden als cultuurkaartbudget (en een deel voor marketing en onderzoek) en daarnaast jaarlijks € 715.000,- voor de projectkosten van CJP voor de uitvoering van de MBO Cultuurkaart. Scholen konden MBO Cultuurkaartbudget aanvragen voor hun studenten tot eind 2023[112].

Voor de MBO Cultuurkaart zijn er geen concrete kwantitatieve doelen gesteld. Wel zijn er 'kritische succesfactoren' geformuleerd in de subsidieaanvraag van CJP:

1. De MBO Cultuurkaart met een geoormerkt budget draagt bij aan de verhoging van het aantal culturele activiteiten op school en in de les.
2. Met het budget komt de student met meerdere vormen van kunst en cultuur in aanraking die (soms) ook buiten de persoonlijke interesse liggen.
3. De techniek en infrastructuur zorgt ervoor dat docenten zonder tussenkomst van derden contact kunnen leggen met deelnemende culturele instellingen en activiteiten makkelijk kunnen boeken en betalen (emancipatie van de docent).

Uit voorgaande hoofdstukken komt duidelijk naar voren dat aan succesfactoren 1 en 2 wordt voldaan. Ten aanzien van punt 3 kan worden gesteld dat de techniek hierin voorziet. Echter, bij een groot deel van de mbo-instellingen doet de budgethouder de boekingen fungeert als kartrekker om culturele activiteiten vanuit de instelling mogelijk te maken. Ter illustratie: van alle 108 culturele activiteiten die in maart 2024 zijn ondernomen, zijn er 24 (22%) door docenten geboekt en 84 (88%) door budgethouders. Voor een deel van de docenten/opleidingen is het nog niet vanzelfsprekend om culturele activiteiten op te nemen in het onderwijsprogramma. De budgethouders spelen hierbij een faciliterende en aanjagende rol. Dit verloopt dus iets anders dan vooraf was beoogd, maar dit lijkt geen probleem.

Om de doeltreffendheid ook kwantitatief te kunnen benaderen, gaan we uit van scenario's die CJP heeft uitgewerkt in de subsidieaanvraag (d.d. 29 september 2022). In dit scenario ging CJP uit van deelname van 375.000 studenten (ongeveer 75% van het totale aantal mbo-studenten), waarvan voor zeventig procent (262.500 studenten) collectief budget en voor dertig procent (112.500 studenten) individueel budget wordt aangevraagd. Van het totaal van individueel en collectief budget wordt in dit scenario negentig procent aan culturele activiteiten besteed. De bijdragen en bestedingen staan als 'Oorspronkelijk scenario' in onderstaand overzicht samengevat.

In september 2023 diende CJP een aangepaste begroting in voor de pilot. Daarin werd het scenario op enkele punten bijgesteld (dit is verwerkt als 'Aangepast scenario' in tabel 6.1):

- een kleiner aantal aangemelde studenten van 375.000 naar 360.000[113];
- het maximaal te verwachten cultuurkaartbudget daalde daarmee met € 157.500,- naar € 3.780.000,-;
- meer aanmeldingen met collectief budget, maar niet geoperationaliseerd.

111 Het actuele aantal studenten in bekostigde en niet-bekostigde diplomagerichte mbo-opleidingen bedroeg in oktober 2023 479,5 duizend. Onderwijs in cijfers, geraadpleegd op 1-11-2024, van: https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/studenten

112 In de praktijk bleek het administratieve proces in enkele gevallen langer te duren, waardoor er ook na 1-1-2024 nog mutaties zijn in het aantal aanmeldingen.

113 Dit aantal is gebaseerd op een 'realistisch' scenario van 300.000 studenten plus een veiligheidsmarge van 20%, bron: OCW: Wijziging verlening projectsubsidie Pilot MBO Card met budget, d.d. 4-12-2023

Door in §6.3 deze verwachtingen naast de gerealiseerde aantallen aanmeldingen en bestedingen te zetten, kan inzichtelijk worden gemaakt in hoeverre de verwachtingen zijn gerealiseerd.

Tabel 6.1: Overzicht van de verwachtte bijdragen aan, en bestedingen met de MBO Cultuurkaart

	Oorspronkelijk scenario en begroting CJP		Aangepast scenario en begroting CJP sept 2023	
Totaal aantal studenten	375.000 studenten		360.000 studenten	
Bijdrage scholen aan collectief budget	262.500 studenten	€ 2.756.250,-	252.000 studenten	€ 2.645.000,-
Bijdrage OCW collectief budget		€ 2.756.250,-		€ 2.645.000,-
Totaal beschikbaar collectief budget		**€ 5.512.500**,-		€ 5.292.000,-
Bestedingen aan culturele activiteiten[114]	90%	€ 4.961.250,-	90%	€ 4.762.800,-
waarvan voor projectkosten CJP*		* € 248.063,-		* € 238.140,-
Bijdragen scholen individueel budget[115]*	112.500 studenten	* € 281.250,-	108.000 studenten	* € 270.000,-
Bijdrage OCW individueel budget		€ 1.181.250,-		€ 1.134.000,-
Totaal beschikbaar individueel budget		**€ 1.181.250**,-		**€1.134.000**,-
Bestedingen aan culturele activiteiten (%)	90%	€ 1.063.125,-	90%	€ 1.020.600,-
waarvan voor projectkosten CJP*		* € 53.156,-		* € 51.030,-

* Bedragen die geen onderdeel zijn van het cultuurkaartbudget zijn met * aangegeven, deze maken deel uit van de projectkosten/bedrijfsvoering van CJP

6.3 Financiële opbrengsten

In tabel 6.2 worden de gerealiseerde opbrengsten tot nu toe vergeleken met de scenario's uit tabel 6.1. We gaan in eerste instantie uit van het oorspronkelijke scenario, om zo uitspraken te kunnen doen over de mate waarin de (financiële) scenario's van de pilot MBO Cultuurkaart met budget zijn uitgekomen.

Er kunnen op dit moment geen nieuwe studenten meer worden aangemeld: dat betekent dat het totaal beschikbare cultuurkaartbudget niet meer zal veranderen. Wel kan het cultuurkaartbudget nog worden besteed tot eind 2024. Het is daarmee de verwachting dat de bestedingen de komende maanden nog zullen toenemen.

In tabel 6.2 staan de aantallen deelnemende studenten op dit moment, met de bijbehorende collectieve cultuurkaartbudgetten samengevat.

Uit de kengetallen die door CJP zijn aangeleverd valt af te leiden dat hiervan op dit moment[116], cumulatief, door mbo-scholen ruim € 2,5 miljoen is geïnvesteerd in de MBO Cultuurkaartbudgetten. Eenzelfde bedrag is door OCW bijgedragen. Ongeveer vijf procent van het cultuurkaartbudget is bijgedragen door 'derden' (voornamelijk FCP). Daarmee is er binnen deze pilot cumulatief in totaal € 5,6 miljoen beschikbaar gekomen voor culturele activiteiten met de MBO Cultuurkaart. Dit budget was grotendeels beschikbaar als collectief budget; € 5,4 miljoen. Het totaal beschikbare individuele cultuurkaartbudget bedroeg € 0,2 miljoen (7% van alle deelnemende studenten; 4% van alle Nederlandse mbo-studenten). Omdat de aanmeldingen inmiddels zijn gesloten, zullen deze cijfers niet meer veranderen.

114 Van elke besteding aan culturele activiteiten is 5% voor de bedrijfsvoering van CJP.

115 Bij een individuele cultuurkaart leggen scholen geen cultuurkaartbudget in, maar betalen zij wel een bijdrage van €2,50 aan administratiekosten per student. Deze bijdrage telt niet mee bij het beschikbare cultuurkaartbudget.

116 Peildatum: 17 september 2024

Op de laatste peildatum (17 september 2024) is er van het beschikbare (grotendeels collectieve) cultuurkaartbudget 36 procent (€1.994.187,-) besteed aan culturele activiteiten. Dit is een toename ten opzichte van de eerdere peildata (sept-23: 7% en nov-23: 10%, mei-24: 25%).

Kijkend naar deelname aan de MBO Cultuurkaart ging het oorspronkelijke scenario uit van een bereik van 375.000 studenten (75% van alle mbo'ers). Uiteindelijk wordt in deze pilot 55 procent van alle mbo-studenten bereikt met de MBO Cultuurkaart. Dit betreft grotendeels collectieve cultuurkaartbudgetten.

Er blijkt minder vaak gekozen te worden voor de individuele kaart dan in de scenario's van CJP was voorzien (30%); voor slechts vier procent van de mbo-studenten zijn er individuele kaarten besteld door de mbo-instellingen. Van het individuele cultuurkaartbudget is bovendien slechts 0,05 procent (€99,-) besteed.

Voor een overzicht van de gerealiseerde opbrengsten voor de bedrijfsvoering van CJP zijn de bijdragen van OCW, de bijdragen vanuit de bestellingen voor culturele activiteiten (5% van elke bestelling) en de bijdragen van het FCP opgenomen in tabel 6.3. Tien procent van de bijdrage van FCP is voor projectkosten gereserveerd.[117] Het is bekend dat er naast FCP ook gemeenten extra financieel hebben bijgedragen aan de MBO Cultuurkaart; de gemeente Groningen deed dit via CJP. Andere bijdragen van gemeenten zijn niet uit de kengetallen van CJP af te leiden. Deze bijdragen van andere gemeenten verlopen via de mbo-instellingen.

In tabel 6.3 worden de oorspronkelijke projectbegroting voor de pilot MBO Cultuurkaart met budget en de in september 2023 bijgestelde begroting van CJP naast elkaar gepresenteerd[118]. Aanvankelijk was er €966.390 begroot voor de projectkosten van CJP voor de uitvoering van de pilot MBO Cultuurkaart. Die begroting is bijgesteld naar €837.245, omdat de verwachting ten aanzien van het aantal deelnemers naar beneden is bijgesteld en CJP extra heeft ingezet op acquisitie (het werven van scholen).

Tot nu toe zijn de opbrengsten voor de projectbegroting van CJP lager dan gepland. Door de lagere deelname aan de individuele cultuurkaart en het nog beperkte aandeel van het cultuurkaartbudget dat is besteed aan culturele activiteiten, vallen deze inkomsten lager uit dan CJP had begroot: op dit moment een verschil van €388.405,- ten opzichte van de aangepaste begroting. De inkomsten uit bestedingen van cultuurkaartbudgetten zullen naar verwachting nog toenemen, waardoor het uiteindelijke verschil kleiner zal zijn.

117 CJP: 1e Rapportage bijdrage Fonds voor Cultuurparticipatie, CJP maart 2024

118 Dit betreft: OCW: Verlening projectsubsidie Pilot MBO Card met budget, d.d. 1-11-2022 en OCW: Wijziging verlening projectsubsidie Pilot MBO Card met budget, d.d. 4-12-2023

Tabel 6.2: Gerealiseerde opbrengsten deelname MBO Cultuurkaart en cultuurparticipatie (opbrengsten die nog kunnen veranderen in de komende maanden zijn cursief weergegeven)

	Gerealiseerd per 17-9-2024
Deelname totaal (aantal studenten n en % van totale populatie)	263.516 (55%[119])
Totaal beschikbaar cultuurkaartbudget	€ 5.606.165,-
Totaal besteed cultuurkaartbudget	*€ 1.994.187 (36%)*
Deelname met collectief budget	
Deelname met collectief budget (aantal studenten n en % van totale populatie)	244.129 (51%)
Bijdrage scholen	€ 2.563.355.-
Bijdrage OCW	€ 2.563.355,-
Bijdrage derden	€ 275.892,-
Totaal beschikbaar collectief budget	€ 5.402.601,-
Culturele bestedingen met collectief budget	
Bestedingen aan culturele activiteiten (€ en % van totale budget)	*€ 1.994.088,- (37%)*
**waarvan 5% voor CJP*[120]	*€ 99.704,-*
Deelname met individueel budget	
Deelname met individueel budget[121] (aantal studenten, n en % van totale populatie)	19.387 (4%)
*Bijdrage scholen	€ 48.468,-
Bijdrage OCW	€ 203.564,-
Totaal beschikbaar individueel budget	€ 203.564,-
Culturele bestedingen met individueel budget	
Bestedingen aan culturele activiteiten (€ en % van totale budget)	*€ 99,- (0,05%)*
**waarvan 5% voor CJP*	*€ 5,-*

*) Bedragen die geen onderdeel zijn van het cultuurkaartbudget zijn met * aangegeven, deze maken deel uit van de projectkosten/bedrijfsvoering van CJP

119 Percentage gebaseerd op 479,5 duizend mbo-studenten in bekostigd en niet-bekostigde, diplomagerichte mbo-opleidingen in Nederland, geraadpleegd van: https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/middelbaar-beroepsonderwijs/studenten op: 30-9-2024.

120 Van elke besteding aan culturele activiteiten is 5% voor de bedrijfsvoering van CJP.

121 Bij een individuele cultuurkaart leggen scholen geen cultuurkaartbudget in, maar betalen zij wel een bijdragen van €2,50 aan administratiekosten per student.

Tabel 6.3: Gerealiseerde opbrengsten bedrijfsvoering CJP Pilot MBO Cultuurkaart (opbrengsten die mogelijk veranderen in de komende maanden zijn cursief weergegeven)

		Oorspronkelijk scenario en begroting	Aangepast scenario en begroting	Gerealiseerd per 17 sept 2024	Verschil t.o.v. Oorspronkelijke begroting	Verschil t.o.v. Aangepaste begroting
Bijdrage OCW (totaal)*		€4.114.500,-	€4.058.075,-	€2.528.558,-		
Waar-van:	*Bijdrage cultuurkaartbudgetten*	€3.937.500 (o.b.v. 375K studenten)	€3.780.000,- (o.b.v. 360K studenten)	€2.732.091,- ((€2.5K+ €0,2K)	- €1.205.409,-	- €1.047.889,-
	Onderzoekspanel en datarapportage	€77.000,-	€77.000,-	77.000,-	-	-
	Marketing en communicatie	€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-	-	-
	Eenmalige acquisitiekosten	-	€101.075,-	€101.075,-	+€101.075,-	-
Bijdrage FCP (10%)		-	-	€22.588,-	+ €22.588,-	+ €22.588,-
Bijdragen scholen individueel cultuurkaartbudget		€281.250,- (o.b.v. 112,5K studenten)	€270.000,- (o.b.v. 108K studenten)	€48.468,-	- €232.782,-	- €221.535,-
Waar-van:	5% bestedingen collectief budget	€270.000,-	€238.140,-	*€99.704,-*		
	5% bestedingen individueel budget	€238.140,-	€51.030,-	*€5,-*		*- €51.025,-*
	Totaal projectbegroting CJP	**€966.390,-**	**€837.245,-**	***€448.840,-***	*- €517.550,-*	*- €388.405,-*

*) De bestedingen van de jaarlijkse subsidie aan CJP voor projectkosten voor de MBO Cultuurkaart van € 715.000,- per jaar zijn niet in dit overzicht opgenomen. Ze zijn wel relevant voor de inschatting van de kosten in de toekomst.

Van bovenstaande posten is een bedrag van € 178.075,- gereserveerd voor eenmalige kosten; deze kosten zullen bij een voortzetting van de MBO Cultuurkaart wegvallen:

- onderzoekspanel en datarapportage € 77.000,-
- marketing en communicatie, € 100.000,-
- eenmalige extra kosten acquisitie € 101.075,-

De initiële projectkosten begroting is met € 101.075,- uitgebreid: dat heeft gezorgd voor een toename in deelnemende scholen en aangemelde studenten.

6.4 Samenvatting met betrekking tot de doeltreffende en doelmatige inzet van middelen

Doelstellingen MBO Cultuurkaart

In dit hoofdstuk hebben we de doeltreffendheid en doelmatigheid van de pilot MBO Cultuurkaart beschreven. Er is nagegaan in welke mate de doelstellingen dankzij de inzet van de subsidie zijn gerealiseerd (doeltreffendheid) en in hoeverre de gemaakte kosten in verhouding staan tot het bereiken van de doelstellingen (doelmatigheid). We maakten onderscheid tussen doelstellingen op het vlak van output en outcome. De doelstellingen op het vlak van output waren: het activeren en gebruiken van de MBO Cultuurkaart, het ondernemen van culturele activiteiten en het ontwikkelen van passend aanbod voor de culturele sector. Outcome-doelstellingen hebben betrekking op beoogde effecten: meer bezoek van mbo-studenten aan culturele sector, bestaan van passend (cultuureducatief) aanbod en het stimuleren van culturele ontwikkeling bij studenten.

Uit de analyse kwam naar voren dat de kritische succesfactoren, zoals opgesteld door CJP, deels of volledig zijn behaald: er is sprake van een verhoging van het aantal culturele activiteiten op de school en in de les,

studenten komen met meerdere vormen van kunst en cultuur in aanraking en er bestaat een (online) infrastructuur waarin docenten contact kunnen leggen met culturele instellingen. Dit wil echter nog niet zeggen dat dit contact altijd door de docenten zelf wordt gelegd. De praktijk laat zien dat er vaak tussenkomst (nodig) is van een budgethouders.

Met betrekking tot het aantal aanmeldingen van studenten voor de MBO cultuurkaart kan worden geconcludeerd dat ruim de helft van de mbo-studenten is bereikt (55%). De scenario's van CJP gingen uit van 75 en zeventig procent. De collectieve kaart wordt het vaakst gekozen en gebruikt; voor de individuele kaart lijkt minder animo, zowel onder mbo-instellingen, als onder studenten die hun individuele cultuurkaartbudget in de meeste gevallen niet gebruiken.

De bestedingen van het beschikbare budget lopen nog achter. In september 2024, de laatste fase van de pilotperiode, is slechts 37 procent van het beschikbare *collectieve* budget besteed aan activiteiten (en 63% is nog niet besteed). Van het individuele budget is een fractie besteed (en 99,95% is niet besteed). We kunnen daarmee stellen dat de inzet van de subsidie op dit vlak nog niet doeltreffend is. Dit kan verklaard worden door de timing van de pilot, en, met betrekking tot de individuele kaart, door het beperkte aanbod op dit moment. Studenten kunnen het individuele cultuurkaart budget op dit moment alleen inzetten om een "madiwodo-bioscoopkaart" te kopen. In § 7.2 gaan we in op deze en andere verklaringen voor de achterblijvende bestedingen.

De opbrengsten voor de projectbegroting van CJP zijn lager dan vooraf begroot. De bijdrage van het Ministerie van OCW aan de cultuurkaartbudgetten is in september 2024 €1.205.000 lager dan in de oorspronkelijke subsidieaanvraag was begroot. De administratieve bijdrage van scholen aan het individueel cultuurkaartbudget valt fors lager uit dan verwacht. De opbrengsten die volgen uit de bestedingen van het cultuurkaartbudget bedragen op peildatum 17 september 2024 €99.709,- (van de oorspronkelijk begrote € 508.140,-). Deze opbrengsten zullen nog toenemen als er meer culturele activiteiten worden geboekt in de komende maanden (tot 31-12-2024).

CJP heeft de voorgestelde projectwerkzaamheden volgens afspraak en conform begroting uitgevoerd. Er zijn geen aanwijzingen dat de pilot niet doelmatig is uitgevoerd.

Toekomstbeeld

CJP heeft de laatste jaren zwaar ingezet op de bekendheid van de MBO Cultuurkaart. Dat heeft veel inspanning gekost, en heeft er uiteindelijk in geresulteerd dat ruim drie kwart (78%) van de bekostigde mbo-instellingen zich heeft aangemeld voor de pilot.

Wanneer de MBO Cultuurkaart na de pilot-periode wordt voortgezet, zal CJP zich minder sterk in hoeven zetten op de bekendheid, maar wel op het betrokken houden van de mbo-instellingen. De eenmalige extra kosten voor acquisitie waren daarmee incidenteel, maar een deel van het marketing en communicatie-budget zal gereserveerd moeten worden voor het warmhouden van de contacten met de mbo-instellingen. De achterblijvende bestedingen (zoals toegelicht hierboven) onderstrepen de noodzaak van het onderhouden van contact met mbo-instellingen en vraagt inzet om mbo-instellingen te stimuleren daadwerkelijk activiteiten te ondernemen.

Het budget voor activiteiten dat beschikbaar is gesteld door OCW, heeft vele mbo-instellingen over de streep getrokken om deel te nemen aan de pilot en in te zetten op het versterken van het cultuuronderwijs. In interviews met mbo-instellingen kwam naar voren dat het in de bestaande onderwijsprogramma's lastig blijkt om – in een beperkte tijd - ruimte in te bouwen voor culturele activiteiten en cultuuronderwijs.

De verwachting is dat bij het wegvallen van budget vanuit OCW, ook de inzet van de mbo-instellingen op culturele activiteiten en cultuuronderwijs (weer) zal afzwakken.

De kosten die gemoeid zijn met voortzetting van de MBO Cultuurkaart hangen af van een aantal variabelen:
1. het aantal mbo-studenten waarvoor cultuurkaartbudget wordt aangevraagd;
2. de hoogte van het cultuurkaartbudget per student per jaar;
3. de projectkosten van CJP om de MBO Cultuurkaart uit te voeren.

Om scenario's te kunnen berekenen maken we hier per variabele enkele veronderstellingen:

Ad. 1. Hiervoor zijn schattingen gemaakt van de boven- en ondergrens van het aantal studenten waarvoor mbo-instellingen cultuurkaartbudget zullen aanvragen. De deelname in het vo (80% van de leerlingen) stellen we als bovengrens. Het is op dit moment niet waarschijnlijk dat er in het mbo voor méér studenten cultuurkaartbudget zal worden aangevraagd, dan op dit moment in het vo. Als bovengrens hanteren we daarom 400.000 deelnemende MBO studenten (80% van ca. 500.000 studenten) per jaar. Als ondergrens beschouwen we het (afgeronde) huidige aantal studenten waarvoor het cultuurkaartbudget is aangevraagd, dit komt neer op 263.500 (53% van 500.000).

Ad. 2. Er zijn op dit moment geen aanwijzingen dat het *collectieve* budget te laag of te hoog is. De aanbeveling is om de hoogte van de OCW-bijdrage aan het collectieve budget te handhaven op € 5,25 per student per jaar.

Ad. 3. CJP voerde de MBO Cultuurkaart afgelopen jaren uit voor een bedrag van € 715.000,- per jaar. De verwachting is dat deze kosten gelijk blijven.

Bovenstaande resulteert in twee toekomstscenario's; een minimum-scenario waarbij het aandeel deelnemende studenten op het huidige niveau blijft, en een maximumscenario waarin het aandeel deelnemende studenten toeneemt tot tachtig procent, het niveau van het vo. Het cultuurkaartbudget per kaart per jaar, en de projectkosten van CJP zijn constanten. Dit resulteert in de volgende uitkomsten:

Tabel 6.4: Inschatting van jaarlijkse kosten voortzetting van de MBO Cultuurkaart.

	Minimumscenario	Maximumscenario
Aandeel aangemelde studenten	53%, N = 263.500	80%, N = 400.000
Cultuurkaartbudget	€ 1.383.375,-	€ 2.100.000,-
Bedrijfsvoering CJP	€ 715.000,-	
Totale jaarlijkse kosten	€ 2.098.375,-	€ 2.815.000,-

7 Slothoofdstuk en aanbevelingen

De pilot MBO Cultuurkaart met budget is op dit moment in de laatste fase. De pilot loopt nog tot eind 2024. Het aantal deelnemende mbo-instellingen en studenten is nu bekend en verandert niet meer.
In de eerder verschenen derde tussennotitie uit juni 2024 zijn er richtinggevende uitspraken gedaan. Sindsdien zijn er geen verrassende ontwikkelingen geweest die tot aanpassingen in de richtinggevende uitspraken leiden. Zoals verwacht zijn er meer bestedingen gedaan, inmiddels is 37 procent van het budget besteed (een stijging van 12 procentpunt ten opzichte van de vorige peildatum).

Dit eindrapport is grotendeels gebaseerd op de herhaalde meting (0- en 1-meting) onder studenten, mbo-docenten en -studenten; een enquête onder budgethouders en kwalitatieve verdieping middels een twee rondes van interviews onder budgethouders. Parallel daar aan zijn er op verschillende peildata kengetallen opgevraagd bij CJP en is de beleidsreconstructie geactualiseerd.
Dit slothoofdstuk beschrijft eerst een samenvatting van de conclusies uit voorgaande hoofdstukken, dan richtinggevende uitspraken op basis van de doelstellingen van de pilot MBO Cultuurkaart met budget en sluit af met een opsomming van aanvullende aanbevelingen.

7.1 Conclusies

De conclusies zullen hieronder worden beschreven per hoofdvraag.

7.1.1 Het behalen van de doelstellingen

Hoofdvraag I: Zijn onderstaande doelstellingen (zie hieronder) uit de subsidieverlening behaald, betreffende zowel het binnenschoolse gebruik (cultuureducatie) als het buitenschoolse gebruik (cultuurparticipatie)? Zo ja, in welke mate/ Zo nee, waarom niet?

De drie doelstellingen van de MBO Cultuurkaart, zoals benoemd in § 1.1 zijn in het kort: meer cultuuronderwijs in het mbo, meer passend cultuuraanbod voor mbo'ers en meer cultuurparticipatie, deelname aan culturele activiteiten door mbo'ers. Alle drie de doelstellingen worden bereikt. Per doelstelling doen we enkele richtinggevende uitspraken.

Cultuureducatie - Meer cultuuronderwijs in het mbo

Hieronder vatten we de bevindingen over de hoeveelheid culturele activiteiten die is ondernomen met de MBO Cultuurkaart in het kader van onderwijs tot dusver samen. Daarover kan het volgende gezegd worden:

- De acquisitie door CJP voor is tamelijk succesvol geweest:
  - 59 mbo-scholen (alle bekostigde en twee niet-bekostigde mbo's) hadden interesse in de MBO Cultuurkaart met budget en hebben zich bij CJP aangemeld;
  - een groot deel van de (78%, N = 43) bekostigde mbo-instellingen doet mee en heeft geïnvesteerd in cultuurkaartbudget;
  - voor ruim de helft van de mbo-studenten is MBO Cultuurkaartbudget aangevraagd (55%, N = 263.516);
- budgethouders gaven het beschikbare budget als een van de belangrijke redenen om als mbo-instelling aan de MBO Cultuurkaart mee te doen;
- met het collectieve MBO Cultuurkaartbudget kunnen scholen gemakkelijker culturele activiteiten aanbieden als onderdeel van de mbo opleiding.

- uit de interviews met budgethouders kwam een duidelijk beeld naar voren: de MBO Cultuurkaart heeft bij de teams die er gebruik van maken een *boost* gegeven aan het cultuuronderwijs;
- de bestedingen van het cultuurkaartbudget lopen nog achter. Er is nog maar 36 procent van het totale cultuurkaartbudget besteed (in mei was dat 22%);
- er is door CJP beperkt ingezet op het individuele cultuurkaartbudget, weinig scholen vragen het aan, de mogelijkheden ervan zijn op dit moment beperkt tot het kopen van madiwodo-bioscoopkaartjes en studenten gebruiken de kaart amper;
- in de meeste gevallen ondernemen scholen nieuwe culturele activiteiten met de het budget van de MBO Cultuurkaart;
- in de meeste gevallen is het totale budget dat de school beschikbaar heeft voor kunst en cultuur door de MBO Cultuurkaart toegenomen;
- het cultuurkaartbudget kan interne bureaucratie bij mbo-scholen omzeilen, waardoor culturele initiatieven sneller van start kunnen;
- culturele activiteiten kunnen aan verschillende vakoverstijgende thema's worden gelinkt binnen het mbo zoals brede vorming, vitaliteit, welzijn en burgerschap; hier zou het aanbod eventueel meer op in kunnen spelen;
- het is belangrijk dat er binnen de mbo-school aanjagers zijn om docenten en opleidingen mee te krijgen om tijd vrij te maken in het rooster en culturele activiteiten in te bedden in het onderwijs;
- het blijkt bij de mbo-scholen ingewikkeld om cultuuronderwijs te integreren in het al bestaande onderwijs. Hier is tijd voor nodig.

Meer passend aanbod

Ook over de aanwezigheid van passend cultureel aanbod voor mbo'ers zijn enkele bevindingen te vermelden;

- studenten in het CJP panel zijn redelijk tevreden over de mate waarin het culturele aanbod aansluit bij hun behoeftes;
- mbo-studenten en docenten vinden het aanbod vaker bij hbo-of universitaire studenten passen van bij mbo-studenten;
- het merendeel van de budgethouders geeft aan dat het cultuurkaartbudget bijdraagt aan beter passend aanbod is gekomen voor mbo-studenten;
- passend cultureel aanbod sluit aan bij thema's uit de belevingswereld van studenten en/of de opleiding die ze volgen;
- alle typen cultureel aanbod voor mbo-studenten op educatie.cjp.nl zijn flink toegenomen sinds begin 2023 en ook het aantal bij CJP geregistreerde aanbieders dat niet op educatie.cjp.nl adverteert is gegroeid.
- veruit de meeste activiteiten die worden aangeboden op educatie.cjp.nl zijn workshops, op afstand gevolgd door voorstellingen.
- de meeste activiteiten op educatie.cjp.nl zijn gericht op de disciplines theater, gevolgd door beeldende kunst en muziek, erfgoed, dans, technologie e.d.;
- de MBO Cultuurkaart kan een stimulans zijn om in samenwerking tussen mbo-scholen en culturele instellingen nieuw passend aanbod te ontwikkelen (maatwerk);
- Voor mbo-instellingen zou aansluiten bij het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) het cultuuronderwijs in het mbo verder kunnen versterken.

Cultuurparticipatie - Meer deelname aan culturele activiteiten door mbo'ers

De derde doelstelling van de pilot was zorgen voor meer cultuurparticipatie, door ervoor te zorgen dat mbo'ers meer deelnemen aan culturele activiteiten, zowel actief als receptief, zowel in schoolverband als in de vrije tijd.

Daarover valt op dit moment te zeggen dat;

- er culturele activiteiten worden georganiseerd specifiek voor de doelgroep en de positieve ervaringen van de geïnterviewde scholen doen vermoeden dat er meer culturele instellingen maatwerk zullen ontwikkelen;
- studenten en docenten zijn overwegend positief over het culturele aanbod en de effecten daarvan op de studenten: het biedt onder andere inspiratie en vergroot het inlevingsvermogen; docenten noemen iets vaker dan studenten de verbinding met anderen als effect.
- bijna alle mbo-studenten ondernemen wel eens culturele activiteiten in hun vrije tijd, voornamelijk met familie of vrienden;
- studenten die in de afgelopen zes maanden een of meerdere culturele activiteiten in hun vrije tijd hebben gedaan, deden dat om dat het leuk is, ter ontspanning, om nieuwe dingen te leren of omdat ze het interessant vinden.
- drempels voor mbo-studenten om in de vrije tijd culturele activiteiten te ondernemen zijn: onbekendheid, weinig tijd, en de kosten.

7.1.2 Reflectie op culturele ontwikkeling in het mbo

Een belangrijke doelstelling van de pilot was het versterken van het cultuuronderwijs in het mbo en daarmee culturele ontwikkeling van studenten te stimuleren. Bij aanvang van het onderzoek bestond er nog geen eenduidige definitie van het begrip culturele ontwikkeling. In het onderzoek hebben we met de analyse van diverse bronnen en een georganiseerde expertgroep getracht het begrip Culturele ontwikkeling nader te definiëren en te operationaliseren. Door het begrip te operationaliseren kan met een of meerdere meetinstrumenten in kaart worden gebracht of er ook daadwerkelijk sprake is van een ontwikkeling.

Ook in de deskresearch en in de expertgroep kwam naar voren dat er vanuit veel verschillende perspectieven naar het begrip culturele ontwikkeling gekeken kan worden en dat culturele ontwikkeling veel verschillende (lastig meetbare) facetten omvat. Om deze reden is er in het onderzoek voor gekozen om niet in te zetten op een eenduidige definitie en operationalisering van dit begrip, maar om verschillende aspecten van culturele ontwikkeling te onderscheiden en in het onderzoek te bevragen.

Een noodzakelijke voorwaarde voor culturele ontwikkeling is dat studenten in aanraking komen met (verschillende vormen van) kunst en cultuur. Dat blijkt nog niet altijd vanzelfsprekend te zijn, zo geeft bijvoorbeeld een vijfde van de studenten in de JOB-enquête aan in de afgelopen zes maanden geen enkele culturele activiteit te hebben ondernomen in de vrije tijd. Dit kan zo zijn vanwege een gebrek aan interesse, maar ook vanwege beperkte kansen die studenten krijgen om culturele activiteiten te ondernemen. In het kader van kansengelijkheid is het juist van belang om studenten uit minder kansrijke omgevingen in contact te brengen met verschillende vormen van kunst en cultuur. Hierin kunnen mbo-instellingen een belangrijke rol hebben. Kennismaken met culturele activiteiten in het kader van de mbo-opleiding kan een eerste stap zijn naar het ondernemen van meer culturele activiteiten in de vrije tijd.

Het ondernemen van culturele activiteiten zorgt voor een bepaalde beleving bij studenten en kan ook (ervaren) effecten op individueel en groepsniveau teweeg brengen, zoals persoonlijke ontwikkeling, subjectificatie en sociale binding. Door studenten bewust (in het kader van de mbo-opleiding) of onbewust te laten reflecteren op de culturele activiteiten, krijgen ze inzicht in wat het ondernemen van culturele activiteiten voor hen oplevert. Zijn deze opbrengsten positief, dan verwachten we dat de kans bestaat dat studenten vaker culturele activiteiten zullen gaan ondernemen. Of dit daadwerkelijk ook het geval zal zijn, is uiteraard ook afhankelijk van andere (minder beïnvloedbare) aspecten, zoals bijvoorbeeld de beschikbare tijd en middelen voor het ondernemen van culturele activiteiten en het beschikbare aanbod. Desalniettemin blijft de eerste belangrijke stap in culturele ontwikkeling het in aanraking komen met verschillende vormen

van kunst en cultuur. De MBO Cultuurkaart met budget is een sterke impuls voor deze eerste stap in culturele ontwikkeling.

7.1.3 Impact van de activiteiten van CJP

Hoofdvraag II: In welke mate hebben de activiteiten van CJP op het gebied van marketing, communicatie, docentenfacilitering en het MBO Card dossier bijgedragen aan het behalen van de doelstellingen van de pilot?

Bij deze onderzoeksvraag ligt de focus enerzijds op de digitale infrastructuur van CJP en anderzijds op marketingactiviteiten gericht op het werven van scholen, het inventariseren van passend cultuuraanbod en het meekrijgen van cultuuraanbieders. De digitale infrastructuur bestaat naast de marktplaats educatie.cjp.nl uit het studentendossier en de bibliotheek/docentenportaal. Het gebruik van de infrastructuur van CJP om culturele activiteiten te boeken blijkt echter voor cultuuraanbieder soms lastig.
Omdat het dossier en de bibliotheek buiten de subsidieverlening door OCW vallen, en er beperkt zicht is op de mate waarin deze (al) worden gebruikt, zal er geen uitspraak worden gedaan over de bijdrage van deze activiteiten van CJP.

Er wordt een breed scala aan activiteiten aangeboden voor het mbo op educatie.cjp.nl. Dit vertegenwoordigt slechts een deel van het cultureel aanbod. Een deel van het aanbod wordt niet geadverteerd op de marktplaats en een ander deel van het aanbod wordt, zoals eerder gezegd, als maatwerk ontwikkeld in samenwerking tussen culturele instellingen en mbo-scholen.

CJP heeft een extra bedrag begroot voor acquisitie van nieuwe scholen. Dit heeft goed uitgepakt. De volgende stap is om ervoor te zorgen dat de nog openstaande cultuurkaartbudgetten ook worden besteed aan culturele activiteiten.

7.2 Richtinggevende uitspraken

- *Gezien de tot nu toe bereikte resultaten, adviseren we om de MBO Cultuurkaart met budget voort te zetten in een structurele regeling. Er zijn in een relatief korte tijd veel mbo-instellingen bereikt en er is veel in gang gezet om culturele activiteiten in het kader van het mbo-onderwijs te stimuleren. De meerderheid van de budgethouders zegt bij een verlenging van de regeling weer mee te zullen doen. De resultaten van het onderzoek laten zien dat bereikte studenten en docenten positief zijn over culturele activiteiten. Het kost echter tijd om een dergelijke nieuwe voorziening te laten landen in het onderwijs. Dit werd verder bemoeilijkt door de start tijdens een lopend studiejaar. Voortdurende onzekerheid over de voorzetting (wanneer gekozen zou worden voor tijdelijke verlenging van de pilot in plaats van een structurele regeling) draagt niet bij aan duurzame inbedding van de MBO Cultuurkaart en culturele activiteiten in het onderwijs. Een structurele regeling geeft de mbo-instellingen en -docenten houvast om voor de langere termijn cultuurbeleid te ontwikkelen en culturele activiteiten op te nemen in de onderwijsprogramma's. Nu stopzetten van de MBO Cultuurkaart zou betekenen dat inzet van de middelen en de ontwikkeling en beweging die in gang zijn gezet, zowel in het mbo als bij culturele instellingen teniet worden gedaan.*

Deelname MBO Cultuurkaart

Het merendeel (n=43, 78%) van alle (bekostigde) mbo-instellingen doet mee met de MBO Cultuurkaart. De wervingscampagne van CJP is daarmee tamelijk succesvol geweest. Voor meer dan de helft van de mbo-studenten hebben mbo-instellingen financiële middelen vrijgemaakt om cultuurkaartbudget te bestellen.

Veruit de meeste mbo-instellingen kozen voor de collectieve kaart en CJP heeft vervolgens nadrukkelijk ingezet op het aanhaken en ondersteunen van budgethouders en docenten en het toegankelijk maken van passend cultureel aanbod voor de collectieve kaart. Mogelijk mede als gevolg hiervan, was er minder aandacht voor het informeren van studenten met een individuele kaart en het verzamelen van aanbod voor studenten met een individuele cultuurkaart. Slechts enkele van de mbo-instellingen hebben individuele cultuurkaarten aangevraagd en deze studenten maken er tot nu toe amper gebruik van. Bovendien zijn de mogelijkheden voor gebruik op dit moment beperkt tot het kopen van bioscoopkaartjes. De individuele cultuurkaart, zoals deze in de pilot is ingezet, heeft daarmee op dit moment geen aantoonbare grote toegevoegde waarde.

- *Als de MBO Cultuurkaart wordt voortgezet bevelen we – op basis van de resultaten van de pilot – aan om alleen gebruik te maken van het collectieve cultuurkaartbudget.*

Passend aanbod en informatievoorziening

Als gevolg van de pilot is er meer en beter passend aanbod voor mbo-studenten (ontwikkeld) en is er meer samenwerking tussen culturele aanbieders en mbo-instellingen. Budgethouders, docenten en studenten zijn tevreden over het aanbod en de gepercipieerde effecten van culturele activiteiten zijn positief.

Er wordt gebruik gemaakt van de CJP zoekmachine (educatie.cjp.nl) om culturele activiteiten te zoeken en te boeken. Ook de mogelijkheid om zelf nieuwe activiteiten aan te vragen wordt gewaardeerd. Ook de bibliotheek (het docentenportaal) wordt gebruikt. Van het studentendossier lijkt op dit moment nog weinig gebruik te worden gemaakt. Er zijn echter kanttekeningen. Het zoeken in het beschikbare aanbod wordt soms als lastig ervaren, men zou graag geschikt aanbod actief aangeboden willen krijgen (in plaats van zelf zoeken) en het boeken van activiteiten met nieuwe aanbieders blijkt soms veel ondersteuning te vragen van de budgethouders. Ondersteuning en ontzorging vanuit CJP (of andere organisaties) zou drempels voor docenten kunnen verlagen.

- *Te overwegen valt om de manier waarop mbo-instellingen en docenten worden ondersteund bij het realiseren van cultuuronderwijs en culturele activiteiten nog eens onder de loep te nemen. Zijn de digitale omgevingen de meest geschikte middelen om culturele activiteiten in het mbo te ondersteunen of zijn er wellicht ook andere vormen van ondersteuning die meer effect kunnen sorteren als het gaat om het verhogen van de cultuurparticipatie via de mbo-instellingen? In § 7.3 Overige aanbevelingen doen we hier enkele concrete suggesties voor.*

Gebruik van de MBO Cultuurkaart en cultuurdeelname

Het aantal geboekte activiteiten is gedurende 2024 gestaag toegenomen. Echter, het grootste deel van het beschikbare budget is op het moment van schrijven van dit eindrapport nog niet besteed. In de interviews worden hiervoor verschillende verklaringen aangedragen.

Het startmoment van de pilot viel in een lopend studiejaar. Op dat moment hebben docenten hun jaarplan al gemaakt en zijn ze niet allemaal geneigd dit nog te veranderen om er een culturele activiteit in op te nemen (die al snel een dagdeel of dag inneemt en dus van verschillende docenten vraagt om lesuren op te geven). Voor sommige docenten is cultuur wellicht nog ver van hun bed en voor deze docenten is tijd nodig om bekend te raken met het aanbod en ervaringen van anderen om een beeld te krijgen van de mogelijkheden van culturele activiteiten in hun (vak)onderwijs. Daarnaast is onzekerheid over de toekomst van het budget geen stimulans voor de docenten om – mogelijk slechts eenmalig – hun onderwijsprogramma te herzien om er een activiteit in op te nemen.
Cultuureducatie en culturele activiteiten worden vaak verbonden aan het burgerschapsonderwijs. Betrokken docenten zijn vaak docenten burgerschap, aanbieders geven zelf vaak aan dat hun aanbod past bij

burgerschap. Uit de interviews blijkt dat docenten culturele activiteiten inzetten om maatschappelijke thema's te bespreekbaar te maken. In die zin kan de MBO Cultuurkaart, als middel om culturele activiteiten te stimuleren, een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het burgerschapsonderwijs.
Er lijkt bij veel mbo-instellingen geen sprake te zijn van een expliciet cultuurbeleid waardoor het veel afhangt van het intrinsieke enthousiasme van individuele docenten. Dit maakt dat het gebruik van de kaart sterk varieert tussen teams. Culturele activiteiten worden ingezet onder de noemer van burgerschapsonderwijs maar niet exclusief. Bovendien bestaat ook de wens om cultuuronderwijs breder onder te brengen bij de opleidingen, ook gelinkt aan de beroepsinhoud. Dit lijkt echter op dit moment nog weinig van toepassing. Uitzonderingen zijn sommige opleidingen uit de sectoren zorg en welzijn en creatieve industrie.
Kortom, de hoge deelname aan de pilot verzilvert zich op dit moment nog niet in grote deelname aan culturele activiteiten. Dit kan zoals hiervoor beschreven deels verklaard worden door de timing van de pilot, de tijd die het onderwijs nodig heeft om veranderingen te verwerken en onvoldoende voorbereiding van de invoering van de kaart binnen de mbo-instellingen.

- *De budgethouders van de mbo's noemen het budget dat aan de cultuurkaart gekoppeld is (een van) de belangrijkste redenen om er aan mee te doen.*
- *Hoewel culturele ontwikkeling lastig te definiëren en te meten is, is het in aanraking komen met kunst en cultuur een eerste stap in de culturele ontwikkeling van studenten. De MBO Cultuurkaart met (collectief) budget is een sterke impuls voor deze eerste stap in culturele ontwikkeling*
- *Bij voortzetting van de MBO Cultuurkaart valt te overwegen om van scholen te vragen om vooraf een (bondig, realistisch) plan op te stellen voor de besteding van het aangevraagde budget, zoals gebruikelijk is bij subsidieaanvragen. We zien dit plan expliciet niet als voorwaarde voor deelname aan de Cultuurkaart, maar als middel om scholen te activeren vooraf na te denken over hun aanpak en beleid. Er lijkt nu beperkt te zijn geanticipeerd op hoe het budget binnen de mbo-instelling wordt weggezet, ook wat betreft visie en beleid. Een plan voor implementatie van de MBO Cultuurkaart (evt. als onderdeel van een visie op cultuureducatie) zou dit wellicht ondervangen. Mogelijk kan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) hier een ondersteunende rol bij spelen voor mbo-instellingen. Een mogelijk nadeel daarvan is dat het voor de mbo-instellingen de drempel kan verhogen om mee te doen, omdat de aanvraag daarmee meer werk vergt.*

7.3 Aanvullende aanbevelingen

Aanvullend op de richtinggevende uitspraken in de vorige paragraaf geven we in deze paragraaf nog een aantal concrete aanbevelingen. Deze zijn merendeels gebaseerd op de kwalitatieve verdiepende gesprekken die we hebben gevoerd met betrokkenen bij enkele mbo-instellingen en de antwoorden op open vragen in de enquêtes. Het betreft vooral aanbevelingen op het vlak van communicatie en ondersteuning.

Communicatie en ondersteuning

- De bekendheid van de MBO Cultuurkaart op het niveau van de instellingen is hoog, blijkens de hoge deelname. Binnen de mbo-instellingen, op het niveau van de teams en docenten kan de bekendheid nog verhoogd worden. Dat kan via verschillende sporen. Een budgethouder of kartrekker kan binnen een mbo-instelling de rol hebben om cultuuronderwijs en culturele activiteiten onder de aandacht te brengen. Hierbij helpt het als deze zich kan beroepen op een cultuurvisie of -beleid van de mbo-instelling. Ook zou hierbij gebruik gemaakt kunnen worden van goede voorbeelden van teams binnen of buiten de eigen mbo-instelling die al gebruik maken van de kaart. CJP kan dit soort *good practices* verzamelen en onder de aandacht brengen bij budgethouders. Ook uitwisseling via netwerken van de penvoerders van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit zouden hier een rol in kunnen spelen. Een ander spoor is dat docenten ook direct via CJP worden benaderd, door mailingen. Docenten krijgen echter al heel veel nieuwsbrieven. Bij een van de mbo-instellingen wordt – met succes- een markt

gehouden waar cultuuraanbieders zich presenteren. Docenten kunnen daar een kijkje nemen en met-een in gesprek gaan. Dit kost echter veel werk en gebeurt bij deze mbo-instelling alleen omdat een cultuurorganisatie dit op zich neemt. Het derde spoor is inzetten op bekendheid onder de studenten. Als zij weten wat er met de kaart mogelijk is vanuit school, zou er vraag vanuit hen kunnen ontstaan. Hoewel de verantwoordelijkheid voor cultuurbeleid bij de school ligt zouden studenten mogelijk een aanjagende rol kunnen hebben. Mbo-instellingen kunnen met hun studenten in gesprek gaan over hun wensen en ideeën ten aanzien van culturele activiteiten. Tot nu toe lijken de mbo-instellingen nog niet echt op bekendheid onder studenten te hebben ingezet omdat de prioriteit bij de docententeams lag. CJP zou in alle drie de benaderingen een rol kunnen spelen in vorm van ondersteunen en het aanbieden van aansprekend communicatiemateriaal. Videomateriaal via sociale media en voor intern gebruik in de school (op schermen in het gebouw of voor gebruik in de les) is belangrijk om studenten te bereiken. Dit gebeurt al, maar kan mogelijk beter worden benut.

- De website (educatie.cjp.nl) is een zeer belangrijke schakel om te komen tot het daadwerkelijk plannen van activiteiten. Op dit moment lijkt deze nog niet optimaal ingericht om mbo-docenten te ondersteunen bij het zoeken van aanbod. Er zou wellicht nog meer duidelijkheid kunnen komen over aanbod in de regio en bereikbaarheid. En er zou beter op het mbo aangesloten kunnen worden door filters op actuele en relevante thema's (zoals mentaal welzijn, diversiteit, grensoverschrijdend gedrag, veilige schoolomgeving, verslavingen), op generieke mbo-vakken (met name burgerschap) en vakinhoud. Docenten kunnen zo getriggerd worden door termen die zij uit hun mbo-praktijk kennen.
- Het aanmelden van nieuwe culturele aanbieders lijkt soms een drempel te zijn. Vereenvoudiging van de procedure en/of telefonische ondersteuning van CJP kan deze drempel wellicht verlagen.
- De CJP-lidmaatschappen voor studenten, waarmee zij korting kunnen krijgen op onder andere culturele activiteiten moeten nu jaarlijks opnieuw worden geactiveerd. Overweeg deze CJP-lidmaatschappen voor mbo'ers langer dan één schooljaar te laten gelden, bijvoorbeeld voor de duur van de opleiding.

Visie en beleid

- Visie en beleid op cultuureducatie binnen de mbo-instellingen (of eventueel landelijk) ondersteunt de budgethouders bij hun werk om het aanbod onder de aandacht te brengen bij de teams. Als het mbo cultuur een structureel onderdeel wil maken van onderwijsprogramma's, moet er nagedacht worden waar dit een plek kan krijgen. Bijvoorbeeld door de MBO Cultuurkaart in te zetten ter versterking van burgerschapsonderwijs.

Overig

- Docenten moeten met name ontzorgd worden om daarmee de drempel te verlagen om culturele activiteiten op te nemen in hun lessen. Culturele instellingen die faciliteren met een volledig programma voor mbo-studenten kunnen daarbij helpend zijn (bijvoorbeeld een voorstelling met een voor- en nagesprek, een museum met een rondleiding die aantrekkelijk is voor de doelgroep, een workshop). CJP draagt bij aan deze ontzorging door het gehele proces in een zo eenvoudig mogelijk systeem te vatten en ondersteuning te bieden bij het gebruik ervan.
- Uitwisseling tussen teams (ook binnen een mbo-instelling) lijkt nu beperkt. Goede voorbeelden en positieve ervaringen van collega's kunnen docenten op het spoor zetten van activiteiten.
- Culturele instellingen kunnen zich open(er) opstellen voor het mbo, zodat de drempel voor docenten en studenten lager wordt. Als docenten het cultuurkaartbudget kennen en bijvoorbeeld een keer gratis naar een voorstelling kunnen, kan dat een eerste stap zijn richting het ondernemen met een culturele activiteit met hun studenten.

8 Bijlagen

1. Overzicht van tabellen en figuren
2. Terminologie
3. Doelstellingen en onderzoeksvragen
4. Onderzoeksverantwoording 0- en 1-meting
5. Interviewleidraad MBO Cultuurkaart – mbo-instellingen

8.1 Bijlage: Overzicht van tabellen en figuren

Tabellen

Tabel 1.1: Beschikbare middelen voor de MBO Cultuurkaart (vanuit OCW) 10
Tabel 1.2: Bijdrage en budget voor de cultuurkaart in vo en mbo in € per jaar per student/leerling , 15
Tabel 3.1: Hoe lang heb jij jouw CJP-lidmaatschap al (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting) 24
Tabel 3.2: Overzicht van aantal nieuwe aanbieders via CJP per jaar 28
Tabel 3.3: Heeft jouw culturele instelling aanbod specifiek gericht op mbo-studenten? (bron: enquête culturele instellingen, 0- en 1-meting) 29
Tabel 3.4: Gezelschap bezoek culturele activiteiten door studenten (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 35
Tabel 3.5: Effect cultureel aanbod op mbo-studenten, volgens studenten (bron: enquête studenten: 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 36
Tabel 3.6: Effect cultureel aanbod op mbo-studenten, volgens docenten (Bron: enquête docenten: 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 36
Tabel 3.7: Deelname aan de MBO Cultuurkaart en bestedingen per provincie. Gesorteerd naar aantallen aangemelde studenten per provincie (bron: CJP, peildatum 17-09-2024) 39
Tabel 3.8: Ontwikkeling van het aantal geplande culturele activiteiten per kwartaal (bron: CJP, peildatum 30 september 2024) in aantallen en percentage van het totaal. 43
Tabel 4.1: Op welke manier zou je een culturele activiteit het beste in de dagelijkse lespraktijk kunnen inpassen? (bron: enquête docenten, alleen gesteld in 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 56
Tabel 4.2: Wat voor culturele activiteiten passen bij jouw vak of in jouw lessen (enquête mbo-docenten, 1-meting, meer antwoorden mogelijk 59
Tabel 4.3: Culturele activiteiten die studenten aanspreken, volgens docenten (enquête mbo-docenten, 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 59
Tabel 5.1: Welk cultureel aanbod mis je? (bron: enquêtes mbo-studenten, 0- en 1-meting, meer antwoorden mogelijk) 64
Tabel 6.1: Overzicht van de verwachtte bijdragen aan, en bestedingen met de MBO Cultuurkaart 70
Tabel 6.2: Gerealiseerde opbrengsten deelname MBO Cultuurkaart en cultuurparticipatie (opbrengsten die nog kunnen veranderen in de komende maanden zijn cursief weergegeven) 72
Tabel 6.3: Gerealiseerde opbrengsten bedrijfsvoering CJP Pilot MBO Cultuurkaart (opbrengsten die mogelijk veranderen in de komende maanden zijn cursief weergegeven) 73
Tabel 6.4: Inschatting van jaarlijkse kosten voortzetting van de MBO Cultuurkaart. 75
Tabel 0.1: Geslacht van responderende mbo-studenten en landelijk 89
Tabel 0.2: Mbo-leerweg van responderende mbo-studenten en landelijk 90
Tabel 0.3: Mbo-niveau van responderende mbo-studenten en landelijk 90
Tabel 0.4: Sector waarin responderende mbo-docenten werkzaam zijn 91
Tabel 0.5: Onderwezen vak(ken) door responderende mbo-docenten (meer antwoorden mogelijk) 91
Tabel 0.6: Functie respondent bij de culturele instelling 93
Tabel 0.7: Aantal FTE's culturele instelling 93
Tabel 0.8: Type activiteit culturele instelling? (meer antwoorden mogelijk) 94

Figuren

Figuur 1.1: Beleidstheorie MBO Cultuurkaart 12
Figuur 3.1: Stellingen over het gebruik van het cultuurkaartbudget voor culturele activiteiten binnen de mbo-instelling (bron: enquête budgethouders). 25
Figuur 3.2: Stellingen hoeveelheid aanbod (bron: enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting (N=290; N=73) 27
Figuur 3.3: Typen aangeboden activiteiten (bron: educatie.cjp.nl, peildata 02-02-2023, 01-10-2023 en 22-05-2024; meerdere typen mogelijk per activiteit) 29
Figuur 3.4: Aanbod per discipline (bron: educatie.cjp.nl, peildata 02-02-2023, 01-10-2023, en 22-05- 2024, per activiteit zijn meerdere disciplines mogelijk). 31
Figuur 3.5: Stellingen passend aanbod (bron: enquête studenten, 0- en 1-meting) 32
Figuur 3.6: Deelname aan cultureel aanbod (bron: enquête studenten, 0- en 1-meting) 33
Figuur 3.7: Woordenwolk 'Welke woorden komen er in je op als je denkt aan cultuur?' (bron: Studentenenquête 1-meting) 34
Figuur 3.8: Stellingen over cultureel aanbod (bron: enquête studenten, 1-meting) 36
Figuur 3.9: Ontwikkeling van het aantal mbo-instellingen dat heeft bijgedragen aan het MBO Cultuurkaartbudget (registraties per hoofdvestiging (BRIN), in % van het aantal bekostigde instellingen op dat moment). (bron: CJP, d.d. 31-03-2023, 31-08-23, 15-11-2023, 23-05-2024 en 17-09-2024). 38
Figuur 3.10: Aantal mbo-instellingen (BRIN hoofdvestiging) dat wel en niet deelneemt aan de MBO Cultuurkaart per regio, weergegeven in percentage en aantallen per regio. (bron: CJP, 17-09-2024). 38
Figuur 3.11: Ontwikkeling van het aantal studenten met een MBO Cultuurkaart. (bron: CJP, d.d. 28-03-2023 en 05-09-2023, 15-11-2023, 23-05-2024 en 17-09-2024) 40
Figuur 3.12: Ontwikkeling van het aandeel studenten met een individuele cultuurkaart in de tijd, in N en percentage van het totale aantal studenten met een MBO Cultuurkaart. (bron: CJP)[87], 41
Figuur 3.13: Ontwikkeling van het aantal mbo-docenten dat zich heeft aangemeld voor het CJP-lidmaatschap. (bron: CJP, d.d. 28-03-2023, 31-08-2023, 15-11-23, 23-05-24 en 01-10-24) 42
Figuur 3.14: Ontwikkeling van het aantal studenten dat zich heeft aangemeld voor het CJP-lidmaatschap (bron: CJP, d.d. 28-03-2023, 05-09-2023, 15-11-2023, 23-05-2024 en 02-10-2024) 42
Figuur 3.15: Percentage van het totaal beschikbare cultuurkaartbudget dat is besteed aan culturele activiteiten, uitgesplitst naar regio. De totale cultuurkaartbudgetten per regio zijn cursief weergegeven (bron: CJP, peildatum 17-09-2024). 44
Figuur 3.16: Schematisch overzicht van aspecten van culturele ontwikkeling van mbo-studenten. 49
Figuur 4.1: Vakken waar het cultuuraanbod op educatie.cjp.nl op is gericht (bron: educatie.cjp.nl, peildata: 01-10-2023, 22-05-2024 en 30-09-2024, meerdere vakken mogelijk per activiteit). 54
Figuur 4.2: Stellingen over culturele activiteiten met school, % (helemaal) mee eens (bron: enquête studenten, 0- en 1- meting) 55
Figuur 4.3: Welke activiteiten heb je in de afgelopen 6 maanden ondernomen in **je vrije tijd?** Percentage 'ja' (enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting) 61
Figuur 4.4: Welke activiteiten heb je in de afgelopen 6 maanden bijgewoond in **je vrije tijd**? Percentage 'ja' (enquête mbo-studenten, 0- en 1-meting) 61

8.2 Bijlage: Terminologie

CJP-lidmaatschap	Gratis (digitale) kortingskaart voor scholieren, studenten en docenten
CKV	Culturele en Kunstzinnige Vorming
LOB	Loopbaanoriëntatie en begeleiding
MBO Cultuurkaart	Gehanteerde benaming voor de MBO Card met budget
Collectief cultuurkaartbudget	Cultuurkaartbudget van €21,- per mbo-student per jaar dat gebruikt kan worden voor gezamenlijke culturele activiteiten in schoolverband. De mbo-instelling heeft hiervoor per student €10,50 bijgedragen. Docenten of budgethouder kunnen met het cultuurkaartbudget culturele activiteiten boeken via CJP.
Individueel cultuurkaartbudget	Cultuurkaartbudget van €10,50 dat mbo-studenten zelf kunnen gebruiken om culturele activiteiten te ondernemen. De mbo-instelling heeft hiervoor per student €2,50 administratiekosten bijgedragen.

8.3 Bijlage: Doelstellingen en onderzoeksvragen

Onderzoeksvraag 1: Zijn onderstaande doelstellingen uit de subsidieverlening behaald, betreffende zowel het binnen schoolse gebruik (cultuureducatie) als het buitenschoolse gebruik (cultuurparticipatie)?	
Doelstelling 1: Cultuuronderwijs in het MBO versterken en daarmee de culturele ontwikkeling van studenten stimuleren	
1.1a	In welke mate wordt er klassikaal gebruikgemaakt van de kaart in relatie tot het vak burgerschap?
1.1b	In welke mate wordt er gereflecteerd op de ondernomen culturele activiteiten met de MBO card binnen (cultuur)onderwijs?
1.1c	In hoeverre wordt de MBO card gebruikt binnen andere vakgebieden binnen de instelling?
1.1d	In welke mate wordt de MBO Card gebruikt om cultuuronderwijs te ondersteunen?
1.1e	In welke mate is er draagvlak voor verdere inbedding van cultuuronderwijs binnen het MBO en in hoeverre heeft de MBO Card met budget hier effect op (gehad)?
Doelstelling 2: Stimuleren van passend (cultuureducatief) aanbod door de culturele sector	
1.2a	In welke mate bestaat er aanbod vanuit de culturele sector dat zich specifiek richt op MBO-studenten?
1.2b	In hoeverre is er nieuw aanbod ontwikkeld na invoering van de MBO Card met budget?
Doelstelling 3: Het verhogen van het bezoek aan de culturele sector door mbo-studenten.	
1.3a	Hoeveel kaarten met budget zijn geactiveerd/voor hoeveel studenten is dat gedaan (in het geval van klassikaal)?
1.3b	Hoeveel culturele activiteiten heeft de student ondernomen met de MBO Card met budget?
1.3c	Welk type activiteit heeft de student ondernomen met de MBO Card met budget?
1.3d	In hoeverre onderneemt de student vaker dan voorheen een culturele activiteit?
1.3e	In welke mate is de student voornemens dit vaker te doen in de toekomst, nu hij/zij deze culturele ervaring heeft opgedaan?

Onderzoeksvraag 2: In welke mate hebben de activiteiten van CJP op het gebied van marketing, communicatie, docentenfacilitering en het MBO Card dossier bijgedragen aan het behalen van de doelstellingen van de pilot? Zo ja, in welke mate? / Zo niet, waarom niet?	
2	In welke mate hebben de activiteiten van CJP op het gebied van marketing, communicatie, docentenfacilitering en het MBO Card dossier bijgedragen aan het behalen van de doelstellingen van de pilot? (Zo ja, in welke mate? Zo nee, waarom niet?)
3	Welke behoeften hebben studenten en docenten op het MBO en hun omgeving (zoals ouders/verzorgers), als het gaat om het ondernemen van culturele activiteiten?
3.a	Welk cultureel aanbod sluit het beste aan bij de doelgroep van mbo studenten?
3.b	Welke inhoud, vorm en manier van aanreiken van informatie over het ondernemen van culturele en maatschappelijke activiteiten werkt het beste om bovengenoemde doelgroepen goed te bereiken en informeren, en in hoeverre sluit dat aan op de manier waarop dat nu via de MBO Card met budget gebeurt?
3.c	Afgaande op de uitkomsten van vraag 3a en 3b, hoe kunnen de betrokken partijen (CJP, LKCA, Kennispunt MBO Burgerschap) beter bijdragen aan de doelstellingen van de pilot MBO Card met budget? {Aanbevelingen/handelsperspectieven}
4	Hoe zouden, met inachtneming van de antwoorden op de vragen 1, 2 en 3, subsidiemiddelen aan CJP zo doeltreffend en doelmatig mogelijk kunnen worden besteed om doelstellingen van de pilot van de MBO Card met budget te behalen?
4.a	In welke mate is het huidige instrument doeltreffend en doelmatig voor het bereiken van de doelstellingen?
4.b	Welke componenten en activiteiten van CJP behoeven een structureel en welke behoeven een incidenteel karakter? Welke kosten zouden weg vallen na de pilot-periode?

8.4 Bijlage: Onderzoeksverantwoording 0- en 1-meting

Steekproefselectie 0- en 1-meting door CJP

De vragenlijsten voor de 0- en 1-meting zijn afgenomen door CJP, onder de panels die CJP beheert van haar leden (studenten en docenten) en culturele instellingen.

Voor de 0-meting onder studenten zijn alle mbo-studenten benaderd die die al *voordat* de MBO Cultuurkaart in schoolverband werd gebruikt, zelf al een *CJP-lidmaatschap* hadden aangevraagd. Dit is dus een specifieke groep mbo-studenten die *uit zichzelf* een *CJP-lidmaatschap* heeft aangevraagd. Het is goed om hier rekening mee te houden bij het interpreteren van de resultaten en bij de vervolgmetingen, bij het vergelijken tussen metingen. De 0-meting voor docenten is uitgezet onder alle mbo-docenten die zich hebben ingeschreven bij CJP. Tot slot is de 0-meting voor cultuuraanbieders uitgezet een representatieve groep van culturele instellingen.

CJP benadert haar eigen leden (studenten en docenten) en culturele instellingen maandelijks voor een longitudinaal onderzoek, waardoor CJP slechts een deel van het sample kan contacteren voor de 1-meting. CJP heeft het beleid dat respondenten pas na 6 maanden gehercontacteerd mogen worden voor onderzoek. Hiermee wil CJP ook voorkomen dat leden afhaken vanwege een overload aan uitnodigingen voor vragenlijsten. Hierdoor was er een groep respondenten die niet benaderd kon worden voor de 1-meting. CJP heeft alle deelnemende respondenten één reminder gestuurd naar de respondenten die de e-mail de eerste keer niet geopend hebben.

Bij de culturele instellingen is een eenvoudige aselecte steekproef gebruikt. Er is steekproef van 350 culturele instellingen benaderd.

Bij de mbo-docenten en mbo-studenten is een gestratificeerde steekproef gebruikt. Als onafhankelijke variabele voor de subgroepen is de school gebruikt. Hiermee is geprobeerd om alle deelnemende scholen en regio's evenredig te benaderen in de 1-meting. De steekproef is uiteindelijke getrokken door uit elke subgroep een even groot aantal respondenten te selecteren als hun aandeel in de totale populatie.

De benaderde mbo-docenten en mbo-studenten komen uit de eigen database van CJP. Deze database wordt gevuld met docenten en studenten die de CJP-pas hebben geactiveerd. Dit aantal is niet gelijk aan het aantal studenten waarmee de scholen zijn aangesloten bij de Pilot MBO Cultuurkaart met budget. Het activatiepercentage wisselt per school, en daardoor ook per regio. De totale steekproef bestond uit 5.000 mbo-studenten, met een gemiddelde leeftijd van 20 jaar, en 1.500 mbo-docenten, met een gemiddelde leeftijd van 48 jaar.

Om de response rate hoog te houden is er gebruik gemaakt van een incentive voor mbo-studenten. Om de response rate bij de culturele instellingen en mbo-docenten te verhogen zijn de uitnodigingen verstuurd via het e-mailadres van Walter Groenen (directeur CJP).

Responsverantwoording 0- en 1-meting onder studenten

Steekproef en representativiteit

We trachten in het onderzoek een goed beeld te krijgen van de cultuurbeleving- en participatie van de mbo-student. Het is voor te stellen dat de cultuurbeleving- en participatie van studenten uit het CJP-panel geen goede weerspiegeling is voor de mbo-student in het algemeen, daar deze studenten zelf al actiever bezig te lijken zijn met cultuur.

Hieronder vergelijken we puntsgewijs de groepen van responderende studenten uit de CJP-panels op de 0- en 1-meting met elkaar en met de landelijke verdelingen van mbo-studenten. De resultaten gepresenteerd in dit onderzoek zijn niet representatief voor de landelijke populatie van mbo-studenten.

Tabel 8.1: Leeftijdscategorie van responderende mbo-studenten en landelijk

	0-meting		1-meting		Landelijk (2022-2023)[122]	
Leeftijds-klasse	N	%	N	%	N	%
t/m 19 jaar	174	60%	57	78%	293.215	61%
20 jaar en ouder	166	40%	16	22%	190.994	39%
Totaal	**290**	**100%**	**73**	**100%**	**484.209**	**100%**

- De verdeling naar leeftijdsklassen van respondenten 0-meting niet significant af van de landelijke verdeling. De verdeling bij de 1-meting wijkt wel significant af.
- Om de vergelijkbaarheid tussen de 0- en 1-meting te waarborgen, wordt er gewogen naar leeftijdscategorie, zodat de verhoudingen op de 0- en 1-meting vergelijkbaar zijn.

Tabel 8.1: Geslacht van responderende mbo-studenten en landelijk

	0-meting		1-meting		Landelijk (2022-2023)	
Geslacht	N	%	N	%	N	%
Man	63	22%	14	19%	247.217	51%
Vrouw	219	78%	59	81%	236.992	49%
Totaal	**282**	**100%**	**73**	**100%**	**484.209**	
Anders	8		-		-	

- Zowel op de 0- als de 1-meting wijkt de verdeling naar geslacht significant af van de landelijke verdeling.
- De verdelingen op de 0- en 1-meting wijken niet van elkaar af. In beide gevallen is ongeveer 20% van de respondenten man en ongeveer 80% vrouw.
- Hoewel de verdeling naar geslacht afwijkt van de landelijke verdeling, wordt er niet gewogen naar het kenmerk geslacht. Vanwege kleine respons aantallen (op met name de 1-meting) zorgt wegen met meer dan één factor voor te lage celvullingen. Concreet betekent dit dat resultaten van slechts enkele respondenten flink zwaar mee zullen wegen om over een representatieve groep te kunnen spreken. Bovendien is de totale groep van respondenten al te klein om uitspraken te kunnen doen op landelijk niveau.

122 Meest recente beschikbare landelijke gegevens. Bron: CBS Open data (Statline)

Tabel 8.2: Mbo-leerweg van responderende mbo-studenten en landelijk

	0-meting		1-meting		Landelijk (2022-2023)	
Leerweg	N	%	N	%	N	%
BBL	94	33%	14	19%	136.696	28%
BOL	195	67%	58	81%	347.513	78%
Totaal	**289**	**100%**	**72**	**100%**	484.209	**100%**
Anders	**1**		**1**			

- Geen significant verschil tussen verdeling 0-meting en landelijk, evenals verschil 1-meting en landelijk

Tabel 8.3: Mbo-niveau van responderende mbo-studenten en landelijk

	0-meting		1-meting		Landelijk (2022-2023)	
Niveau	N	%	N	%	N	%
Entree	10	3%	2	3%	14.182	3%
Niveau 2	26	9%	6	8%	78.703	16%
Niveau 3	35	12%	13	18%	107.869	22%
Niveau 4	219	76%	52	71%	283.455	59%
Totaal	**290**	**100%**	**73**	**100%**	**484.209**	**100%**

- Significant verschil tussen verdeling 0-meting en landelijk, geen significant verschil tussen verdeling 1-meting en landelijk.

Responsverantwoording 0- en 1-meting onder docenten

In totaal hebben 214 docenten gerespondeerd op de 0-meting. Op 1-meting respondeerden 66 docenten. In onderstaande tabellen brengen we een aantal kenmerken van de respondenten in kaart. De responsgroepen zijn niet representatief voor de landelijke populatie van mbo-docenten.

Mbo-instelling

0-meting:

- 214 docenten van 50 mbo-instellingen (van de 56 in 2023)
    - 11 docenten van Landstede, 16 van ROC Curio, 16 van Summa College

1- meting:

- 66 docenten van 32 mbo-instellingen (van de 55 in 2024).
    - 7 docenten van mboRijnland, 5 van ROC van Twente en 5 van Albeda College

Sector

Tabel 8.4: Sector waarin responderende mbo-docenten werkzaam zijn

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Zorg en welzijn	63	29%	11	16%
Media en vormgeving	22	10%	12	18%
Economie en administratie	18	8%	3	4%
Informatie en communicatietechnologie	13	6%	4	6%
Techniek en procesindustrie	13	6%	2	3%
Handel en ondernemerschap	11	5%	3	4%
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	6	3%	0	0%
Entree	6	3%	5	7%
Toerisme en recreatie	5	2%	2	3%
Veiligheid en sport	5	2%	2	3%
Cross-over	4	2%	1	2%
Horeca en bakkerij	4	2%	2	3%
Transport, scheepvaart en logistiek	4	2%	3	4%
Uiterlijke verzorging	4	2%	0	0%
Bouw en infra	3	1%	1	2%
Voedsel, natuur en leefomgeving	3	1%	1	2%
Mobiliteit en voertuigen	2	1%	0	0%
Afbouw, hout en onderhoud	1	1%	0	0%
Ik heb een andere functie binnen het mbo-onderwijs	31	14,5	8	12%
Totaal	19	100%	52	100%

Tabel 8.5: Onderwezen vak(ken) door responderende mbo-docenten (meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Burgerschapsonderwijs	45	25%	18	27%
Nederlands	19	10%	11	16%
Engels	12	7%	5	7%
Loopbaanoriëntatie- en begeleiding (LOB)	60	33%	20	29%
Rekenen	-	-	5	7%
Buitenlandse talen	-	-	2	3%
Beeldende vorming (kunst en creatieve vakken)	-	-	6	9%
Geschiedenis	-	-	0	0%
Beroepsgericht vak	110	60%	25	37%
Ander vak	61	33%	18	27%
Totaal	**183**	**100%**	**66**	**100%**

Nb. in de 1-meting is er een meer uitgebreide lijst van vakken voorgelegd aan de respondenten.

Responsverantwoording 0- en 1-meting onder culturele instellingen

In totaal hebben 112 culturele instellingen gerespondeerd op de 0-meting. Op 1-meting responderen 52 culturele instellingen. In onderstaande tabellen brengen we een aantal kenmerken van de respondenten en de culturele instellingen in kaart.

Tabel 8.6: Functie respondent bij de culturele instelling

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Algemeen directeur / CEO / eigenaar	11	10%	11	21%
Artistiek leider / curator / programmeur	6	5%	2	4%
Educatie-medewerker	18	16%	11	21%
Hoofd administratie	6	5%	1	2%
Hoofd educatie	16	14%	10	19%
Hoofd marketing en verkoop / publiekszaken en kassa	7	6%	1	2%
Marketing communicatie medewerker	8	7%	3	6%
Zakelijk directeur/ zakelijk leider / CFO / producent	7	6%	1	2%
Zelfstandig ondernemer (ZZP'er of freelancer)	12	11%	6	12%
Anders	21	19%	6	12%
Totaal	**112**	**100%**	**52**	**100%**

Tabel 8.7: Aantal fte's culturele instelling

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
2 of minder	43	38%	18	35%
3 tot 5	14	13%	6	12%
6 tot 10	15	13%	8	15%
11 tot 30	12	11%	10	19%
Meer dan 30	28	25%	10	19%
Totaal	**112**	**100%**	**52**	**100%**

Tabel 8.8: Type activiteit culturele instelling? (meer antwoorden mogelijk)

	0-meting		1-meting	
	N	%	N	%
Museum	30	27%	10	20%
Theater of cabaret voorstelling	29	26%	17	33%
Bioscoop / filmhuis	14	13%	1	2%
(Workshop) toneelspelen	11	10%	6	12%
(Workshop) zingen of muziek instrument bespelen	11	10%	9	18%
Fotografie en video (bijv. leren fotograferen, video's, stopmotion)	10	9%	0	0%
(Workshop) dansen	10	9%	5	10%
(Pop) podium	9	8%	5	10%
Dansvoorstelling	8	7%	5	10%
Festival	8	7%	4	8%
Beeldende kunst (bijv. keramieken, zeefdrukken, etsen, graffiti)	7	6%	13	25%
Lezen en schrijven (bijv. spoken word, schrijven, poëzie)	5	4%	0	0%
Ontwerpen (bijv. kleding, schoenen)	5	4%	1	2%
Technologie (bijv. VR, robot bouwen, game design, app-ontwikkeling)	4	4%	3	6%
Bibliotheek	4	4%	1	2%
(Workshop) cabaret	2	2%	1	2%
Impresariaat	0	0%	0	0%
Het bezoeken van steden / stadswandeling maken*	-	-	3	6%
Anders, namelijk..	34	30%	12	24%
Totaal	**112**	**100%**	**51**	**100%**

*toegevoegd bij 1-meting.

Waar is de culturele instelling gelegen? Postcode-instelling
0-meting: 94 verschillende postcodes (112 respondenten)
1-meting: 48 verschillende postcodes (52 respondenten)

8.5 Bijlage: Interviewleidraad MBO Cultuurkaart - mbo-instellingen

Onderstaande interviewleidraad is gebruikt voor de interviews met budgethouders van de mbo-instellingen die in twee rondes zijn afgenomen. De nummering in de linker kolom verwijst naar de onderzoeksvragen, de vragen met nummers “X1, X2 etc. zijn aanvullend gesteld”.

Interviewvragen

Inleiding **Introductie onderzoek en voorstelronde**

Als onafhankelijke onderzoeksbureaus ResearchNed en KBA Nijmegen monitoren en evalueren we de pilot MBO Cultuurkaart (met budget) in opdracht van het Ministerie van OCW. Zo gaan we na of cultuuronderwijs in het mbo versterkt wordt, de culturele ontwikkeling van jongeren gestimuleerd en of er voldoende passend aanbod is voor deze groep. Dit doen we (o.a.) met behulp van deskresearch, vragenlijsten onder mbo-studenten, interviews en data-analyse. In september 2024 volgt een eindrapport met toepasbare adviezen over de voortzetting van de MBO Cultuurkaart met budget.

Definitie

X1 Wat verstaat u onder culturele ontwikkeling?

Activiteiten instelling

1.3b/X2 Hoe staat het er voor met kunst en cultuur op uw mbo? Hoeveel activiteiten ondernemen studenten?

1.1c/1.1d/2 Hoe wordt het cultuuronderwijs ingevuld in uw instelling (denk aan MBO Cultuurkaart, marketing en communicatie vanuit CJP)? Zijn daarbij verschillen tussen opleidingen, niveaus, leerjaren, vakken?

1.2b In hoeverre zijn de activiteiten die nu zijn gepland met de MBO Cultuurkaart nieuwe activiteiten? Merkt u dat er meer aanbod wordt ontwikkeld voor de doelgroep?

2/1.1b Meet u de culturele ontwikkeling van uw studenten? Zo ja, hoe doet u dat?

Behoefte en huidige aanbod

3.1 Aan wat voor culturele activiteiten heeft u **als mbo docent** de meeste behoefte? En waarom?

1.2a/3.1 In hoeverre sluit het huidige aanbod via de MBO Cultuurkaart met budget aan op **uw behoefte** (als mbo docent)?

3.1 Aan wat voor soort culturele activiteiten denkt u dat uw **studenten** en hun omgeving (ouders/verzorgers) de meeste behoefte hebben? En waarom?

3.1 Waar moet een culturele activiteit aan voldoen om **studenten** aan te spreken?

1.2a/3.1 In hoeverre sluit het huidige aanbod via de MBO Cultuurkaart met budget aan op de **behoefte van studenten** en hun omgeving?

4 Wat zou er beter kunnen om **cultuureducatie** in het mbo te ondersteunen?

4 Wat zou er beter kunnen om de **culturele ontwikkeling** van studenten meer te stimuleren?

Informatievoorziening

3.2 Wat zou **u zelf** graag willen weten over het ondernemen van culturele activiteiten in het kader van onderwijs, en op welke manier zou u die informatie het liefste ontvangen?

3.2 Wat is volgens u de beste manier om **studenten** (en hun omgeving) te informeren over cultureel aanbod? Hoe wordt deze doelgroep het beste bereikt?

3.2 In hoeverre sluit de huidige vorm en manier van aanreiken van informatie via de MBO Cultuurkaart met budget aan op **uw behoefte**?

3.2 In hoeverre sluit de huidige vorm en manier van aanreiken van informatie via de MBO Cultuurkaart met budget aan op de **behoefte van studenten** (en hun omgeving)?

Borging en voortzetting

1.1e Is er draagvlak voor verdere inbedding van cultuuronderwijs, al dan niet via de MBO Cultuurkaart?

4 Heeft u nog aanbevelingen met betrekking tot de inzet van subsidiemiddelen aan CJP?

Afsluiting

3.3 wat zijn succesfactoren? Bepalende factoren waarom het op de ene plek wel werkt en de andere plek niet? En hoe kunnen de betrokken partijen (CJP, LKCA, Kennispunt MBO Burgerschap) beter bijdragen aan de doelstellingen van de pilot MBO Card met budget? Heeft u aanbevelingen en/of handelsperspectieven?

X2 Overige opmerkingen

ResearchNed